

Teológia

A TARTALOMBÓL

EMLÉKEZÉS ELSŐ SZENT KIRÁLYUNKRA ÉS APOSTOLUNKRA

Kelemen Krizosztom: Ünnepi szó

Gerics József: A két királyi apostol

A KERESZTÉNY FELNŐTTNEVELÉS

Felnőttképzés a reménység dimenziójában —
Keresztény felnőttképzés jelentősége és fel-
adata — A felnőttek evangelizációja — Elve-
szíti-e az egyház a fiatal korosztályokat —
Katolikus felnőttképzés Magyarországon

Bosco Szent János, a hitoktató — A jegyesok-
tatásról — Ifjúsági lelkipásztorkodás és ifjú-
sági zárándoklatok — A barátság és keresz-
tény hit

A TEOLÓGIA beszélgetése SEREGÉLY ISTVÁN
egri érsekkel

Bíró László — Bolberitz Pál — Edelenyi István
— Gerics József — Goják János — Gyulay
Éndre — Kelemen Krizosztom — Korzenszky
Richárd — Seregély István — Szennay András
— Tarjányi Zoltán — Tomka Ferenc írása

XXII évf 1988 3 szám

teológia

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXII. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1988. AUGUSZTUS

KELEMEN KRIZOSZTOM: Ünnepi szó	129
GERICS JÓZSEF: „A két királyi apostol” (Szent István és Szent Henrik kapcsolata a 11—12. századi német és magyar hagyományban) . . .	131

TANULMÁNYOK

SZENNAY ANDRÁS: Felnőttképzés a reménység dimenziójában	135
GYULAY ENDRE megyés püspök: Keresztény felnőttképzés jelentősége és feladata	138
BOLBERITZ PÁL: A felnőttkor evangelizációja	145
KORZENSZKY RICHÁRD: Elveszíti-e az egyház a fiatal korosztályokat?	150

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE DR. SEREGÉLYES ISTVÁN EGRI ÉRSEKSEL

A keresztény felnőttképzésről	157
-------------------------------------	-----

KÖRKÉP

TOMKA FERENC: A katolikus felnőttképzés Magyarországon	162
EDELÉNYI ISTVÁN: Bosco Szent János, a hitoktató	172

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

GOJÁK JÁNOS: Jegyesoktatás néhány szempontja	177
BÍRÓ LÁSZLÓ: Gondolatok az ifjúsági pasztorációról és az ifjúsági zarándoklatokról	181
TARJÁNYI ZOLTÁN: A barátság a hit dimenziójában	188

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Magyar Ferenc

**Magyarok fénye, ország reménye,
légy áldott Szent István Király!
(Magyar Cantionale, XVII. sz.)**

Ósi hagyományaink tisztelete és nemzeti múltunk, nagyjaink megbecsülése jutott kifejezésre, amikor hazánkban katolikusok és egyéb vallási közösségek, hívők és nem hívők megemlékeztek országalapító királyunk, Szent István halálának 950. évfordulójáról. Múltunk értékeitől ihletve és napjaink komoly feladatokkal küzdő törekvéseiből is fakadóan országunk hálás szívvel és tisztelettel adózik annak a bölcs, előrelátó és előremutató, szentéletű magyarnak, aki a máig eltelt mintegy ezer esztendőre — és reményünk szerint a távoli jövőre is — a nyugati keresztény közösségnek útraindítója volt. Semmi kétségünk afelől, hogy a Szent Istvánra való emlékezés az ő szellemének ereje ihletőleg, termékenyítőleg hat jelenünkre és záloga lehet küzdelmes, de reményteli jövőnknek.

Egyenesen csodálatosnak mondható, hogy a történelmi és társadalmi változások során, 950 éve töretlenül él és hat első Szent Királyunk alakja. Tettekben és lelki-erkölcsi értékekben oly gazdag énje ma is kútforrása lehet azon erőknek, melyek nemzetünk fennmaradását a jövő századokra is biztosíthatják. Tudósok, a történelmi múlt elemzői, de minden nyitott érdeklődő is változatlanul kutatja, kibontja tanítását, magába szívja és közkincsé teszi intelmeit, útmutatását.

A reá való emlékezés ünnepi évében a **TEOLÓGIA** is tisztelettel hódol előtte és szerény keretei között áldoz emlékének. Ősi énekünk nem nosztalgikus sóvárgást, hanem a jövőbe vetett remény fohászát fejezi ki: Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga — hol vagy István király, téged magyar kíván!

Sz. A.

ÜNNEPI SZÓ

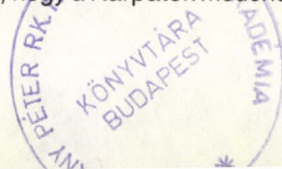
Ismeretes, főleg idősebb olvasóink előtt, hogy 1938-ban, 50 esztendővel ezelőtt, a **budapesti Eucharisztikus Kongresszus** évében a Szent Jobb országjáró körútra indult. Az „aranyvonat” vitte el az ország megyéibe, a magyar székesegyházakba. — Ebben az évben, melyben első Szent Királyunk halálának 950 éves évfordulójára emlékezünk, a Szent Jobbot újra körülviszik az országban, hívő népünk a székesegyházakban járulhat eléje tiszteletadásra. — Visszaemlékezve az 50 év előtti első „országjárásra”, közöljük **KELEMEN KRIZOSZTOM** pannonhalmi főapátnak (†1950) a Szent Jobbot Győr megyében, illetőleg Pannonhalmán elmondott köszöntő szavait.

„Ó dicsőséges Szent Jobbkéz, melyet magyar óhajta néz” — kiáltom az ősi magyar egyházi énekkel. Megilletődött lélekkel köszöntünk dicsőséges Szent Jobb! Köszöntünk téged, törvényhozó, országépítő, könnyeket törölő, csodákat tevő dicsőséges Szent Jobb! Ugy érezzük, hogy első Szent Királyunknak és Apostolunknak áldott szelleme sugárzik fölötted.

Köszönjük neked, Szent Királyunk, hogy azt a népet, melyet őseid Ázsiából kivizettek, Te a szellemi Ázsiából a keresztény Európába vezetted.

Köszönjük neked, hogy a tetszetős jelszavak pogány demagógiájának zűrzavarából a keresztény fegyelmezettségnek és rendnek alkotómunkára erős Magyarországot formáltad. Köszönjük neked, hogy nemzetedet megtanítottad arra, hogy az embert ne szája, hanem érdemei szerint ítélje meg. Köszönjük neked, hogy egy beteg hanyatlásból az egészséges fejlődés útjára vezetted népedet.

Köszönjük neked, hogy az összeomló múltból történelmet, művelődést, magyar jövőt teremtettél. Köszönjük neked, hogy a fölmerülő kérdések és kétségek útvesztőjében biztosan és céltudatosan vezettél. Köszönjük neked, hogy a Kárpátok medencéjében

ben a történelem folyamának örökösen kavargó, népeket elsodró örvényében nyugodt, erős, évezredes jövőjú országot alkottál.

Köszönjük neked, hogy pogány keleti népedet a nyugati keresztény művelődés vártájának őrállójává tetted. Köszönjük neked, hogy a hűbéres alávetettség helyett, a nemzeti öncélúság alapján szabad és független uralmat adtál népednek. Köszönjük neked, hogy a törzsi megosztás, széttagoltság helyén megteremtetted a nemzet egységét: a sokfejű fejtelenség helyén megteremtetted az erős központi hatalommal rendelkező királyságot.

Köszönjük neked, hogy történelmi nemzetvontunkra rámutattál, amidőn kijelentetted: „Nagy haszon vagy az idegen jövevényeken, mert különféle szokást, fegyvert és tudományt hoznak magukkal.” A te történelmi elgondolásod a keret, amely országot minden nemzetiségét ezer éven át egy nemzetté tudta egyesíteni.

Atyáid veszendő örökségét te mentetted, te szilárdítottad, őrizted meg. Szellemed kilenc évszázadon át összetartó, jötevő erőként, vezető, világító tűzoszlopként lebegett fölöttünk a történelem országútján, amelyet te jelöltél ki számunkra. Vezess tovább bennünket a csodákat tevő nagy hitnek, a sziklaszilárd erkölcsi erőnek, a nemzet megbonthatatlan egységének, az egy szándékú, egy akaratú ellenállhatatlan cselekvéseknek útján országépítő Szent Keziddel. Téged a lét és nemlét nagy kérdéseinek határkövének ajándékba adott nekünk az emberi sors Ura. Védőszented, István diakonus, Krisztus új világának első vértanúja volt, — Te ugyanennek a világnak, Krisztus világának diadalmas hőse lettél.

Üdvözlégy, Szent Jobb, vármegyénk alkotója! Üdvözlégy, dicsőséges Szent Jobb, mely a krisztusi hit világosságát itt, e vármegye földjén gyújtottad meg, — itt, Szent Márton Hegyén építve fellegvárat Istennek és az istenes magyar művelődésnek.

Üdvözlégy, el nem porladó kezű Szent István Király! Könnyfátyolos szemek, dobogó szívek, forró imádságok, szárnyaló énekek köszöntenek Téged.

Hatalmas és erős kéz vagy te, ma is. A nagyvilág figyelmét te irányítottad országunkra, a szentségi Úr Jézus világgraszoló diadalmenetét te szerezted, te rendezted meg nemzetednek. Vezess bennünket tovább diadalmasan a titokzatos jövőnek útján, vezess vissza bennünket a teljes lelki és erkölcsi integritáshoz!

Üdvözlégy, dicsőséges Szent Jobb, fogadd hűségese népednek lelkes hódolatát!

A TEOLÓGIA 1989. évi témái: (Kéziratok beküldési határideje):

1. sz. AZ IFJÚSÁG ÉS AZ EGYHÁZ (1988. november 1-ig) — 2. sz. A KERESZTÉNY EMBER FELELŐSÉGE TÁRSADALMUNKBAN (1989. febr. 1-ig) — 3. sz. AZ EGYHÁZ PRÓFÉTAI KÜLDETÉSE (1989. május 1-ig) — 4. sz. A KERESZTÉNY SZERETETSZOLGÁLAT (1989. július 1-ig)

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretén belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az olvasó elé.

Gerics József
„A KÉT KIRÁLYI APOSTOL”

(Szent István és Szent Henrik kapcsolata a 11—12. századi német és magyar hagyományban)

„Miután tehát István király megkeresztelkedett,
egész Pannónia befogadta az élet ígését”

Szent Henrik életrajza

Szent Henrik császár (1002—1024) életrajza 1146 körül így írt hősről: „Csodálatos, hogy Istennek ez az embere . . . országa javát semmiben sem hanyagolta el, sőt vérontás nélkül kegyességével és bölcsességével terjesztette ki országa határait, s a birodalom méltóságát dicsőséggel és nagysággal gyarapította és gondozta. Csehországot legyőzte és leigázta, Burgundiát hatalma alá vetette, és Pannóniát is egyesítette a katolikus hittel és a római birodalommal. Ő, a más népek legyőzője, apostola lett a magyaroknak. Amikor ugyanis még valamennyien pogányok voltak, Henrik császár a katolikus hit megvallására vonta őket. Hogy ez könnyebben történhessék, feleségül adta nőtestvérét, Gizellát királyukhoz, Istvánhoz, aszerint, amint az apostol mondja: »Megszenteli a hitetlen férjét a hívő feleség és megszenteli a hitetlen feleséget a hívő férj.« Miután tehát István király megkeresztelkedett, egész Pannónia befogadta az élet ígését, és — csodás változás! — e királyi apostolok a katolikus szentegyházba tagolták. Ő, milyen nagyszerű az ekkora együttes apostolkodás, mennyire méltó a tiszteletre és csodálatra mindkettőjüknek szent mivolta, akik annyi embert juttattak az üdvösséghez és megszentelődéshez.”

Hasonlítsuk össze ezzel a Breviarium Romanum egykori Henrik-napi, július 15-i lectiójának részletét, amelyet az egyház még a 20. században is olvastatott papjaival: Henrik „az Isten segítségétől oltalmazva, inkább imádsággal, mint fegyverrel küzdött meg a barbár népekkel. Az addig még hitetlen Pannóniát úgy vezérelte Krisztus hitére, hogy nőtestvérét feleségül adta István királyhoz, és Istvánt megkeresztelték.”

A Henrik-napi officium és a 12. századi életrajz egyaránt olyan hírt tartalmaz a magyarság és személy szerint István megkeresztelkedéséről, amely a maga egészében idegen az államalapító király évezredes hagyományától, a róla a magyarországi köztudatban élő ősi képtől.

Istvánról és a magyarság térítésében vitt szerepéről a hazai tradíció alapjaiban egészen a 11. század második feléig, vagyis a ránk maradt legrégebb István-életrajznak, a Legenda maiornak a valószínű keletkezési koráig, követhető vissza. Legkésőbb ekkor vált uralkodóvá István egyedüli apostol voltának, a magyar nép térítésében játszott vezető szerepének tudata. Ekkortól fogva a szent királyéhoz képest akárki másnak csak alárendelt szerepet tulajdonítottak. Így történt ez rokonaival és családjának tagjaival is. A történelmi tudat rostáló szereposztása bármelyiküket csak annyiban juttatta szóhoz, amennyiben István primátusát nem veszélyeztették, hanem előkészítették vagy egyengették.

Amint — főként Tóth Zoltán kutatásaiból — tudjuk, Istvánnak ez az 1080 körül, szentté avatása idején megszilárdult hagyománya, maga is fejlődés sőt tervszerű alakítás műve. Ám az is bizonyos, hogy Istvánnak, mint a magyarok legfőbb hittérítőjének képe, nem sógorának, Henrik császárnak, hanem Géza fejedelem hagyományának a rovására keletkezett. Géza vonásait, fiához képest István legendái elmosva, homályosan őrizték meg, de feltétlenül ránk örökítették róla a térítés megindítójának emlékét és azt a hírt, hogy fiát születésétől fogva keresztény hitben neveltette és meg is kereszteltette, ami kizárja a breviárium idézett adatát. A Gézának tulajdonított szerep a vázoltnál szűkebbre soha nem zsugorodott, ennyit, mint minimumot a történelmi tudat mindig fenntartott róla, eredeti hagyományának kipusztulása ellenére is.

István király nagyobb legendája tisztelettel emlékezett meg a szent király feleségéről, Gizelláról is, elismeréssel méltatta bőkezűségét és áldozatkészségét a férje alapította különféle egyházak iránt. Házasságkötésükről írva, néhány tiszteletteljes szót szentelt Gizella fivérének, Henriknek: „Henrik, a felséges római császár, akit szelidségeért kegyesnek neveztek.”

A Legenda maiornak a Henrikre és Gizellára vonatkozó megjegyzéseit átvette Istvánnak, Hartvik püspök által Kálmán király megbízásából készített, életrajza is. Am ennél többet kettőjükéről István egyik hazai legendája sem ír, s a legkevesébé sem tulajdonítanak részt Gizellának és Henriknek István és a magyar nép konvertálásában. A Breviarium és a 11. századi magyar hagyomány tehát egymással igen nehezen egyeztethető híreket tartott fenn a magyar történelem alapvető jelentőségű eseményeiről. Megkíséreltem nyomom követni a Henrik-napi officiumban is rögzített és a hazaival ellentétes tradíció korai alakulását, és bizonyos magyarázatot adni rá.

Az idézett lectió-részlet rendkívül magvas fogalmazásban számos középkori forrás hiranyagát összegezte. Ezeknek a kútfőknek a felfogása a magyarországitól, a lényeg szempontjából abban tér el, hogy a magyarság, sőt István megkeresztelkedését is első renden Henrik vagy Gizella vagy mindkettőjük befolyásának tulajdonítja.

Alláspontjuk kétségtelenül *nem* tartozik időrendben a legkorábbi megnyilatkozások közé, hanem megelőzték más híradások, melyek nem Gizellára és Henrikre hivatkoznak. Ez utóbbi források képviselője, Ademar Cabannensis (†1035 kör.) egyébként nem túlságosan hitelesnek tartott műve. Eszerint „III. Ottó . . . Isten akaratából méltó volt arra, hogy Magyarországnépeit királyukkal egyetemben Krisztus hitére térítse”. — Ennek a hírnek azonban a német császárhagyomány igen korai, 11. század eleji átalakulása miatt sem volt maradandó hatása a német történetírásra a középkorban.

Egy másik ilyen forrás létének emlékét Szent Wolfgangnak (†994) az az életrajza őrizte meg, amelyet Othlo készített 1050 körül. Othlo munkája egyszerűsége el is vetette ezt az életrajzot: „Ahol ellenkező vélekedést találtam, mint azt is, hogy a magyarok királyát és népét Wolfgang térítette a szent hitre és keresztelte meg, meg néhány más dologban is eltérő állításokat, . . . ott úgy láttam, hogy inkább a mieink szavait és írásait kell követnem, mint akik közt a földi életben Istennek ez az embere mégiscsak első sorban jeleskedett, mintsem kívülállókéit. Azt a könyvet ugyanis, amelyben az efféle eltérő állítások vannak, frank földről (ex Francis) hozták.” Wolfgang közelebről nem ismert frankföldi életrajzának hírére tehát Othlo már 1050 körül kerekén elutasította, és sem ez, sem Ademaruskak III. Ottót említő adata nem befolyásolta lényegesen a magyarság megtérítésére vonatkozó német hagyomány kibontakozását.

A Henrikre, illetve Gizellára hivatkozó beállítást már István ifjabb kortársainak, Wipónak és Herimannus Augiensisnek a művei is tartalmazták. Ezek a munkák a 11. század közepe táján készültek.

Wipó német királyi káplán (†1046 körül) szerint Gizella „feleségül menvén Istvánhoz, a magyarok királyához, első renden okává lett a kereszténység felvételének a magyar népnél. Herimannus Augiensis (†1054) 995. évi bejegyzése szerint pedig „Gizellát neve szerint igazán mint a hit kezesét feleségül adták Istvánhoz, a magyarok királyához, amidőn Krisztus hitére tért.”

Az 1112-ben meghalt Sigebertus Gemblacensis ennél többet és határozottabban állít *Chronographiájában* az 1010. évinél: „Az addig még bálványimádásnak hódolt magyar népet ebben az időben térítette Krisztus hitére Gizella, a császár nőtestvére, aki feleségül menvén a magyarok királyához, közbenjárásával rávette a királyt, hogy kívánja mind a maga, mind az egész magyar nép megkeresztelését. Őt a kereszttségben Istvánnak nevezték. Erdemeit Magyarország-szerre számos dicsőséges csoda hirdeti.” Sigebertus ezen kívül érdekes módon II. Konrád 1030. évi magyarországi támadásánál *nem* említi István nevét, csak a „magyarok lázadásáról (rebellantibus Ungaris)” ír.

Az 1125 után meghalt Ekkehardus Uraugiensis feljegyzése szerint „Henrik császár és Bruno püspök nőtestvérét, Gizellát . . . házastársul kérte a magyarok királya, akit Istvánnak hívtak, de mindaddig nem érdemelte meg, hogy feleségül vehesse, amíg

meg nem ígérte, hogy egész népével együtt felveszi a keresztény vallás alapjait és a kereszténység szentségét. Amikor azután ezt az ígéretet teljesítette, jöcselekedeteket gyakorolva később is megmaradt kegyesnek Isten szolgálatában. Ezt Isten kegyelme halála után sírjánál történt csodajelekkel meggyőző bizonyítékként igazolta.”

Annalista Saxo a szászok 1139-ig vezetett történetében szöveg szerint kb. ugyanezt írja, mégis az István sírjánál történt csodák hírének mellőzésével.

Ezek a tudósítások szemmel láthatóan már egészen közel járnak a Breviarium megjegyzéséhez, amely pedig szoros, genetikus kapcsolatban áll a 12. század derekán írásba foglalt bambergi, helyi hagyománnyal. A bambergi tradícióról a Henrik 1146. évi szentté avatásával összefüggő források tudósítanak, mindenek előtt III. Jenő pápa levele, továbbá Henriknek 1146 körül készült életrajza. A pápa levele szerint őt a Henrik életének vizsgálatára kiküldött két bíboros tájékoztatta bambergi információk alapján „István királynak és Magyarországnak Isten segítségével általa (=Henrik által) történt megtérítéséről.” Henrik említett életrajza őt egyenesen Magyarország apostolaként magasztalja, és tevékenységét a birodalom szempontjából is méltatja.

Freisingi Ottó előadásában Henrik „feleségül adván nőtestvérét, Gizellát a magyarok királyához, Istvánhoz mind őt, mind egész országot a hitre vezette . . . Ezt az Istvánt szentként való tiszteletre tartják méltónak, mint hitük kezdetét a magyarok, akik eddig még megtartották a hitet.”

Ottó műve *nem* tartalmaz új híryanagot abban a nyugati hagyományban, amely a magyarság konvertálására és Henrik állítólagos szerepére vonatkozik. Megjegyzésének érdekessége inkább az, hogy pontosan számot ad az ő felfogásától gondosan megkülönböztetett magyar álláspontról, hangoztatja István szentként való elismertségének magyarországi partikularitását, sőt kifejezi gyanúját a korabeli magyarság hitbeli állhatatossága iránt is. Az ő, Istvánnal szembeni, legalábbis tartózkodó magatartását és a magyarok hithűségére való gyanakvását erősen kiemeli Henrik említett korabeli bambergi életrajzának jóval méltánylóbb hangja István szentségének említésével és Henrik apostoltársaként való elismerésével. Ottó magatartását azonban kellően magyarazza a magyarok elleni, közismert elfogultsága. Előadásának a *hagyomány* fejlődése szempontjából nem nagy a jelentősége, inkább magyar ellenes beállítottságának egyik megnyilvánulásaként érdemel figyelmet: kendőzetlenül feltárja, adott esetben mennyire volt terhes politikai vonatkozásokkal egy-egy nép kereszténységre térítésének ábrázolása.

A Breviarium híréhez vezető fejlődés tekintetében fontosabb Henrik életrajzának eljárása. A Vita ugyanis hőse tevékenységét az *imperium szempontjából* is értékeli, és a magyar népek a szerinte Henrik által történt megtérítését nemcsak a kereszténységgel, hanem a *birodalommal* való „egyesítésnek” is látja. Ez a beállítás sokféleképpen (akár spirituálisan vagy univerzalizistikusan is) értelmezhető. Az azonban a szövegösszefüggésből feltétlenül kitűnik, hogy itt a birodalom számára a cseh és burgund problémával azonos módon fontos kérdésnek állítólag Henrik által történt rendezését ítéli meg a szerző. Vizsgálódásunk részére az a leglényegesebb mozzanat, hogy az életrajz Henriknek, mint a birodalom uralkodójának tulajdonítja István és a magyar nép megkeresztelésében az oroszánrészt. Ez természetesen legalább részben, időrendileg eleve is képtelenség. Henrik ugyanis csak 1002-ben, III. Ottó halála után lépett trónra, akkor, amikor István már király volt és régen keresztény. Ha tehát egyáltalán része volt István megkeresztelésében, akkor csak mint bajor hercegnek lehetett; és a neki tulajdonítható érdem — önmagában véve — akkor sem lett volna kisebb, ha idézett életrajzában, mint hercegnek írták volna javára. Henrik a birodalom uralkodójaként olyan szerepet kapott, amelynek császár számára merőben kronológiai lehetősége is csak az Ottók korában volt meg.

A bambergi életrajz Henrik hagyományából tiszteletteljesen olyasmit pótol, amit Henrikől elkeseredetten kért számon 1008-ban mártírhálált vallott rokona, Querfurti Bruno: a pogányok közti misszió folytatását, pontosabban a kereszténységtől a régi kultuszhoz visszatért liutizoknak a velük történt szövetkezés helyett Vitéz Boleszláv lengyel királlyal együttműködve, fegyverrel megvalósítandó rekatolizálását.

Henriket szentként magasztaló életrajznak mindenképpen el kellett tekintenie

bizonyos olyan körülményektől, amelyek kultuszát beárnyékolták. Ezeket Merseburgi Tietmar püspök (†1018), mint kortárs, Henrik iránti személyes odaadása ellenére az egyházi ember lahangoltságával vette tudomásul. Keserűen jegyezte fel, hogy a liutizok, urának a keresztény lengyelek elleni aposztata szövetségesei, a hadban szokásuk szerint magukkal vitték istenképeiket; egy másik alkalommal pedig, szintén lengyelek elleni hadjáratban, Henriknek 12 talentumot kellett fizetnie megsértett pogány szövetségesei részére jóvátételül azért, mert istennő képmásával ellátott hadijelvényüket a német seregből valaki kővel megdobta.

A hagiografus már pusztán az ilyen események emlékének homályba borítására és ellensúlyozására is térítői érdemeket kellett hogy tulajdonítson hőséne, mint a birodalom uralkodójának. Erre azonban egyéb helyszínt, mint Magyarországot nem találhatott. A Breviariumnak az a látszólag keveset mondó és egészen általános megfogalmazása, hogy Henrik „inkább imádsággal küzdött a barbár népek ellen, mintsem fegyverrel”, részben szintén annak a kifejezése, hogy politikája következtében a császár egyszerűen nem folytathatott fegyverrel is támogatott hiterjesztést, s hogy a missziók előmozdításának evilági eszközeként csak a családi politika állt rendelkezésére.

Henriket, mint császárt, illetve a birodalom uralkodóját tehát a magyarok megtérítőjének érdemével vagy dicsőségével ruházták fel. Ennek a beállításnak azonban nyilván nem az volt a kizárólagos oka (vagy célja), hogy az emlékezetből kitöröljék Henriknek a kereszténységtől elszakadt liutizokkal való szövetkezését és pogány kultuszuknak politikai szükségből történt hajdani védelmét.

Ez a tárgyalt, kronológiailag is lehetetlen ábrázolás ti. azt tulajdonította Henriknek, amire a császárt az imperium eszmei-ideológiai hagyománya eleve is kötelezte: a térítést, a Breviarium nyelvén szólva a hamishitű, barbár népek elleni harcot. Henrik történetében a magyarok az elméleti követelmény megvalósulásának lehetőségét jelenítették meg. Vagyis rajtuk mutatták be, miként teljesítette egyik alapvető kötelességét a birodalom első szentté avatott uralkodója. Az csak öregbíthette dicsőségét, hogy említett kötelességét a beállítás szerint a magyarságon nem fegyverrel, hanem imával és a családi politika eszközével teljesítette, s ez az előadás nem véletlenül került be a Breviarium már idézett szövegébe.

A vonatkozó források és irodalom lelőhelyei: Fontossága miatt a Henrik-életrajz idézett részletét latinul is közlöm. „Et mirum, quod homo Dei . . . in nullo propectum regni negligebat, quin immo sine effusione sanguinis, pietate et sapientia terminos regni sui dilatavit ac imperialem dignitatem gloria et honore ampliavit et ordinavit. Boemiam vicit et subiugavit, Burgundiam in dedicionem recepit, Pannoniam quoque fidei catholicae et Romano imperio adunavit. Victor enim aliarum nationum, apostolus fit Ungarorum. Cum enim omnes adhuc infideles essent, Heinricus imperator ad fidei catholicae confessionem illos adtraxit. Quod ut facilius fieret, sororem suam Gisela Stephano regi eorum matrimonio copulavit, secundum apostolum dicentem: ‚Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem et sanctificatur mulier infidelis per virum fidelem’. Stephano itaque rege baptizato universa Pannonia verbum vitae suscepit et mira rerum novitate per reges apostolos sanctae catholicae aecclesiae incorporata est. O, quam praeclara tanti apostolatus societas, quam colenda et veneranda utriusque sanctitas, per quos tot salvati et sanctificati sunt.” Vita Heinrici II. imperatoris et miracula auctore Adalberto diacono Babenbergensi. *Gombos* i. m. 2438—2440. old. — A Breviarium Romanum július 15-i, korábbi lectiója; *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum*. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery. Bp. 1938. II.; *Catalogus fontium historiae Hungaricae . . . ab Academia Litterarum de Sancto Stephano Rege Nominata editus . . . Collegit Albinus Franciscus Gombos*. Bp. 1937—1938.; Thietmari Merseburgensis Episcopi Chronicon. Recognovit Fridericus Kurze. *Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*. Hannover 1889.; Tóth Zoltán: *A Hartvik-leghenda kritikájához*, Bp. 1942. és ugyanó: „Történelemkutatásunk mai állása körül.” Bp. 1943.

Szennay András

FELNŐTTKÉPZÉS A REMÉNYSÉG DIMENZIÓJÁBAN

Peter Berger „Der Zwang der Häresie” („A herezis kényszere”) c. könyvében igen élesen fogalmazza meg tételét. Berger szerint korunk embere arra kényszerül, mintegy arra ítéltetett, hogy válogasson. Ismeretes, hogy a „herezis” a hairein igéből származik s „válogatni”, „kiválasztani” a jelentése. A kínálat az élet szinte minden területén óriási. Világnézetek és ideológiák, guruk csábító életfilozófiái, vallások és álvallások, — mindez és még sok minden más a szabadon választható „árucikk”. Válogatási és választási lehetőségeket rejt magában az egyházon belüli pluralizmus, azután a különféle egyházi közösségek és azok tanításának sokszínűsége. Mindezek a választás, a válogatás, a herezis „kényszere” elé állítják ma a Krisztus felé forduló embereket is. A krisztusi tanítást sokféle formulába, hitvallásba foglalva igyekeztek elődeink és igyeksenek kortársaink is előterjeszteni. A különféle teológiák és a keresztény életforma egyaránt pluralisztikus jelleget árulnak el. Hiteles keresztény életet élhet az is, igazhitű lehet az is, akinek hitbeni ismeretei legfeljebb az apostoli hitvallás magvas megfogalmazását, olykor csak ismételtetését ölelik fel, és az is, aki végigtanulta a *cursus maior*-t a teológiában. Hiteles módon tehát tanúságot Krisztusról és evangéliumáról a papi vagy a szerzetesi életforma követője éppúgy, mint a családos vagy magányosan élő keresztény.

Anélkül, hogy további részletezésbe mélyednénk el, már e rövid felsorolás után is megállapíthatjuk: ilyen választási lehetőségek, hogy ne mondjam, választási, válogatási „kényszer” mellett nem könnyű sem a keresztény tanítás, sem a keresztény életforma bemutatása. Mind terjedelmében, mind mélységében és változatosságában nagy pluralizmussal találjuk magunkat szemben. S a helyzet még bonyolultabbá válik, ha megfontoljuk, hogy a kritikusan „válogató” fiatalok, a tizenévesek felsőbb korosztálya, a huszonevesek — Berger kifejezésére utalva — e válogatási kényszer életkoruk velejárójaként szinte szükségszerűen megélik, megszenvedik. De az emberélet útjának felén újra csak — Danteval szólva — egy nagy, sötét erdőbe juthat az ember s nem kis erőlködésébe telik, hogy az igaz, a helyes utat el ne vétse.

Számunk alaptémája: a *keresztény felnőttnevelés*. E néhány oldalon minél szélesebb spektrumot szeretnénk feltárni. Az anyag összeállításakor nem akartunk abba a hibába esni, hogy a keresztény felnőttnevelést a hittani, teológiai felnőtt-továbbképzéssel azonosítsuk. Az csak természetes, hogy ez a feladat is szervesen hozzátartozik a kitűzött cél elérése érdekében alkalmazott munkához. De az már sajnálatos lenne, ha bárki is így vélekednék: A többet tudó, a pontosabb, alaposabb hitbeni ismeretanyaggal rendelkező keresztény egyben eleve és *szükségképpen* mélyebben hívó és hite szerint is élő keresztény lesz. Ugyanakkor nyomatékkal szeretnénk hangsúlyozni: igenis, a felnövekvő fiatalok és a felnőttek hitbeni ismereteit el kell mélyítenünk, képeznünk, továbbképeznünk kell őket.

Jól tudjuk, hogy napjainkban az egyes tudományterületek ugrásszerűen differenciálódnak. Ennek a fejlődésnek szükségszerű követelménye, hogy a társadalom tagjai bizonyos fokú szakmai, sőt tudományos szintre igyekezzenek szert tenni. Korunk társadalmát az egyre több képzettségre törekvő társadalomnak nevezhetjük. Mi sem természetesebb, mint, hogy az ilyen környezetben élő keresztényekben és keresztény közösségekben is jelentkezik az igény, hogy a hit ismereteiben, tehát teológiailag is egyre inkább képezzék önmagukat. Annál is inkább így van ez, mivel újra és újra a környező világ, a társadalom, a szűkebb környezet adja fel ma a kérdéseket nemcsak úgy általában az egyháznak, hanem tagjainak is. Régen a piacereken, az egyetemi auditoriumokban hangzottak el vitaindító, a biztosabb tudást igénylő kérdések, ma a hírközlő eszközök már az emberek otthonába is elviszik — különböző előjelű kommentárokkal, értelmezéssel — az egyházi élet, a keresztény élet és hit mai égető

kérdéseit. S a ma kereszténye már nem vagy legalább is csak nehezen fogad el autoritatív, csakis tekintélyre építő — akár kívülről, akár belülről érkező — válaszokat. Megalapozott, az emberi és keresztény életvitelébe harmónikusan beilleszkedő válaszokat kér és vár.

Egyházi életünknek ma ezért is fontos feladata, hogy nagy súlyt helyezünk a felnőttek keresztény képzésére, hitbeni ismereteinek elmélyítésére, továbbképzésükre. Ennek elmulasztása azt eredményezné, hogy míg a hívő ember, a gyakran kételkedő keresztény, de maga a pap is, a különféle szakismeretekben és szakmákban, tudományágakban egyre képzetebbé, felnőttébbé válik, ugyanakkor hitbeni ismeretei megmaradnak az alsótagozatú képzés szintjén, esetleg a régi, ún. iskolás vagy neoskolasztikus teológia, korunkban csak a nagy erudícióval rendelkezőknek — ha szabad így mondanom — aprópénzre váltani képes keretei között.

A keresztény felnőttképzés, a hitbeni ismeretekben való továbbképzés — az adott körülmények, a változó környezet, a folyamatos fejlődés miatt — aligha történhet ma valamiféle „véglegesen kész” jegyzetnek vagy tankönyvnek besúlykolásával. Nélkülözhetetlen ugyanis, hogy a továbbképző munka — objektíve és szubjektíve tekintve — kapcsolatban maradjon a környező világgal, annak eseményeivel, az egyházi és világi élet változásával és fejlődésével, a különféle ideológiákkal. Ez a kapcsolatteremtés és folyamatos kapcsolatban maradás, a külső és belső dialógus lehet csak a helyesen megalapozott, a „naprakész” rugalmasság feltétele.

Újra csak Peter Bergerrel szólva: a napjaink óriási kínálata nyomán kialakult „válogatási kényszer” vagy, ha úgy tetszik, a máig kialakult fejlődés eredményeképp lassan visszatérünk az ősi, a közösségi teológia egy sajátos, korszerű formájához. Ma a számban talán még nem oly jelentős, de tudatosan hinni akaró keresztények, az érdeklődő belülről, de a kívülről is kérdezik és tudni kívánják mindazt, mi valóban hitünk tartalma, mi minden a valóban hitből fakadó élet velejárója. Mindennek következtében szinte a szemünk láttára bontakozik ki az a dialogikus teológia, mely feladatot jelent a hit ismereteiben elmélyültebbeknek, a tanítóknak — a pápától a legfiatalabb hitoktatóig, — de egyben feladatvállalást is foglal magában. Ezt a feladatvállalást készségesen teszik magukévá azok a fiatalok és lassan felnőtté váló, sőt kifejezetten felnőtt keresztények, akik — Szent Péterrel — meg akarnak felelni az érdeklődőknek, a kérdezőknek saját reménységükről (vö. 1Pt 3,15).

Egyre nagyobb örömmel tapasztalhatjuk, hogy a keresztény felnőttképzésben, sőt a teológiai továbbképzésben is fokozódó mértékben vállalnak aktív munkát a világiak. Ennek igen nagy a jelentősége. A világi keresztények — helyzetüknél fogva — fokozott társadalmi érzékkel, munkamorállal, realisabb szexuális érzékkel, gyakran kellő természetudományos felkészültséggel, realis élettapasztalattal közelítenek számos teológiai, ill. a keresztény életformálással összefüggő kérdéshez. Egyre több világinál található meg az evangelizáló lelkület is. Így a papság és a világi hívek már együttesen munkálkodnak azért, hogy Isten igéje, Krisztus evangéliuma kovásza legyen világunknak.

Ha az egyház holnapját felelősen akarjuk előkészíteni, ha azt szeretnők, hogy még holnap is meghallják az egyház tanító szavát, Krisztus evangéliumának üzenetét, akkor ezt a holnapot alaposan, lelkiismeretesen elő kell készítenünk, arra fel kell készülnünk és másokat is elő kell rá készítenünk. Az ily módon előkészített, felkészített keresztény, sőt a kívülről jószándékú és nyitott érdeklődő is reménykedve tekinthet az eljövendő Krisztus, de még az evilági holnap elé is. Az ilyen felkészített keresztényeknek nem jut eszébe, hogy konzerváló önkéntes szellemi-lelki gettóba vonuljanak, mivel abból a reményből élnek, mely erős és megalapozott, mely a felnőtt emberhez illő istenhittől fakad. Annak is tudatában élnek, hogy a holnap előkészítése megkívánja tőlük a szellemi munka erőfeszítését, erkölcsi erejük latba vetését, mert Isten és az emberi közösség ezt várja tőlük, ezt kínálja feladatként. Csak az ilyen lelkület teheti a ma egyházát, a ma keresztényét — papokat és világiakat egyaránt — alkalmassá arra, hogy képes legyen belső és külső dialógust folytatni, hogy készséges legyen reménységéről számot adni, hogy képessé váljon egy igazabb és jobb világ építésén munkálkodni. Így válik képessé, hogy — mint szellemileg-lelkileg érett, felnőtt

ember — feltárja a keresztény gondolkodás távlatait. És minderre gondolva, mindezt — és még sok minden mást — szem előtt tartva válhat a keresztény felnőttképzés, benne a teológiai továbbképzés, a hit ismereteiben való elmélyítés és elmélyülés a holnap felé nyitottá, illetőleg az öntudatos hívők és a peremkeresztények, az ifjak és idősebbek, a műveltek és kevésbé tanultak számára értékesé, mi több, fontossá. Azt sem feledhetjük: mi, a mában élők, elkötelezettjei, adósai vagyunk az utánunk következő generációknak. S bár tudatában vagyunk annak, hogy az egyház életében — így a magyar egyház életében is — a Szentlélek közreműködése nélkül tenni vagy megújítani semmit sem lehet, mégsem feledhetjük, hogy Isten nekünk, a magyar egyháznak semmiféle garanciát nem adott arra, hogy közreműködésünk nélkül, hitből forraszó küldetéstudatunk és bátor kezdeményező készségünk nélkül a következő évtizedeket vagy akár az ezredfordulót is megérjük.

Befejezésül Karl Lehmannak, a német PK elnökének, a jeles teológusnak közelmúltban elhangzott nyilatkozatából idézek: „Mindenekelőtt akkor és úgy készítjük fel az elkövetkező évtizedekre önmagunkat és a reánk bízottakat, ha jobban bízunk az egyházban működő Lélek erejében és Krisztus evangéliumának hatékonyságában, mint önmagunk módszereiben és erejében. Ha valóban Krisztusra tennénk föl mindent, sokkal kevesebb lenne bennünk a fölösleges aggodás és félelem, nem rezignálnánk oly könnyen, és több bátorságunk lenne az igazság kimondására, sőt, ha kell, a vitákra is. A hitben, reményben és szeretetben kell radikálisan elmélyülnünk, hogy mindezt el is érhessük. Sajnos, — folytatja, — olykor úgy viselkedünk, mintha a fal mellé szorítottak volna, csak védekezünk. Pedig komoly szellemi küzdelemre kellene felkészülnünk.”

Az elmúlt évtizedekben a magyar katolikus egyház olykor krízisállapotban élt. A kríziskiváltó tényezők egyik legjelentősebbike, hogy előbb szinte teljesen elszakadt a fiatalságtól, majd ezt követően és szükségszerűen a felnövekvő generációtól. Az okokat keresve e krízisfolyamatban a legtragikusabb — szerintem — az volt, hogy kezdtünk megvakulni. Nem tartottuk eléggé nyilván, nem látjuk belső értékeinkből fakadó erőinket, erőtartalékunkat. És — mintha elfeledtük volna, hogy mindezek Krisztustól, a Szentlélek közvetítésével vannak és hatnak közöttünk. Sok mindent nem voltunk képesek *a hit szemével és a reménység dimenziójában látni* és megláttatni. Úgy gondolom, ha ezt a sajátos feladatot, a keresztény felnőttnevelést is *a hit szemével* és reménységgel vizsgáljuk, ha Krisztus küldetésében járunk és a Szentlélek erejében munkálkodunk, akkor az aratás Ura a begyűjtéskor majd gazdag terméssel fog megjutalmazni.

Gyulay Endre püspök

KERESZTÉNY FELNŐTTKÉPZÉS JELENTŐSÉGE ÉS FELADATA

Nagyon nehéz a feladatom, mert átfogó képet kellene nyújtanom arról, amiről az egyik Püspöki Szinódus beszélt, amiről mindenütt beszélnek, nagyon sokat kísérleteznek és sokféle tapasztalatot gyűjtve, legtöbb helyen kudarcba fulladnak vagy eljutnak addig, hogy újabb kísérletbe kezdenek. — Mintegy 30 esztendője foglalkoztam és foglalkozom fiatalokkal, 15 éve kezdtük el a jegyeskurzust Szegeden, és 1973-ban, szintén 15 éve, kezdtük el ugyanitt a világiak képzését. Tehát sok ágon benne vagyok már a kísérletezésekben.

KI A VILÁGI HÍVŐ? Lehetne dogmatikus, lehetne szociológus szemmel nézni, lehetne a patrisztikából vagy az egyháztörténelemből meghatározni. Nagyon sokfelől lehetne megközelíteni, én a magamén szeretném megpróbálni.

A *Lumen Vitae*-ben jelent meg Alexandre Faivrenek egy cikke, aki azt írja, hogy az I. és II. században *Római Szent Kelemennél* találunk csak erre a szóra utalást, hogy „laikus”. „A laikust laikus törvények kötik.” S a magyarázatban ez található: ez olyan zsidóra vonatkozott, aki az Ószövetség törvényét elfogadja és feladatának látja, hogy ennek, a Tórának, engedelmességen. — A 180—260 között élt *Alexandriai Szent Kelemen* a következőt írja: „Az apostol szerint az egyszer házasodott férfi — legyen presbiter, diakónus vagy laikus —, ha feddhetetlenül él a házasságban, megmenekül azáltal, hogy gyermekeket nemz.” Itt a laikus szó „elitet” jelent; azokat, akik készek arra, hogy belőlük bármikor presbiter lehessen. A választottak közé tartoznak: Krisztus nyájába, a testvérek közé, a szent részbe.

Nagy változás kezdődik 230—260 körül, tehát nem egészen biztos az, hogy csak a Nagy Konstantin-i váltás hozta meg az egyházban az új irányt, amire oly sokan szoktak hivatkozni. *Szent Ciprián* írja: „Nem szabad eltéríteni feladatuktól azokat, akik az isteni szolgálatra szentelték magukat, s arra kényszeríteni őket, hogy profán foglalkozásoknak szenteljék gondolataikat és gondolataikat.” A laikus a klerikusnak lelki gondozottja és eltartója! Új szemlélet jelenik meg tehát az egyházban: a szétválás. A laikus szó lassanként az igényt fejezi ki: valamit vár a klerikustól, és neki természetesen, hogy elmélyedhessen a tudományban, igehirdetővé válhasson, anyagi juttatással biztosítja megélhetését.

A IV. századtól, *Konstantin óta*: a klerikusok kiváltságos helyzetbe kerülnek. Világi és egyházi hatalmasok függvényévé válik a nép, a „laos”-hoz tartozó laikus. Itt *Szent Ambrus* érdemes visszaemlékezni, aki tiltakozik, hogy a klerikust világi bíróság elé vigyék, tehát már bizonyos kiváltságokkal rendelkezik a csak világi hívővel szemben. A szétválás egyre teljesebbé válik. A közösségből kilépő püspök, hogy egy — talán így fogalmaznám — zsirosabb püspökségnek legyen a püspöke, elhagyja a maga közösségét, amellyel elgyűrűzte magát, és egy kicsit nagyobb hatalommal rendelkező helyre érkezik. Azt hiszem, nyugodtan mondhatom, hogy ez a szétválásos állapot a XX. századik terjed. Csak most kezdünk valamiféle „új” szemmel nézni.

A következő lépés ebben a szakadásban a *szertetességnek* kialakulása és fejlődése, amikor már őket is pappá szentelték, otthagyják közösségüket, hogy szertetbe vonuljanak, elvonuljanak a világtól, hogy „önmagukat üdvözítsék”, hogy a világgal való szakításukat jelezzék. Eleinte még csak a hívek közössége számára szenteltek papot. Később már egészen új vonatkozása jelenik meg: a szertetességben élő pap. Újabb szakítás tehát: a közösség, az egyházköztség nélkül szentelt papok útnak indulása. — Jogi vonalon később eljutunk oda is, hogy a klerikus büntetése: laicizálás!

A SZOLGÁLATOK? A II. században: püspök, presbiter, diakónus. De ott van mellettük a laikusok sora is: a doktorok, tanítók, katekéták, felolvasók. Ezek lassú megszűnésével azonban megszűnik a laikusok szolgálata, hiszen a tonzúrával

belépnék a klerikusok közé. Ezeknek a szolgálatoknak a későbbi századokban már csak lépcső jellege van a szenteléshez.

Szociológiai szemmel nézve a kérdést, a következő fogalmak alapozása lényeges. Az ember társas lény. S a társaságok körülbelül ezekhez a szociológiai fogalmakhoz kapcsolódnak.

Csoport. „Egy sor olyan személyt értünk ezen, akik egy bizonyos időtartamon belül egymással értekeznek, s akiknek száma oly kevés, hogy *minden egyes személy mindegyik másik személlyel kapcsolatba tud lépni* és pedig nemcsak közvetve, más embereken keresztül, hanem *szemtől szembe.*”

Kiscsoport. Az *egyén* kikerülhetetlen és átfogó módon *azonosítja magát az adott rendszer céljaival, normáival, fönmaradásának szükségességével, és viszonylag erős befolyást gyakorolhat az egész szerkezetére és teljesítményére. Személyközi, így felesleges a szerkezeti megoldás.*

A kisközösség rendszere *tartós, személyes* (nem anonim) és *felelősségteljes* részvételt indukál, lehetővé teszi a tagok képességeinek és érdekeinek érvényre jutását, megelégedettséget hoz létre. A személy számára önmaga kibontakoztatása itt összehasonlíthatatlanul gazdagabban valósul meg, mint az egységet bonyolult szerkezetek árán fenntartó nagyobb létszámú szervezetekben.

A *közösség: szerves, meghitt, otthonos, jóban-rosszban összefonódó, tartós ősi formája az együttlétnek*, mely a személyesen átélt, érzelmi vagy hagyományos összetartozás melegágya. — Mellette a másik fogalom: *társadalom vagy társaság gépies, nyilvános, átmeneti, látszólagos*, az idegenségbe, a „világiba” beleépülő összefogása az egyéneknek, amelynek *érték- vagy célracionális* érdekkiegyenlítés vagy érdekek-összeegyeztetés a lényege. (Nyelvközösség, életközösség, hitközösség, újtársaság, tudományos társaság, részvénytársaság és így tovább . . .)

A következő fogalom: az *intézmény*. Megértéséhez az ember és az állat közti egyik különbséget lehet kiindulópontnak venni. Az állat cselekvésvilága ösztönöktől szabályozott, vagyis egyértelmű és problémamentes. Ezzel szemben az ember ösztönvilága viszonylag fejletlen és gyenge, így a több lehetőséggel szemben nem jelentkezik döntően, parancsoló formában az egyik lehetőségre nézve. Ugyanakkor az ember racionális. Ilyen igényekkel rendelkezik: *döntése megokolásához érvekre van szüksége*. Ösztönöktől meg nem határozott, nyitott cselekvésvilágában tehát *idejének és erőinek javát a döntés előkészítésére* kellene fordítania, s alig jut magához a cselekvéshez. Ezért gondoskodik társas mivoltában arról, hogy *társadalmi normák rendszere tehermentesítse* a mindennapos számtalan döntéstől legalább azoknak az igényeknek kielégítésében, melyek általános jellegűek. Ezeket a habitualizálódott, természetszerűvé vált társadalmi normarendszereket nevezzük a szociológiában *intézményeknek*.

Az intézmény *előnyei*: tehermentesíti az egyén funkciót, tartós biztonság a funkciója. Az *előny ára* viszont a szabadság korlátozása és a változó körülményekhez való alkalmazkodás fékezése. Ha túl gyors a változás, ez tartós biztonsági funkcióját gyengíti. Ha túl merev, akkor a változások körülményei közötti hasznavehetetlenség létjogosultságát kérdőjelezi meg. — Az intézmény kevés az egyénnek. Kisközösségre van szüksége, ahol nyitottabbá válhat, hogy magát adja és a másikat is befogadja. Persze ennek a csoportlélektan vizsgálatai alapján patológikus jellege is lehet. Ahol előjöhethet a „*mi-perverzió*”, ott elszemélytelenedés következik be, az egyén a csoport függvényévé válik. — A csoport könnyen teszi öncélúvá magát (önérdek).

Sajátos jelenség a *szektarianizmus*. Ahol a „csak mi vagyunk”, „csak mi vagyunk okosak” elve érvényesül, mert csak ők azok, akik el tudnak igazodni a világban. *Miért fontos ezt tudni?* Mert a *vallás* is igényli a közlést, a másik személy közlésének megtapasztalását. Kiemelkedő személyeket is, jelentősebb szenteket is. De a közvetlenül megélt tanúságtétel, a mellettünk élő ember iránti felelősség, az élmény kicserélődése, ez az, ami az egyén fejlődését a vallásban megadja. Lassan azonban intézményesedik: felfogását, gondolkodását és cselekvésmódját, normáit nemzedékeknek adja át. A vallás célban, elvekben, cselekvésben megvalósított egység, a közös normák érvényessége, mely a közvetlen magyarázatok és feladatok síkján

túlmutat. Szókinccse, beszédmódja, magatartásmintája a közösségnek, társadalomnak segítséget nyújt. A kultúrszint különbségei természetesen problémákat jelentenek. Itt már kell valami olyan, mint ami a „kisközösség”. Legyenek azok egyházközségek, liturgikus közösségek stb., melyek ezeket a szintkülönbségeket valahol összhangba tudják hozni, lefordítják a tagok nyelvére, élettelt hatják át azokat. Ezekben is szakemberek vizsgálják meg az alapvető kérdéseket, az élet változásait, de úgy, hogy azokat tovább is tudják adni.

MIT LÁTUNK A KERESZTÉNYSÉG INDULÁSÁNÁL? Mit látunk Jézusnál és mit látunk az Apostolok Cselekedeteiben? 12 embert, akiket Jézus jelként állít elénk. „Arról ismernek meg, hogy tanítványaim vagytok, hogy szeretettel vagytok egymás iránt.” „Én kaptam minden hatalmat . . . elmenvén tanítsatok minden népet.” — „Te Péter vagy és erre a kősziklára . . .” Megtalálom tehát a későbbi szervezetnek, intézménynek is az alapjait. Ha most ezt tovább vizsgálom mint liturgikus közösséget, hol találom meg a „kisközösségnek” személytől személyig való hatását? Plébániaközösségben mekkora az ismerősköröm? És az egyházmegyei körben, világegyházban? A belső igény *személyem bemutatására, a másik tanúságtételének átvételére* jól kimutatható. És mégsem olyan döbbenetes élmény ez, mert a szomszédom, a kisközösségem tagja, valaki a munkahelyemen, igazán hat majd rám.

Amikor ennek a fontosságát szeretném láttatni, akkor egy kicsit kirándulhatunk *Angelo Rossinak* az egyházmegyéjébe, aki így ír: Brazíliában egy acélközpontot létesítettek, a lakosság hirtelen megnövekedett, összetételében erősen megváltozott. A kevés pappal rendelkező egyházmegyéjét különféle szekták kezdték meghódítani. Rossi ekkor „*népi katekézist*” szervezett. Azaz „a nép számára általában, főleg pedig a külvárosiak számára” — ilyen utasításokkal: „A ‚népi katekéta’ olvas és nem beszél, nem prédikál és nem rögtönöz.” „Hetenként legalább egyszer összehívja a népet . . . s felolvassa nekik a ‚katekézis leckét’, imádkozik a néppel . . . vasárnap pap nélküli misét tart . . . májusi ünnepeket vezet . . . előkészíti a házasulandókat . . . megünnepli a nagyhetet a néppel . . .” — Rossi 1956-ban, október 28-án útnak indít 372 népi katekétát, egy év múlva már 475 a számuk. Lényeges volt, hogy a nép körében éljenek, erkölcsileg példát mutassanak, és tudjanak olvasni (Brazíliában vagyunk!). — A hatás nem váratott magára. Sok szekta imaháza kiürült, a hívek egymásra találtak, a lekipásztörök óriási segítséget kaptak és megkönnyebbülést éreztek. Rövidesen más egyházmegyéék is átvették ezt a gondolatot.

Egy másik példa ugyancsak Brazíliából: kezdeményezés és *pap nélküli plébániák* megszervezése. 1963-ban egy brazil alapítású női szerzeteskongregáció négy tagját bízták meg egyik helység ellátásával. (9000 lakos, kétharmada szétszór tanyákon él.) A betegek áldoztatását a nővérek végezték, ugyanígy a napi istentiszteletet, igeliturgiát is. Feladatuk: a hit és a keresztény élet megőrzése, a plébániai közösség megteremtése. Törekcsenek rá, hogy a laikus hívek vállalják a felelősséget a hitéletben. Igyekeznek fölfedezni a nép körében élő vezető egyéniségeket, tudatosítani bennük a keresztségből eredő felelősségüket, és ezáltal bekapcsolni őket a plébánia apostoli és szociális tevékenységébe. — Az újabb próbálkozás nyomán felébred az érdeklődés, és megindul annak láttatása, hogy nemcsak a klerikuson keresztül lehet és kell elindítani a hit ébresztését.

Hogy jól láthassunk, szeretném *korunkat* magunk elé idézni Franz Kőnig bíboros „Nem elég csak a technika” c. cikke alapján. A technika magában rejti a teljes ellenőrzés, valamint a teljes felszabadulás lehetőségének csíráját. Technika nélkül az élet a mezőgazdaságra épülne, az átlagéletkor alacsony lenne, falvak, városok elszigetelten élnének, mint Európa 1800-ban. Mit látunk ma? Városokat, találmányokat, utazásokat. Mégsem alakult ki az igazi nemzetköziség! Vajon *növeltük-e egymás iránti felelősségünket a technika haladásával?*

A céltalan, irány nélküli technika szörnyeteggé válik. Utunk korlátozott lesz: a természet, az energiák kizsákmányolása, a javak igazságtalan elosztása . . . A

mennyiségi fejlődés világos, de lesz-e minőségi szint?! A technika túlzott hajszolása egyre több és nagyobb problémát okoz. Elidegenít a természettől. Az ember *kielégületlen fogyasztóvá válik* (reklámok) és *belső ürességet, neurotikus szorongást* érez. A technika kultusza óriási bürokráciához vezet: a hangsúly a *szabályon és alkalmazkodáson van, nem az elkötelezettségen és emberségen*. Szennyeződik a természetes környezet (zaj, idegesség, névtelenség). A tömegkommunikációs eszközök révén *manipulálhatóvá válunk*. A sok utazás elveszi a stabilitást, nincs barátság, a szomszéd is idegen; ha baj van, nincs aki segítségére jöjjön.

A technikában fontos *mérhetőség* aligha hasznos az ember társadalmi kapcsolataiban. A *miként* győz a *miért*en. Amióta elhagytuk az örök ideálokat, elvesztettük az irányunkat. Az ember hajlamos a bálványimádásra, ami hamis életfilozófiához vezet és növeli a rombolás ösztönét. Ahol a technika bálvány, ott szétforgácsolja az embert: racionális és determinált az egyik oldalon, irracionális a másikon. Amikor a technikai eszközök győzedelmeskednek a tartalomra, amikor lenézzük végső elkötelezettségünk alapjait, az eszményeket, akkor a bölcsélet sem lesz más, mint a pragmatizmus kifejezője. S akkor nem tartjuk igaznak, ami működik? Nem lesz igaz, ami érzelmi kielégülést jelent? Nem uralkodik el mindenben a relativitás? Tág kapu nyílik az emberek lábbal tiprására. *Gabriel Marcel* mondja: Emberek a humánus ellen. Technika — erkölcs nélkül! Növekszik a bizonytalanság és egzisztenciális boldogtalanság. Túlteng a kutatás, az elemző szakosítás. Így azután, a teljesség nélkül szétforgácsolódik az élet és a tudomány. Megértéséhez tekintetbe kell vennünk, hogy az ember négy szférából áll: 1. A saját benső világa, 2. a tárgyak, 3. az emberek közötti kapcsolat és 4. a transzcendencia birodalma. A technika ebből csak a tárgyak területén segíthet, a többihez nincs szava. Honnan az élet, mi a célunk, mi a jó és a rossz közötti különbség, a halál stb. kérdések mind eltűnnek. Választanunk kell: vagy a technika mellett, s ekkor az eszközök kábulatába esünk, csak egy kifelé irányuló élethez; vagy a technika ellen, illúziók, utazás stb. nélkül. A kiút: a technikát a vallás és az erkölcs egységében, ennek a megteremtésében kell megalkotni. Ne uralkodjanak az eszközök, de ne is becsüljük le azokat, és ne értékeljük túl az ész uralmát. *Gabriel Marcel* szerint: „Hosszú lejáraton mindaz, amit nem szeretetből teszünk, kikerülhetetlenül abban végződik, hogy a szeretet ellen történik.” Helyes értékrendet kell felállítanunk.

Ha mindezt figyelembe véve keresem, hogy *mit szól az egyház a felnőttvilághoz és a felnőttek kateketizálásához*, akkor 1971-re tekintek vissza, amikor az Általános Kateketikai Direktórium megjelent. „A civilizációnak az a formája, amelyet tudományosnak, technikainak, iparinak vagy városinak neveznek, gyakran elvonja az emberek figyelmét az isteni dolgoktól, és nehezebbé teszi, hogy szívükben törődjenek a vallás ügyével. Sokan úgy gondolják, hogy Isten nincs jelen, nincs is szükség rá, nem alkalmas sem a személyes, sem a társadalmi élet kérdéseinek megoldására: mindebből könnyen születik vallási krízis.

A keresztény hit követőinél éppúgy megtalálható ez a krízis, mint a többi vallások híveinél. Ezért a keresztény hit sürgős feladata, hogy bemutassa igazi természetét, mely szerint felette áll minden kulturális haladásnak, és feltárja újdonságát a szekularizált és deszakralizált világban.”

Az ige szolgálatának feladatához tartozik, hogy láthatóvá tegye, megtisztítsa és részeire bontsa azokat az igaz értékeket, amelyek azoknak az emberi kultúráknak lelki hagyományában találhatóak, akiknél a vallásos érzés eleven maradt és az emberi létet egészen áthatja. A II. vatikáni zsinat arra buzdított, hogy újítsuk meg az ige szolgálatát az egyházban. Nem elég csak szaporítani a kateketikai oktatásokat. „A katekézis előadását belülről kell megújítani, s ez nem csupán a gyermekek oktatására, hanem a *felnőttek állandó képzésére* is vonatkozik.” „Tartsák emlékezetükben, hogy a *felnőttek katekézise* — mivel olyanokhoz szól, akik teljes felelősséggel képesek csatlakozni — a *katekézis legfőbb formája*, amelyhez az összes többi, egyébként mindig szükséges

formának igazodnia kell.” Szeretném itt példának megemlíteni a *Holland Katekizmust*, amely felnőtt katekizmus volt, s innen indították el a katekézis reformját. „A legnagyobb gonddal törekedjenek a II. vatikáni zsinatnak engedelmessé válni arra, hogy állítsák vissza és tegyék megfelelővé a felnőttek katekumenátusi intézményét. A katekéták feladata nemcsak annyi, hogy közvetlenül végezzék a katekézist, hanem segítséget kell nyújtaniuk az egész egyházi közösség lelkesítéséhez, amellyel az igaz keresztény tanúságtételt meg tudják valósítani. A katekétikai munka beleszövődik abba a nagy lelkipásztori tevékenységbe, amelyben elrendeződnek és egymással összefüggésben élnek az egész egyházi élet összes részterületei.”

„Külön katekézist kapnak azok, akik a laikus apostolkodásra kötelezik el magukat. Ilyenkor a keresztény tanítás mélyebb ismeretére is szükség van. Van olyan katekézis, amely az életfordulókat veszi figyelembe: házasságkötést, gyerekek kereszteleését, elsőáldozást, bérmálást, a gyermekek nevelésének nehezebb szakaszait, betegséget stb. Olyan pillanatok ezek, amelyek fokozottan készítetik az embert az élet értelmének keresésére.

— Lehet olyan katekézis, amely az életben beálló változásokhoz kapcsolódik: munkába állás, katonai szolgálat, lakóhely-változtatás, pályaválasztás, társadalmi helyzet megváltozása. Szükséges a segítséget testvéri szeretettel megadni.

— Lehetséges olyan katekézis, amely a szabadidő felhasználására vagy utazások előkészítésére szól.

— Végül van olyan katekézis, amely az egyház vagy a társadalom életének nevezetesebb alkalmaihoz kapcsolódik.”

A változásokat helyesen kell értékelnünk. Magyarázatot kell adni a vallás és erkölcs területén felmerülő mai kérdésekre. A világi tevékenység és az egyház tevékenységei között meg kell mutatni a kapcsolatokat. A világ dolgai hasznosak lehetnek az egyházi közösség számára. A hit racionális alapjait be kell mutatni.

A *Catechesi Tradendae*-ben olvassuk: „A legnemesebb hitoktatási forma a felnőttek, amely a személyekhez szól, és nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy valaki megélhesse a keresztény hitet, mégpedig a maga teljességében. A keresztény közösség ugyanis képtelen a katekézis huzamos végzésére, ha nem veszi körül a felnőttek cselekvésének kedvező környezete. Mind a hitoktatók, mind a hittanulók számára nagyon fontos ez. Mert a világ, amelyben a fiataloknak meg kell élniük a hitet és tanúságot kell róla tenniük, s amelyet a katekézis vizsgál és értékkel, nagyrészt a felnőttek kezében van. Ezért elengedhetetlenül fontos, hogy ezt a világot megvilágosítsa, ösztönözze és megújítsa a felnőttek hite. A hitnek kell áthatnia minden földi tevékenységet, amelynek elvégzése a felnőttekre van bízva. De hogy a katekézis ennyire hatékony lehessen, ahhoz szünet nélkülinek kell lennie.”

A keresztény hívek nagyobb része elsősorban olyan területen munkálkodik, amelyet „világnak” mondunk: a családban, a munkahelyeken, a helyi közösségekben stb. Mindig föladatuk volt, ma méginkább az, hogy környezetüket Krisztus lelkével töltsék be és ezáltal megszenteljék a világot, közreműködjenek Isten eljövételében, tanúskodjanak arról.

A II. vatikáni zsinat tanítása nyomán az egyház a világban kell, hogy munkálkodjék. A család jelenlétével, ahol ébred, fejlődik a hit, sugárzik mások felé. Formálódik a család igazi „családegyházzá”, ahol közösen imádkoznak, a szeretet parancsát példamutatóan teljesítik, az életet elfogadják, értékelik és védik. A *plébániai életben*: minden világi hívő minél erőteljesebben vegyen részt Isten szavának hallgatásával, az Úr napjának megünneplésével és a plébániai tanácsokban a tevékeny apostolkodás különböző formáival. A világi hívekben megvan az igény a belső, lelki életre, a missziós és apostoli munkában való részvételre. Ez igényli az Isten szava fényében elnyert érettséget az egyház hagyományában és a tanítóhivatal hivatalos értelmezése szerint, valamint a szentségek gyümölcsöző vételét. A belső fejlődést különösen is táplálja a bűnbánat szentsége és a lelki vezetés. Szükséges ezért, hogy valamennyi hívőnek — világiaknak, papoknak, szerzeteseknek — képzése manapság lelkipásztori elsőbbséget élvezzen.

MI A KERESZTÉNY EMBER HIVATÁSA? Az Apostolok Cselekedeteibe visszala-
pozva utalhatunk rá: — *Hallgatni Isten szavát* és befogadni is azt. — *Választ adni Isten*
szavára. Hit és az imádság. (Etióp udvarnok, imádkozó apostoli közösség.) —
Hirdetni Isten szavát a föld végső határáig. (Börtön sem akadályozhatja meg, Pál,
Péter . . .) — *Szabaddá válni a világ dolgaitól a testvérek számára*. (Vagyonközösség
— Kornéliusz sok ajándékot ad, vagy Lídia, Tabita) — *Szenvedni Jézusért*. (Börtön,
vértanúk.)

A laikusok, világiak hivatását vizsgálva az első Péter-levél ad értékes eligazítást:

— 1. *Papi hivatás*: Felajánlás, helyettesítés, közvetítés, közbenjárás, apaság-anya-
ság a hitben, egyesülés az eucharisztikus cselekménnyel, megbékélés, béke szolgálata,
áldás, családgyház megvalósítása. A kiengesztelődés szolgálata (1 Pt 1,5).
Istennek tetsző áldozat bemutatása. Helyettesíteni azokért, akik nem imádják Istent.
Családgyház, ahol felnőhet a hívő keresztény. És az áldás, nem a papi áldás, a saját
áldásuk, a szülői áldás továbbadása.

— 2. *A keresztények prófétai hivatása*. — Az élet és a szavak erejében az Atya
uralmát hirdetni. Ezt csak *elmélyíteni* lehet, mert Krisztus hozta a tanítást, melyet
alkalmazni kell minden korra. A megtérés erejében az ellentmondás jelévé kell válni; a
„föld sójává”, a „világ világosságává”. El kell vinni az evangéliumot minden emberhez.
Fontos számunkra is a *szellemek megkülönböztetése!* A jelent az evangélium
fényében kell értelmezni.

— 3. *A hívők királyi méltósága*. *Karl Berg érsek* így ír erről: „Vegyétek birtokba a
földet és oltalmaztátok azt, mint életetek terét. Úgy gondolkodjatok az ég madarairól,
tenger halairól s a föld állatairól, mint egy jó király: PÁSZTORKIRÁLY. — Vállaljátok a
földért a felelősséget. Krisztus is a kereszten, töviskoronával, Jó Pásztorágával
mutatja be a kormányzat szellemét — szolgálatával.”

Napjainkban széttéekintve láthatjuk, hogy a vallás helyzetét Európában, sőt az egész
világon is az *ateizmus* határozza meg. Mindenekelőtt a *praktikus ateizmus*: ez a mi
mindennapunk. — *Mi az ateizmus gyengesége?* Az ember ugyan *saját tudatának*
tárgyává válik, de megtiltja önmagának, hogy alanyként szerepeljen és lépjen föl.
Ebből bizonyos lelki kábultság, üresség fakad.

Európában a civilizáció és a kultúra értéke az emberi méltóság és jog felé irányult.
Nem fog azonban semmit elérni az ABSZOLÚTUMRA való irányultság nélkül.
Mindenféle emberi jog szinte naponta változik. Az emberek *individualisták* lesznek.
Az *igazság utópiává*, a *haszaszeretet nacionalizmussá* válik. A *haladás új istenként*
mutatkozik, amiért mindent fel kell áldozni. A tudomány eredményeinek mámore arra
készteti az embert, hogy megállás nélkül kísérletezzen vele. *Ezért aláveti e kísérletnek*
magát az embert is, vallást, etikát, nevelést, művészetet, erkölcsöt, kormányzatot. Így
lassan narcisztikus személyiség alakul ki, mely visszautasít mindent, ami korlátozza
kiteljesedését. Lázad *nihilista lázadással* intézmények, szokások, illem, elkötelezett-
ség — minden ellen. Elítéli a társadalmat, ezt hibáztatja az egyén hibáiért, korlátaiért,
szegénységéért. Nosztalgia egy olyan szabadságra épülő társadalom után, amelyik
nincs és nem is lesz. Csak magába fektet be: egészsége, fiatalsága, szépsége, ereje,
szexualitása a fontos, vagyis mindaz, ami a legmúlékonyabb az emberben. Embertár-
sát, aki szerinte veszélyt jelent szabadságára, kitörli életéből.

Mi a teendő? Rá kell mutatni a relatív mellett arra, ami szilárd, állandó. Gyógyszert
kell adni viszonylataira: önmaga, mások, a világ és az idő felé. *Korunk* gyötrelmes,
lázás keresésben él. És mindez *lassan vallásossá teszi a laikus embert*. *De milyen*
vallásossá? Új bölcseleti hullámok, szekták, horoszkópok, asztrológia, okkultizmus,
zeneőrület, sportőrület, testkultusz követőjévé. És az egész nagy életundorba torkollik.
— Valaki tárja fel végre nekünk az élet értelmét! — kívánják egyre többen. A
szektáknak tulajdonképpen könnyű dolguk van. Gondoljunk csak a fenti speciális
meghatározásra: kevesen vannak, ismerik egymást. Olyan célokat tűznek ki, amelyek
könnyen átláthatók. Tanai egyszerűek, világosak, de nem biztos, hogy logikusak is.
Erkölcük szigorú, tehát valami életigenlésnek, valami előrejutásnak, valami jobbság-
nak az öntudatát hozzák. Világi vezetőik vannak.

A helyzet komoly, sőt súlyos. De mi a kiút? — *Evangelizálni kell Európát! Hogyan?* Metafizika hiányában valami újraélesztést, az igazságnak a bemutatását kell vállalnunk. Be kell vonni a látható világon túl lévő, a láthatatlan világot is a tudat világába. Nem könnyű feladat. Az evangélium és a kultúra összeegyeztetése nem esik egybe a kultúrával, a kultúra haladásával. De meg kell mutatni, hogy nem kívülről, hogy újra egybe lehet forrasztani a kettőt. Nálunk az ateistákkal való találkozás nagyon érdekesen épp az *erkölcsöt* veszi elő, az pedig nagyon evangéliumi. — Valahonnan innen indult el Európa, csak elfelejtette. — *A népi vallásosságot meg kell tisztítani* a babonától, de fel kell használni a benne rejlő erőket is.

A plébánia és a kisközösségek kapcsolatának elmélyítésére, a hívek tanúságtételére van szükség. A nagyak kicsikbe való szétosztására van igény, a nagyra irányítva. 100 ló is húzhat egy cél felé kocsit, nem kell egy traktornak húzni száz lóerővel. A fontos: *egy célba.* A kisközösségek egy célra irányulásának fontossága! Itt van helye annak a bizonyos *egymásra találásnak, egymás tanúságtétele megismerésének*, a személytől személyig való hatásnak, mert csak így közelíthetők meg a kívülről. Fontos szerepe van a *szülők* képzésének, a szülők elindításának ezen az úton.

Nagy kísértés ma a neopelagianizmus: az ember nagyon jó, önmagától képes minden jócselekedetre és másokat is erre vezet. Pedig az Isten szava, kegyelme az, ami erősít! Természetesen kemény munkára van szükség: „A hit szolgálói közt legsúlyosabb nehézség maga a lanyhaság. Külső jele a fáradság, csalódás, kényelmesség, közöny és főleg: az örömtelenség. Őrizzük meg tehát a szív buzgóságát, azt az édes örömet, hogy továbbadhatjuk az evangéliumot, még ha könnyek között vetünk is. Legyen bennünk ez a szándék szilárd elhatározássá, amitől senki sem tud eltéríteni” (Evangélii nuntianti). A konkrét feladatokat az *Egyházmegyei Zsinat Bécsben már 1971-ben útmutatóan bemutatta:*

— 1. *Területi beosztás korszerűsítése* (ipari góccok, közlekedés figyelembevételével). Tehát nem a hagyományos espereskerületek, hanem valami olyan megoldás, ami ma összetart. Nem történelmi, hanem missziós centrumokra van szükség. A társadalomban kell jelen lenni, hatékonyságáért feladatokat kell vállalni! — 2. A plébániai lelkipásztori szolgálat súlypontja az *igehirdetés.* — 3. A *liturgia* a szentségek vételében a hit melletti *személyes döntésre* segít. — 4. Ennek a *cselekvő szeretetben* kell megnyilvánulnia: betegek, öregek, egyedülállók, tehetetlenek szellemi-lelki megsegítése. Az anyagi javaknál a szíves szó gyakran többet ér — a kettő együtt még többet. — 5. A *felnőttek hitéletének szolgálata.* A gyermekfoglalkozás célja: megnyerni őket is és általuk a szülőket. A gyermekkatekézisinél nem lesz semmi eredmény, ha a szülők nem működnek közre. — 6. *Ház- és családpszichológia:* családi mise, fiatal anyák köre. — 7. A *távolállók:* utánamenő lelkipásztorokodás, nem irodai lelkipásztorokodásra van szükség. A plébánia belső élete olyan legyen, hogy a kívülről felé élményszerűen tolmácsolhassa: az egyház az üdvösség szentsége. Ennek feltétele: a hívek személyes döntéssel álljanak hitük mellett; élő közösségben tevékenykedjenek, ahol szeretetet mutatnak; a plébánián belül missziós lelkületű közösségek alakuljanak. — 8. *Világiak részvétele, összmunka a felelősök között.* A plébánia együtt döntson a papokkal és egyházközségi képviselőkkel. *Közös tervezés, munkaközösségek!* Nemcsak az adminisztrációs dolgokban, hanem az egész lelkipásztori munkában is! (Egyházközségi képviselőtestület *valódi* szerepe és jelentősége!) *Hátráltató tényezők:* a *pápaság* féltékenysége és nehézkessége. *Világiaknál:* a *karizmakomplexum.* (Önbi-zalom és vállalkozási kedv hiánya vagy ennek túltengése). A félműveltség egyházi téren: cikkek, rádióhírek nyomán zavaros teológiai egyveleg — félművelten is kioktatják a papot. *Félelem* vagy a vállalkozástól vagy attól, hogy a klérus kihasználja őket. A világi munkatársak e világban élnek, maradjanak is és működjenek ott. A kölcsönös segítség teheti eredményessé munkájukat!

Összesíteni mindezt a következőkben szeretném: **Tanúságtételre** van szükségünk az egyházban, ehhez pedig hitben képzett emberekre. A világ, amelyben élünk, nem szavakat vár, hanem megélt közösségeket. **A megélt közösségek** nemcsak papokból állnak. A megélt közösségekre még nincs elég emberünk. Ma kell fölnevelni őket. 30 évig még hitoktatás is alig volt, ma kell megnyerni az embereket, mégpedig öntudatos hitre. Ott sincs valóban hit, ahol a hagyományos hit még megvan, mert nincs öntudatosága. Tessék megnézni: beköltözik a városba, három hónap alatt vége a vallásosságának. Ez nem hit, mert nem egyéni, tudatos döntésből eredő hit. Tehát a személyes döntésig el kell jutni és juttatni. Ehhez pedig **tanítani kell, képezni kell.** Ehhez olyan csoportok kellene, ahol a hitét meg tudja vallani, ahol a hitét megvalló közösség tagjaitól veszi át mindazt, amire szüksége van. Mindez elkezdődik az ifjúsági csoportokban, és nem a gyermekeknél — ez még alig valami. Az öntudatos hit a kamaszkor végén indul. (Bérmálkozók szentségénél 10 éves korban „kibérmálkozik” az egyházból, utána soha nem találkozunk vele, legfeljebb házasságkötéskor.) A serdülőkkel való foglalkozás után a jegyesekkel való foglalkozás következnek. A jegyesek után a fiatal házások egybentartása; majd a fiatal szülőkkel való foglalkozás, csoportokban, dialógusban. — Minden élethivatásban megfelelő tanácsadásra van szükség. A franciáknál például számtalan ilyen csoport van: egészségügyiek csoportosulása, azután fiataloké, munkásoké stb. Mindezekhez olyan anyag előkészítésére van szükség — tervszerűen, nem ötletszerűen —, ami több évre előre biztosítja a közös munkát az ő kultúrszintjüknek és érdeklődési körüknek megfelelően, amiben képesek helytállni.

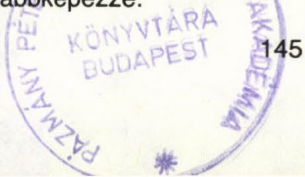
Minderre nem elégséges a prédikáció. Először azért, mert nincsenek ott, másodszor, mert 10—15 perces prédikációkban nem lehet komoly hitalapozást nyújtani. Kurzusokra, továbbképzésekre van szükség. Ha kell, akkor öttel kezdünk, az öt hozzon huszonötöt. Azzal a tanúságtévével, amellyel a világban élve, megmaradva a világban, a világban kíván keresztényként élni. Ha a Parlamentben szólal fel, akkor a Parlamentben keresztény, ha munkahelyi gyűlésen, akkor ott valóban keresztényként, az evangélium alapján állva. Ezt a fajta öntudatosan élő keresztény embert kell kinevelnünk. Erről beszél a zsinat is, hogy ti. a világi hívő maga módján legyen vallásos, legyen hithű, legyen tanúságtévé. Ez a világi hívő királyi, prófétai, papi feladata. A családi otthon szentté tétele, a gyermekek fölnevelése, tanúságtétel evangéliumi módon — történjék ez bár a piacon vagy a közértben: olyan tanúságtétel, amely mindig és mindenütt keresztény.

A budapesti Teológiai Tanulmányi Napokon, 1988. január 27-én tartott előadás szövege.

Bolberitz Pál

A FELNŐTTKOR EVANGELIZÁCIÓJA

Úgy tűnik, hogy a felnőtt korosztály a lelkipásztorkodás mostohagyereke. Látszólag ez nem így van, mert a lelkipásztorkodás „feltételezi”, hogy a hívek zöme felnőtt, hitében érett személy. Gyakorlatilag az egyházközségek is elsősorban a felnőtt korosztályokra számíthatnak. Tény, hogy a II. Vatikáni zsinat és az ezt követő egyházi megújulás, a korábbi időkhöz viszonyítva nagyobb nyomatékkal hangsúlyozta a világiak aktív részvételét az egyház életében. Középpontjába került a keresztény nagykorúságra való törekvés követelménye és a keresztségből, illetve bérmálásból fakadó missziós küldetés parancsának teljesítése. Az érdeklődés így fokozottabban a felnőtt korosztály felé terelődött: akár úgy, mint, amely apostoli küldetést tölt be, akár úgy, mint akiknek hirdetik az evangéliumot. Az egyház lelkipásztori szolgálatának célja az is, hogy híveit nagykorúvá tegye Krisztusban. Amint szakmai és etikai, sőt pszichológiai szempontból is szükség van a felnőttek képzésére és továbbképzésére, úgy lelkipásztori szempontból is az egyház sürgető szükségét érzi annak, hogy felnőtt híveit az evangelizáció értelmében folyvást képezze és továbbképezze.

KI A FELNŐTT? Az evangélium hirdetésekor mindig szem előtt kell tartani, hogy kik az ige hallgatói. Jelen esetben a felnőttek. Ám a további kérdés így hangzik: Ki nevezhető felnőttnek? Mik a felnőttiség kritériumai? Mi jellemzi a felnőtt korosztályt? — A kérdésre egzakt, és minden esetre feltétlenül érvényes választ aligha adhatunk. Ennek oka abban rejlik, hogy a felnőttkor — törekvésben vagy valóságban — a kifejlett, érett személyiség kora. Márpedig a személyt az egyediség és közölhetetlenség jellemzi. Ezért nem könnyű feladat általános tulajdonságok alapján osztályokba sorolni a felnőttiség tulajdonságait. De az általános megfigyelések leírásával és értékelésével megközelítő megállapításokat tehetünk, annak folytonos szem előtt tartásával, hogy mindig vannak kivételek és korosztálybeli átfedések.

Nem kétséges, hogy a felnőttiség objektív kritériumaihoz tartozik a biológiai érettség és valamilyen szintű társadalmi legitimitáció. A kérdés már bonyolultabb akkor, ha a felnőttiség lényegét lélektani oldalról közelítjük meg. Ismeretes, hogy a felnőttnek számító egyedek közt akárhányszor sok, lélektani értelemben retardált személyiség is található. Ezek azok az emberek, akik vagy szubjektív vagy objektív okok következtében nem tudtak egészen felnőtté válni. Szívük mélyén megmaradtak a gyermek- vagy a prepubertáskorban, vagy mintegy a felnőttkorba prolongálták serdülő- vagy ifjúkori attitűdjüket. Magukban elutasítják a felnőttkort, ami döntéshozatalban és az elkötelezettségtől való félelemben nyilvánul meg. Ritkább, de előfordul az „előrefutás” jelensége is, amikor a felnőtt már az öregkor tulajdonságait hordozza magán. Napjainkban az előbbi jelenség sokkal gyakoribb az utóbbinál, ami a felnőttek „fiatalos” divatjában is megnyilvánul.

Fentebb megállapítottuk, hogy felnőtt az az ember, akinek érett a személyisége. A személyiség érési folyamata a személyi identitás keresésében, illetve felfedezésében valósul meg. A gyermeknek olyannak „kell” lennie, amilyenek őt a család vagy a környezet alakítja. A serdülő felfedezi egyedi és megismételhetetlen személyiségét, amiért meg kell küzdenie a környezetével. Az ifjúkorban a felfedezett személyiség „visszaigazolást” keres önmagában, eszményekben, társakban. Az ifjú mindenáron „hú akar lenni önmagához”, de ezért sokszor nagy árat kell fizetnie: a kitűzött eszmény és a bukdácsoló valóság között tátongó szakadék fölött kell egyensúlyoznia. A felnőtt ember szembe mer nézni önmagával. Felismeri személyiségének lehetőségeit és korlátait. Ezzel sáfárkodik. Elvárja, hogy mások is olyannak fogadják el, amilyen, vagy amilyenek önmagát látja. A személyi érettséghez hozzá tartozik az értelem és akarat kifejlett használata és az érzelmi élet elmélyülése. Míg az ifjú eszmékben és elméletekben gondolkodik, addig a felnőtt gondolkodása reális alapokon nyugszik. Felnőttkorban az akarat képessége, a szabadság és az ezzel járó felelősség is érett állapotba jut. Míg a gyermek szabadságát inkább szerelenségnek lehet nevezni, addig a serdülő a szabadságot, mint a kényszerűségtől való mentességet éli meg. Az ifjúkorban a választás szabadsága kerül előtérbe. Az ifjút a remény élteti és az élethelehetőségek közül a lehető legjobbat akarja „kiválasztani”. A felnőtt ember eljut a szabadság teljességéhez, ami a döntés szabadsága. A felnőtt tudja, mit akar és a választott jó, illetve érték és cél mellett elkötelezi magát. Mivel maga választotta a döntés „tárgyát”, elkötelezettségét nem kényszerként, hanem szabadságként éli meg. A szabadsággal együtt jár a felelősség. Felnőtt az, aki felelős életet él. Képes arra, hogy felelősséget vállaljon önmagáért, másokért vagy egy ügyért, eszméért, feladatért. A felelősségvállalás viszont kockázattal is jár. A kockázattól és önmaga, illetve mások „fölvállalásától” való félelem akadályoz meg sok ifjút abban, hogy tudatosan is felnőtté váljon. Vannak, akik „belemenekülnek” a felnőttiségbe, mert az ifjúkor kötöttségei elől futnak. Nők esetében erre a legjobb, társadalmilag is legitimált megoldás a házasság és az anyaság vállalása. Csakhogy a válások nagy száma is azt bizonyítja, hogy a felnőttiségbe való „belerohanás” — pszichológiai fedezet nélkül — önbecsapás. A felelős felnőtt életbe ugyanis nem lehet vakon beleugrani, hanem arra fel kell készülni.

A felnőtt ember érzelmi élete is éretté válik. A gyermek elsősorban kapni akar, és szeretete inkább ösztönös vonzalom. A serdülő küszködik érzelmeinek kifejezésével. Az ifjú szeret, hogy szeressék és elfogadják. A felnőtt szeretete akkor érik be, ha adhat és mások javát szolgálhatja. Ha elfogadta és elfogadtatta önmagát, akkor érzelmeit

sem kell szégyellnie. A felnőtt ember életét betölti a munka, és az ezzel járó küzdelem. Célja az, hogy alkotó tevékenységét is kibontakoztassa. A munka szinte teljesen kitölti a legtöbb felnőtt életét. Ha a munka hasznos, eredményes, képességeinek megfelelő, akkor ez a felnőtt embert boldoggá teszi. Ha a munka nehézségekbe ütközik, akkor a küzdelmet kell vállalni, ami szintén a felnőttkor ismérve. A felnőttkort jellemzi még az intim szféra igénye is. Ezen a bizalmi, emberi kapcsolatokat kell érteni: családban, barátságban, közösségben. Az intim szféra rendezettsége biztosítja a felnőtt számára az otthon biztonságérzetét, ahonnan kiindulva és ahová visszatérve új erővel vállalkozhat az élet küzdelmeit. Míg a férfiak esetében az önmegvalósítás folyamatában erősebb hangsúlyt kap a munka és érvényesülés, addig felnőtt nőknél a családi és emberi kapcsolatok rendezettsége biztosítja a személyi identitását.

Felvázolva a felnőttkor személyi jegeit, szólnunk kell azokról a krízisekről is, melyek a felnőtt ember életét válságba sodorhatják. Ilyen válsághelyzet lehet maga a felnőtté válásért való küzdelem. Kritikus helyzeteket eredményezhet az is, ha valakiben tovább él az ifjúkor azon attitűdje, mely pusztán a hitelességet és elkötelezettséget értékeli, nem figyelve annak objektív tartalmára. Veszélyes helyzet lehet az is, amit az ún. „közép” felnőttkornak nevezhetünk. Ez az az állapot, amikor valakinek már van módja visszatekinteni a múltra és ki kell értékelnie az addig megtett utat. — Válsághelyzet lehet az is, ha nem sikerült az élet úgy, ahogy tervezte, de válság lehet az is, ha valaki előbb éri el mindazt, amit el akart érni, és ekkor is kénytelen magába tekinteni. Ám, ha korábban erkölcsileg nem gazdagodott, úgy jár, mint az az ember, aki azért félt az ünnepektől, mert az ünnep — úgy mond — a jeles napokon „belebámul” az ember szívébe, és ott nem talál semmit. Ilyenkor a válságba jutott felnőtt — jobb esetben — valamiféle „újrakezdésben” keres kiutat, de kellő erkölcsi és világnézeti fedezet nélkül az ilyen „megoldás” sem sok jóval kecsegtet. Válságos szituációt teremthet az is, ha a „gyermek kirepültek a fészekből”. Azok a házastársak, akiket eddig a közös feladat tartott össze, most kénytelenek szembenézni önmagukkal, a másikkal és „életművükkel” a gyermekek sorsának alakulásában. Kritikus helyzetet teremthet a felnőttek számára a nyugdíjas-, illetve öregkorral való szembenézés. Kérdés, vajon el tudják-e fogadni a maguk számára az évek múlását?

Míg az ifjú a pillanatnyi boldogságot keresi, addig a felnőtt ember „elkötelezi magát” a boldogságnak. Számára a boldogság nem más, mint bizonyosság, biztonság, béke. Értelmi bizonyosság és bizonyítottság minden területen, anyagi és érvényesülésbeli biztonság és családi, társadalmi béke. Ebből következik az a veszélyes szemlélet, ami sok felnőttet kísért, hogy ti. a jövőt teljességgel birtokolni akarja. S mivel ez lehetetlen, ezért tervezéseit tudatalatti szorongás és aggodalom kíséri.

A felnőttkor buktatója lehet az is, hogy másképpen éli meg a férfi és a nő az áteredő bűn kétségtelen következményét, — a munkában és a házasságban. A munka fáradságára és sikertelenségére, továbbá a házasság számos nehézségére kell itt gondolni. A válsághelyzetekkel való szembesülés itt valójában nem más, mint a szenvedéssel való találkozás. Ha a felnőtt nem tudja integrálni személyiségébe a szenvedést, akkor sorsa könnyen zátonyra futhat. Így jelenik meg a felnőttkort annyiszor jellemző kiábrándultság, cinizmus, rezignáltság, esetleg a „szép múltba” való visszamenekülés nosztalgiaja, a bizalmatlanság Isten és emberek iránt, a csalódás önmagunkban és az életben, a kitaposott utakról való le nem térés, a megújulásra való képtelenség, az előítéletekhez való görcsös ragaszkodás, a gőg, a „szív megkeményedése”, a minden életet elfojtó rutinszerű cselekvés, majd a pót-cselekvésekbe való menekülés, esetleg az állatokkal vagy a természettel megosztott magány.

A FELNŐTT EMBER HITE A felnőttek jelentős részének hitével azért vannak bonyodalmak, mert lelki fejlődésük megrekedt vagy a gyermek- vagy a serdülőkorban. Akiknél a hívő ismeret és a keresztyény élet gyakorlata bizonytalan talajon mozgott, azoknál a felnőttkorban a vallásosság valamiféle „gyermekkori élmény” szintjén él tovább. Márpedig a felnőtt ember „gyerekes hite” meglehetősen ingatag, teletűzdelve kérdőjelekkel, s így nem is tud eligazítást nyújtani a felnőttélet problémáinak

szövevényében. Az ilyen hiányos, ingatag hit aztán könnyen manipulálható, előítélekkel kompromittálhatóvá válik. Am a felnőtt kornak van egy felbecsülhetetlen előnye is a többi életkorokkal szemben. Minden természetes és természetfeletti „kellék” rendelkezésére áll, hogy benne az ember eljuthasson a keresztény nagykorúságra és „érett emberré válhasson Krisztus Jézusban”. A gyermek számára a Krisztus-esemény szép történet. A serdülő erkölcsi oldalról közelíti meg Jézus alakját. Az ifjú Jézus Krisztusban tündöklő eszményképet lát, akinek orcáját szeretné látni és „lesátorozni” mellette a Tábor-hegyi megdicsőülés helyén, mint Péter. Am a felhő és a jelenés eltűnt. Az Úr Jézus levitte az apostolokat a hegyről a realitások világába. Ott a többi apostol vitakozott az ide-oda rángatózó, holdkóros ifjú gyógyításának esélyeiről, de tenni nem tudtak semmit. A fiú apja is csak így szólt Jézushoz: „Mester, ha van rá lehetőség, gyógyítsd meg a fiamat”. Az Úr Jézus így válaszolt neki: „Minden lehetséges annak, aki hisz.” Nem tudjuk, hogy az Üdvözítő miképpen tekintett erre a felnőtt emberre. De tény, hogy az leborult előtte és csak annyit tudott mondani: „Hiszek, Uram, segíts az én hitetlenségemen”. Így lesz a felnőtt hitéből felnőtt hit. Ez az apa ekkor lett érett emberré Krisztusban. A felnőtt ember a realitások világában él. A relitás pedig az, hogy Jézus Krisztustól várhat csak az ember, élete legsúlyosabb problémáira, megoldást. Am, hogy ezt felismerje, és a felkínált kegyelmet be is fogadja, előbb hinnie kell. A hit viszont őszinte alázatot és bűnbánatot feltételez. Az élet nem várt határhelyzetei sokat „lökhetnek” egy felnőtt emberen, hogy a kényelmes, kitaposott utakról olyan útra térjen, melyet az Úr jelölt ki számára.

A felnőtt ember a tettek embere. A hit csak akkor válik élővé benne, ha cselekedetek is kísérik. Ha ilyen tettek nem kísérik megtérését, akkor csak olyan lesz, mint a többi „normális” ember. Amikor Zakeus megtért, jóvátette bűneit. Elengedte adószámláját és négyszeresen kárpótolta azokat, akiket megkárosított. Az irgalmasság és igazságosság tetteivel bizonyította, hogy újjászületett Krisztusban.

A hívő felnőtt ember napjainkban elvilágiasodott környezetben él. A nap jelentős részét munkahelyén tölti, ahol Istennel nem találkozik. A kísértés folyvást adva van számára: Hol van az Úr? „Nincs itt, feltámadt” és szomorú a mi szívünk, mint ahogy az emmauszi tanítványoké is az volt. Am ők a kenyértörésben mégis felismerték a Feltámadottat. De Jézus eltűnt a szemük elől. S ők nem folytatták útjukat ki a városból, a Krisztus-nélküli világba, hanem visszatértek Jeruzsálembe, az apostolok közösségébe, mert megértették, hogy a feltámadt Krisztus itt van, jelen van közöttük, mint eucharisztikus ételük és italuk. Valóban, „nélküle semmit sem tehetünk” (Jn 15,5), és ő velünk marad — itt a világban — az idők végezetéig. A felnőtt, nagykorú keresztény számára Jézus nem csupán múlt és nem pusztán eszkatologikus jövő, hanem élő jelen az egyházban, az Isten Igéjében, a szentségekben és a testvéri közösségben. Nagykorúvá akkor lesz a hitünk, ha egzisztenciálisan átéljük, hogy behozhatatlan adósságba keveredtünk Istennel, aki előbb szeretett minket. Ezt érti meg a felnőtt keresztény, amikor a kapott szeretetet szét akarja osztani embertársai között.

Felnőtt hitre, nagykorú kereszténységre nem magától jut el az ember. Ennek is megvan a maga érlelődési ideje. Nem könnyű megtalálni a tanítványiság személyünkre szabott útját. A nagykorú keresztény a maga keresztjével a vállán, követi a kereszthordozó Krisztust. Nem él vissza keresztény szabadságával. Felelősséggel vállalja az egyéni lelkiismeret és az objektív erkölcsi törvény közti egyensúlyozás nem mindig könnyű játékát. A felnőtt épp azért felnőtt, mert felelősséggel meri vinni a „maga bórét is a vásárra”, Isten színe előtt. A felnőtt hitű, nagykorú keresztény: tanítvány. Jézus tanítványa. A második megtérés segíti ahhoz, hogy ezt fölfogja és a hívást elfogadja. Az „első megtérés” után az ember „csak” hívő, templomjáró ember. A „második megtérés” után már tanítvány, aki elfogadja Jézust személyes megváltójának. Először tanítvánnyá kell lenni ahhoz, hogy másokat is tanítvánnyá tehesünk.

HIRDETNI AZ EVANGÉLIUMOT A felnőttek evangelizálásának döntő feltétele a hitelesség. A felnőtt korosztály — ha nem is mindig mutatja — különösen érzékeny az igaz szóra és a hiteles életre. Élet csak életből fakadhat. Hitet ébreszteni is csak hit által lehet. Szent Pál apostol hangsúlyozza, hogy „a hit hallásból ered, a hallás pedig Isten

igéjéből" (Róm 10,17), vagyis az evangelizáció lényegéhez tartozik a szóbeli közlés. Az írás mögött jobban elbújhat hiteles énünk. Am az élő szó, a személyes ráhatás mindig őszintébb. Feltárja énünk mélyebb rétegeit. Nem véletlenül olvassuk Máté evangéliumában, hogy „Jézus szavának hatalma volt, mert nem úgy tanított, mint az írástudók és farizeusok" (Mt 7,29) A felnőttek evangelizációjának több formája lehetséges. Am, az evangelizáció „kitüntetett helye" az eucharisztikus áldozat és a szentségkiszolgáltatások keretében történő igehirdetés. Sok felnőtt hívőnek le kell győznie magában azt a rossz értelemben vett „arisztokratizmust", mely irtózik minden közösségi és „tömeg"-megmozdulástól. Tudatosítani kell bennük, hogy minden szentmisén az egyház mint természetfölötti közösség realizálódik. A pap megjeleníti benne az egyház mint „titokzatos test" fejét, a hívek pedig a tagokat, akiket kegyelmi életáramlás kapcsol össze a Fővel és a többi tagokkal.

Az evangelizáció témája az evangélium és az erre épülő apostoli tanítás. Ez pedig „Isten országáról" szól. Arra irányul, hogy „térjetez meg, mert itt van az Isten országa". Minden más téma tárgyalása csak akkor indokolt, ha az evangélium fő témájára irányul.

Úgy tűnik, hogy a felnőttek evangelizálásának nincsenek kikristályosodott, és megfellebbezhetetlenül jól bevált módszerei és formái. Aki itt a módszerek tévedhetetlenségét hangsúlyozza, és mereven elhatárolja magát más ún. „módszerektől", az nem Isten dicsőségét, hanem a maga dicsőségét keresi. Soha sem a módszerhez kell igazítani a valóságot, hanem a valóság feltárásához kell megtalálni a helyes módszert. Az evangelizáció egy módszere azonban mindig sikerre számíthat: az ima fedezettel rendelkező, hiteles tanítványiságból származó emberi szó, ami Isten szavát közvetíti, akár liturgikus, akár kisközösségi, akár személyek közötti beszélgetés vagy intézményes-szervezeti formában hangzik el.

Hazánkban a felnőtt evangelizációnak jó esélyei vannak. A mai felnőttek „derékha-da" gyermekkorában hiányos vagy szinte semmiféle hitoktatásban nem részesült. Ez a korosztály ugyan meglehetősen „elfoglalt", de nyitott az evangélium befogadására. Egyházzellenes előítéletei többnyire felületesek, mert inkább hallomásra, mint egyéni tapasztalatra támaszkodnak. Ezért előítéleteik könnyebben szertefoszthatók, mint az idősebb korosztályokéi. Abban az életszakaszban vannak, amikor az ember már nem pusztán elméleti alapon, hanem tapasztalatai alapján keresi az élet teljesebb értelmét. A teljes megoldást pedig csak az egyház közvetítheti számukra. Készségesen vesznek részt lelkigyakorlatokon, továbbképző kurzusokon, amikor kiszakadva a hétköznapi idegőrlő egyformaságából, tudatosan megélhetik keresztény mivoltukat. A fiatalabb, „kezdő" felnőttekben is figyelemre méltó az érdeklődés. Ők már olyan időszakban nőttek föl, amikor a szülők és nevelők mindenféle vallási világnézetről és erkölcsről „hallgattak" előlük. Ezeket a fiatalokat pedig roppant érdekli, hogy mi az, amit a felnőttek „elhallgattak" előlük. Tán ezért is növekedett meg köreikben a teológiai tanulmányok iránti fokozott érdeklődés.

A felnőttek kérdezik az egyházat, és nekünk válaszolnunk kell. Amit kaptunk, a tanítványiságot, tovább kell adnunk. Az egyház felelős lelkipásztorainak és az evangélium munkásainak, a lehetőségek kihasználásával, biztosítaniuk kell a megfelelő kereteket, hogy a felnőttek evangelizációja hatékony legyen, mert cselekednünk kell, hiszen „itt az üdvösség napja" (2Kor 6,2).

Irodalom: Thomas, Joseph: Lebensstufen-Glaubenstufen, Styria, Graz, 1963. — Cruchon, Georges: Introduzione alla psicodinamica, Ed. La Scuola, Brescia, 1973. — VI. Pál pápa: Evangélium nuntiandi, in: II. Vatikáni zsinat tanítása, SZIT, Budapest, 1975.

ELVESZÍTI-E AZ EGYHÁZ A FIATAL KOROSZTÁLYOKAT?

Az egyház feladata: Isten üzenetének továbbítása. Az evangélium hirdetése azonban sosem független a kor adottságaitól. Az örömhír címzettje mindig az adott korban élő ember. Ezért mindjárt fejtegetéseink elején tudatosítanunk kell: a lelkipásztori munka sosem mozog a légüres térben. Az Isten üzenetét továbbadó lelkipásztor-nak figyelnie kell a környezetre. Megállapíthatjuk, hogy a fiatalabb korosztályok kérdése nem csupán az egyházi közösségeket izgató és érintő kérdés. Egyre többet hallhatunk-olvashatunk a „humán szolgáltatások” iránti növekvő keresletről, és egyre világosabban kirajzolódik, hogy az ún. „humán szolgáltatások” célcsoportjai nem csupán az öregek. Ide tartoznak a kallódó fiatalok, a beilleszkedési nehézségekkel bajlódók, a kábítószer-élvezők — és hosszan lehetne még sorolni tovább a társadalom kérdéseivel foglalkozók számára ismerős problémagócokat.

Minden közösség, társadalom jövőt akar. Természetes, magától értetődő kijelentés ez. De vajon lesz-e jövőnk? És mi lesz ez a jövő? És milyen lesz? Érdemes-e tenni ma érte valamit?

Miért más a „mai ifjúság” más korok fiatalságánál? Mit tehetnek a nevelők, mit a lelkipásztorok, hogy a közös jövő munkásai lehessenek? Reformfolyamatról és kibontakozásról hallunk és beszélünk. A gazdasági reformmal párhuzamosan legalább annyira, ha nem még jobban, fontos egy ún. „humán reform” megvalósítása. Ebben a kérdéskörben az ifjúság ügye döntően fontos. Az egyház, az egyháziak feladata pedig felmérhetetlenül nagy.

Szociológiai szempontból a mai társadalom meglehetősen nagy terhekkel jelentkezik a fiatalok előtt. A gyermeki állapotból a felnőtté váló átmenet, az szülői és társadalmi elvárásokból, a teljesítménykényszerből fakadó nyomás, a kötelességek túltengése a jogokkal szemben, a jogok meglehetősen bizonytalan, elmosódó körvonalai, a bizonytalanul kirajzolódó szerepek és elvárások konfliktusok forrásaivá válnak. Mindehhez hozzájön még a személytelenné válás — az elhanyagolt, személyes, emberi kapcsolatok következtében: a világosan megfogalmazott követelmények hiánya, a konkurenciaharc, a fogyasztási kényszer (a társadalmi minták következtében), a jövőtlenség és kilátástalanság (amikor teljesítményt várnak alkotás helyett, sablonszerű magatartásmintákat igazi, embertől emberig ivelő kapcsolatok helyett, tömegek tájékoztatását a személyek megszólítása helyett).

A legkülönbébb *nevelési problémák* adódhatnak a családról való leválás természetes tendenciájából, az együttéléssel kapcsolatos sajátos elképzelésekből. A társadalom sokféle ellentmondásaiból további tájékozódási nehézségek is fakadnak, és élesen fölvetődik az élet értelmének keresése, kérdése is. Az elvárásokkal egybe nem vágó magatartásformákkal lehet találkozni, radikalizmussal, visszahúzózással, a teljesítménytől való félelemmel, különféle menekülési jelenségekkel.

Ahol a „*hogyan tovább?*” kérdése élesen fölvetődik, ahol a *jövő kérdése* problematikusvá válik, ott alakul ki az ifjúság mint problémakör. Mert, ami már létrejött és megvalósult, ami a jelenben fennáll, annak nem kell szükségképpen a jövőben folytatódnia (ahogyan ezt egy konszolidált felnőttközösség elvárná és természetesen tartaná), hanem meg is változhat, sőt — meg kell változnia, át kell alakulnia. Az életnek a fejlődés, a növekedés a jele. Nem tekinthető tehát természetellenesnek, hogy az ifjúság számára lényegében csupán egyetlen dolog a mérvadó: a mindig nagyobb jövő, a mindig több élet.

Az ifjúságnak a jelenhez való kapcsolatát általában a *radikalizmus* és a *becsületesség* határozza meg. És, ahol a jelen nem más, mint a már elért valóság változatlan és konok őrzése, annak féltése, ami még működik és megy, ha a jelen a mindig változatlanok óhajtott körülmények megtapasztalása, vagyis olyan világ, ahol nincs lehetőség megtapasztalni az újat, a pillanatot, az időnek mindig átmeneti voltát, ott — talán így is fogalmazhatunk —: nem sikerülhet a fiatalok fiatalsága.

A beilleszkedés, a szocializáció akkor sikerülhet, ha a légműt a *bizalom* határozza meg. A „*Vezeklés*” című film kapcsán olvashatjuk a következő határozott megállapítást: „A generációk közti kapcsolat témája mindig érdekli a fiatalokat, amint a hazugság kérdése is. Azok, akik most kezdik el az életet, általában rendkívül érzékenyek a hazugságra, ami erősen befolyásolta az életüket az elmúlt évtizedekben. Gondoljunk csak meg: mi ellen kell ma tulajdonképpen harcolnunk? A hazudozás ellen! Egyáltalán nem véletlen, hogy egy másik szovjet film, a *Könnyű-e ma fiatalnak lenni?* . . . is olyan éles kritikával vizsgálja a hazugság dolgát. A fiatalok különösen élesen érzékelik a hazugságot, és a felnőttek számára gyakran fölfoghatatlan tettekkel reagálnak rá. Pedig igen könnyű megérteni őket: az igazságot akarják!” (A szovjet megújulás a külföldi filmsajtóban. Filmkultúra 1987/9. 8. o.).

Az élet tulajdonképpen *döntési, választási szituációk* szakadatlan sorozata. Számatalan ajánlatot, kínálattal van tele a világ. A döntési képességet szinte bénítja a sokféle kínálat egymás mellett. Ugyanakkor bénítja a döntési képességet a szerepek és minták kuszasága is, a világ összefüggéstelenségének, rendezetlenségének élménye. Hol van a helye a legnagyobb kérdések megoldásában a sokféle ideológiának, mozgalomnak, vallásnak, filozófiának? Vajon döntéseimmel befolyásolhatom-e háború és béke, élet és halál ügyében a világot? Egyre nehezebb lesz végérvényes döntéseket hozni, „holtomiglan-holtáiglan” szóló elkötelezettséget vállalni személyek, közösségek, ügyek mellett.

Mi lesz holnap? Tíz év múlva? Döntés előtt áll a fiatal, s ezek a kérdések, melyek jobbára megválaszolatlanok és szinte megválaszolhatatlanok, elbátortalanítják az embert. Ebből menekülés következik. Menekülni pedig valójában csak a mába lehet, a legalább most megtapasztalható világba, a most megélhetőbe, elfogyaszthatóba, fölélhetőbe. S ez a fajta „ma”-élmény, amelynek lényege nem az átmenetiség, hanem a „legalább ennyi megtapasztalható”, — nemcsak a jövővel áll szemben, hanem kijátssza a múltat is. Mert ahhoz, hogy a mai napot vagy órát sajátommá tegyem, lefoglaltam, függetleníteni kell magamat a mátt megelőző döntéseimtől, közösségek, közösségeim történelmi döntéseitől, amelyeket magamnak is vállalnom kellene, amelyekbe nekem is bele kellene nőnöm. S a múlt vállalása lényegében ugyanazt az erőt feltételeznék, amivel a jövővel kapcsolatos döntéseimet is visszavonhatatlanul vállalhatnám.

Tegyük fel a gyakorlati kérdést: *kik is ma a fiatalok?* A válasz természetes: szülei gyermekei. Nem szabad azonban elfelejtenünk azt a tényt, hogy a mai 18—25 éves generáció szülei akkor voltak fiatalok, amikor a világban való tájékozódás, eligazodás, útkeresés legalább annyi, ha nem több nehézségbe ütközött, mint most. Amikor a múltnak vállalása, a hagyományokhoz, közösségekhez való kötődés a körülmények miatt sokkal nehezebb volt, mint napjainkban. Ki kell mondanunk a tényt: a mai fiatalok az ötvenes évek ifjúságának gyermekei. Tudjuk jól, hogy a *hit továbbadásának lehetősége, körülményei az elmúlt évtizedek során lényegesen megváltoztak*. Gondolhatunk a közvetlen külső körülményekre is, amelyek pozitív alakulását mindenképpen hangsúlyoznunk kell. De gondolnunk kell a legszűkebb, belső családi szituáció megváltozására is. A gyakorló lelkipásztor és a katolikus iskola annak a szülőgenerációnak a gyermekeit kell hogy ma megszólítsa, melynek tagjai az ötvenes évek idején vagy a hatvanas évek elején voltak abban a korban, hogy megismerkedjenek a kereszténységgel: a hittel mint tudásanyaggal s a hittel mint létformával, életalakító erővel. Köztudomású, mekkorát bővült azóta az egyház publikációs lehetőségeinek köre. Rendkívül csekély volt akkor a friss, hozzáférhető szellemi táplálék: legalább tíz olyan esztendővel kell számolnunk, amikor a spontán tájékozódás lehetőségei nagyon szűkre voltak szabva. A máról holnapra történt, adminisztratív és hatalmi eszközökkel végbevitt társadalmi keretváltoztatások tudatformáló, bénító hatását még csak a közelmúlt évek társadalomtudományi sajtója igyekszik tisztázni, s ez a tárgyilagos visszatekintés és történelemtisztázó műltfeldolgozás az egyházon belül még nem történt meg.

A mai szülőgeneráció tagjai között nem kevesen vannak, akiknek szülei kényszerű megalkuvásból döntöttek úgy: válasszon majd felnőttként a gyermekem, miként akar élni. Nem „befolyásolták” világnézetének alakulását, féltve gyermekük „jövőjét”. A másik oldalon pedig hosszú időn keresztül érvényesült egy hivatalos világnézeti „nevelés” sokcsatornás hatása, amivel — éppen a választási lehetőségek hiánya miatt — elsősorban fejlődéslélektani törvényszerűségek következtében sokan szembe fordultak, pontosabban: sokan elfordultak tőle. Hozzájárul ehhez még az a nem lebecsülendő feszültségteremtő tényező, hogy a megfogalmazott eszmények egy mindannyiunk által igényelhető igazságosabb, egyenlőbb társadalmat vázoltak föl, — s a fiatal generáció elsősorban tapasztalataiból él, tapasztalatai pedig az ellenkezőt tárják eléje. S miközben a szülők — az ötvenes évek fiataljai — berendezkedtek többnyire korai öregséget eredményező, önkizsákmányoló munkájuk eredményeként egy viszonylagos jólétben, a hetvenes évek és a nyolcvanas évek eleje sokaknak kínált valós lehetőséget erre —, a most fiatal korúak nemzedéke, akikben a nagyszülők világnézete, tartása, eszményvilága csak töredékesen öröklődhetett tovább, gyökértelenül teng-leng, példaképek nélkül; anyagi lehetőségei csökkennek, s a gazdasági-jóléti távlatok pedig elsősorban öelöttük zárultak le.

A szülőgeneráció élete meglehetősen szekularizált. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy vonzata ez neveletésüknek, ismereteik hiányának, a megélt minták hiányának, az élni tudás zavarainak, a megszerzésre, birtoklásra beállított gyakorlati életstílusnak, a fogyasztásra berendezkedett társadalomnak.

Megváltozott a *szülő—gyermek viszony*: hűvösebb lett, — azt is mondhatnánk, hogy aszimmetrikussá vált. Apa nélküli társadalomban élünk. A külső szemlélő számára is úgy tűnik, hogy vallási életünk meglehetősen elnöiesedett, előregedett. A *családban* a hit dolgairól keveset beszélnek. Ha igen, akkor is inkább elvárások formájában, mint a hitelmény továbbadásának keretei között. Még a magukat vallásosnak mondó családokban is sokszor tapasztalható, hogy a nevelési célok és a látható magatartásminták között feszültség van.

Világképhiányban szenvednek a fiatalok. A legnagyobb hatásfokkal a tv-sorozatok közvetítenek valamiféle „világképet”, nem pedig az iskola vagy az olvasmányélmények. Az *olvasás* egyébként is — mint a megértéshez aktivitást, reflexiót igénylő szellemi tevékenység — egyre jobban háttérbe szorul. A *cselekedetekre való reflektálás* pedig, az élet tudatos megélése, mind kevesebbek sajátja lesz.

Elveszíti-e az egyház a fiatalabb korosztályokat? Így kellene talán fogalmaznunk: birtokolja-e őket? Azokról van szó, akik egy felmérés tanúsága szerint az *eszméletbizonytalanság állapotában* vannak. Nemcsak a jövő eszménye hiányzik, de jövőképük általában is szegényes, sőt megfogalmazódott a jövőre való irányultság értelmetlenségének tudata is. A bizonytalanság mellett a másik sajátosság, ami kimutatható: egyfajta *fásultság, visszafogottság, sőt pesszimiztikus attitűd*. A válaszolók 80%-a azzal kezdte: „Ha egyáltalán megérjük a 2000. évet . . .” A nemzetközi feszültségek átéléséhez szervesen kapcsolódik a hazai gazdasági nehézségekből fakadó nyomottságérzet is. De határozottan kimutatható, hogy a diákokra nem az anyagi javak szűkösségéből eredő gondok hatnak elsősorban, hanem az emberi kapcsolatok romlása nyugtalanítja őket. (Vö. Farkas Endre: A diáki fiatalok jövőtudatáról egy felmérés tükrében. In: Ifjúsági Szemle, 1985/3. 36—43. o.)

Lehet, hogy merész és szokatlan így megfogalmazni a kérdést: Mi köze van az egyháznak az emberek jövőjéhez? De ha az egyház és az ifjúság kapcsolatát elemezzük, a kérdés ebben a formában nem kerülhető meg. Mi köze van az egyháznak az emberiség jövőjéhez? A keresztények mindennapi imádsága könyörög azért, hogy jöjjön el az Isten országa, — tehát világosan jövőre irányuló a keresztény magatartás és üzenet. De mit tapasztal meg ebből egy átlagos fiatal? Ne arra a néhány százra vagy ezerre gondoljunk, akiket szíven talált az evangélium életformáló üzenete, és benne állnak már a kereszténység — nem mint intézmény, hanem mint valamilyen mozgalom — sodrában. Mi hírlik el az Istenről az emberek között, aki valójában az élet és nem a pusztulás Istene?

Lehet, hogy túlzó a megfogalmazás, de a látszat mindenképpen ez: *mintha belterjesnek tűnnék az egyház az ifjúság számára.* A világ problémái mintha elfutnának fölötte. Mintha azért küzdene az egyház, hogy megmaradjon a világban, s mintha kihalóban lenne a tudata, hogy mondanivalója, sőt: kézzelfogható adnivalója van a világ számára. Furcsa *gettómentalitás* érződik: mintha nem volna közöm, közünk ahhoz, amit az ún. „illetékesek”, a felelősök tesznek: az az ő dolguk, — mintha az egyesek nem volnának részei az egésznek.

Azt tapasztalja a felnövekvő ember a hétköznapi gyakorlati életben, hogy a világot megváltoztató ereje nem a kereszténységnek van. A nagyhatalmak vezetőinek tárgyalásai döntik el a világ sorsát, háború és béke, föl- és leszerelés kérdéseiben politikai érdekek játszanak közre. A kereszténység pedig „írott malaszt”, amely az ügyek intézésében bizonyos szint fölött már jelentőségét veszíti, vagy csak nevig van jelen még néhány nyugat-európai — a közfelfogás szerint „konzervatív” — politikai párt elnevezésében, de már kevésbé a gyakorlatában. Szűkebb házunk táján pedig még sokfelé régi beidegződések, tudatalatti félelmek munkálnak, *s nem használjuk fel a társadalmi cselekvés lehetőségeit. Mintha egyházunkból hiányozna az elkötelezettség.* Talán nem járunk messze az igazságtól, mikor arra gondolunk, hogy Jézus az Isten országát emberközpontú cselekedetek sorozatának véghezvitele közben, sőt — ezek által hirdette meg. A mi elkötelezettségünk pedig jobbra templomi istentiszteleteink megtartására, megőrzésére irányul, bizonyos fajta tudásanyag továbbadására is ezen kívül, — de valami közben mintha elkallódná, feledésbe merülne: maga az ember, akinek az Isten ígéje szól.

Az ifjúság élő egyházat vár. Nem lemerevedett, megkövült Isten-házát ember nélkül, hanem emberek élő közösségét, akik között jelen van az Isten. Miközben a folytatáson, a jövőn töprengünk, könnyen elfelejtjük, hogy az Isten az, aki az embert megszólítja, nem pedig mi. Mi magunk csak közvetítói vagyunk az üzenetnek. Istennek pedig nem lehet más szándéka az egyházzal, mint hogy látható, hitelesen közvetítő jele legyen az Isten országának, az emberibb, a bőségesebb életnek. *A remény helye kell, hogy legyen az egyház:* az embereket a „halálból” az „életre” kell vezetni. Vagyis vissza kell szorítanunk a halál jeleit, hogy több helye legyen az életnek, s ezt most kell megtennünk. Most, még a fizikai halál előtt. Kell, hogy az életnek a jelei megéreztesék az emberekkel: az Isten valóban az élet Istene. Nem a halált akarja, hanem az értelmes, tehát örök élet ajándékát. Az Isten ügye — s így az egyházé is — mindig, mindenütt a konkrét élet ügye.

Akkor vagyunk a reménység helye a fiatalok számára, ha az Isten megtapasztalható közöttünk. Az egyház alapvető feladata és hivatása, hogy ébren tartsa az Isten híret az emberek között (vö. M. Zulehner: *Das Gottesgerücht*). Azt a hírt, hogy az élő Isten velünk van. Velünk az Isten, aki vágyódik az emberek után, s akinek irántunk való vágyakozása tükröződik a mi őtána való végtelen, kiapadhatatlan vágyakozásunkban. Az az Isten, aki már megkezdte velünk a megtapasztalható, éltető együttlétet a Názáreti Jézusban.

Föl kellene tennünk a kérdést őszintén: *vajon nem szenvedünk-e vészes „Isten-hiányban”?* Miért vonzódnak a fiatalok minden iránt, ami titokzatos? Talán éppen azért nem tartanak velünk, mert nem találják meg nálunk, közöttünk azt az Istent, akinek már valahol nyomára bukkantak? Milyen Isten-képpel ismerkedhetnek meg a fiatalok a mi életünkön keresztül? (Ne tankönyveinkre, ne teológiánkra gondoljunk, hanem saját életünkre!) Egy olyan egyház, amely szenvedélyesen keresi az Istent, amelyik megtapasztalja az Istent, egy misztikus egyház áldás lenne az élet megbízható értelmét kereső fiatalok számára.

Hogyan tudjuk elevenen, ébren tartani az Isten híret az emberek, különösen a fiatalok között? Hogy velünk van-e az Isten (s ezáltal hiteles-e az Isten hirdető szavunk), attól függ, engedjük-e, hogy az Isten működjék bennünk, rajtunk keresztül. Az Isten nem szétválasztja az embereket, hanem összegyűjti, egybekapcsolja. Döntő, hogy életmódunkkal, azzal, amit egymásért, egymással teszünk, megsejthető lesz-e, hogy valóban az Isten a középpontja az egyház életének. Az egyház a velünk való

Isten epifániája, ikonja, szentsége (Emmanuel: Mt 1,23). Előfordul-e, hogyan fordul elő az Isten ma a mi konkrét egyházunkban? Kemény a kérdés, de föl kell tennünk: *nem találkozhatunk-e gyakran valamiféle sajátos egyházi „ateizmussal”, Isten-nélküliséggel?* Ahol egy közösségnek Isten a középpontja, a gyűjtő- és gyújtópontja, ott gyarapszik a *testvériség*. Minél inkább Istenre irányul az egyház, annál inkább testvéribbé válik. Minél kevésbé testvéri, annál távolabb van a középpontjától. „Arról ismerik meg, hogy tanítványaim vagytok . . .” Egy olyan egyház, amely elmege az emberek gondjai mellett, mindenképpen kérdőjelessé válik. Érdemes föltennünk a kérdést: mennyi igazi, életszerű kapcsolat fakad abból, hogy hívőként összetartozunk? Hogyan lehet tisztségeket úgy viselni, hogy közben — megőrizve a tekintély szerepét — ne kerüljünk szembe azzal a testvéri egyenlőséggel, amely minden hívő számára éppen keresztény meghívásunkból fakadóan azonos? *Egy valóban testvéri egyház áldás lehet a fiatalok számára, akik megbízható közösség után vágyakoznak.*

Ahol a közösség igazi mértékadó középpontja az Isten, ott a közösség szükségképpen magára veszi Istennel az emberek iránti elkötelezettségét. Ez annyit jelent, hogy nem lehet nem törődni az emberek ügyeivel; nem lehet nem törődni a közügyekkel. Végül is az Istenre figyelő, testvéri közösséget teremtő egyház a szó legtisztább értelmében szükségképpen felelősséget vállal a közért, vagyis politikus. (Keleten és Nyugaton egyaránt vigyázni kell arra, hogy tisztán, felhangjai nélkül használjuk ezt a megjelölést, mindenféle pártpolitikától függetlenül.) Az Istent úgy ismerjük meg és úgy tesszük ismertté az emberek számára, mint aki figyelmes, akit érdekel az elesettek, kismizettek ügye, aki nem közömbös, hanem elkötelezett, és embereket hív magához, hogy rajtuk keresztül munkálkodjék a világban.

Egy olyan egyház, amelynek élete belterjes, amelynek figyelmét elkerülik az emberi gondok, szükségképpen abba a gyanúba keveredik, hogy nem elég mély a kapcsolat az Istennel. Egy olyan egyház, amely elkötelezett tud lenni, nemcsak szavaiban, hanem tetteiben is, áldás lehet azoknak a fiataloknak a számára, akik nyugtalanul keresik az igazságot.

Bízunk-e Istenben, hogy meg tudja újítani egyházunkat? Tudunk-e hinni abban, hogy rajtunk keresztül, a mi tetteinken keresztül is képes felragyogni az Isten, és „elhírlük” az emberek között, hogy kicsoda az Isten? Ha tudunk hinni ebben, akkor nem kell aggodnunk azért, hogy az egyház elveszíti a fiatalságot. Beteljesedik a régi zakariási ígéret: „Azokban a napokban egyetlen zsidó ruhája szegélyét tíz különböző nyelvű ember fogja majd meg, és kéri: hadd menjünk veletek, mert hallottuk, hogy veletek van a Isten.” (Zak 8,23). De tegyük fel a kérdést konkrétan:

Elveszíti-e a magyar egyház a magyar fiatalságot? Vagy: birtokolja-e a magyar egyház a fiatalságot? A választ mindannyian érezzük. Inkább érezzük, mint pontosan tudjuk. Óvakodnunk kell attól, hogy az egyházat, mint valamiféle „termelő üzemet”, a produktivitás szempontjából elemezzük. Mindenesetre a számok irányadóak lehetnek. A fiatalság: a gyermekkorra következő életszakasz. Az egyház jobbra a gyermekkel foglalkozik, a hitoktatás őket szólítja meg. *De hol van a helyük egyházunkban az aktivitást, önállóságot, kezdeményezést, tevékenységet, felelős megbízatást igénylő fiataloknak?* Azoknak, akik korábban, gyermekkorukban részesültek a hitoktatásban, van-e később lehetőségük arra, hogy betagooldjanak a közösségbe? Varga Csaba írja (Árnyék nélküli ifjúság. In: Valóság. 1987/2. 51. o.): „A mozgástér nem tekinthető át: minden út, járat kódos. A többség szerint a család, mint összetartó, értékteremtő közeg, nem funkcionál. A kor által felkínált és majdnem mindenki által elfogadott fogyasztói magatartás a minta. Nincsenek olyan intézmények, amelyekben a fiatalok szuverén személyiséggé válhatnak: hálás alattvalók helyett önállóan gondolkodó individuummá.” Ez a kijelentés elsősorban a szélesebb társadalmi szférát veszi célba. De vajon nem áll-e ugyanilyen határozottsággal a fiataloknak az egyházhoz való kapcsolatára is?

Sok jel mutat arra, hogy a kereszténység egyre inkább azok között él elevenen, akiknek iskolázási szintje magasabb. Hogyan rétegeződik a magyar ifjúság? Nem érdektelen a lelkipásztor számára sem, ha nagy vonalakban látja az ország ifjúságának

tagolódását. Felelős ember, Gázsó Ferenc művelődési miniszterhelyettes szavait idézzük: „A teljes értékű középiskolát elvégzett . . . érettségiző ifjúság aránya másfél évtizede változatlan, nagyjából egyharmada egy korosztálynak. Hatvan—hetven százalék az európai átlag . . . Az iskolázottság ma úgy oszlik meg, hogy körülbelül egy generáció egyharmada fejezi be a középiskolát, egy másik harmada elvégzi a szakmunkásképzés valamely iskolatípusát, de a harmadik harmadnak nincs semmije, egy szál maga van a világban . . .” Ugyanő mondja a következőket is: „ . . . kétszáz-
ren felül van az olyan tizenévesek száma, akik mindenféle kapaszkodó nélkül vannak a világban, és az ő helyzetük társadalmi beavatkozás, segítség nélkül kilátástalan . . . a személyiség úgy sérül, hogy tulajdonképpen nincsenek meg a világban való eligazodásnak még a motívumai sem, nincsenek célok, tudatos megfontolások, egy-egy pillanathoz való igazodás, csapódás, teljes dezorientáció figyelhető meg. Hiányoznak azok az értékminták, magatartásminták, amelyek az egyén számára kijelölhetnék a reális és követendő életutakat . . . Értékmintákra lenne szükség, amelyek az egyént képessé tehetik arra, hogy saját erőfeszítése révén valamerre elinduljon. Ehhez nem találjuk az eszközrendszert és utat. És ez összefügg a tartalmakkal, amit közvetíteni kellene, mert egy dolog az, hogy legyen intézményrendszer . . . és egy másik az, hogy az iskolában mi történik: milyen magatartásmódok, értékminták közvetítődnek.” („Vegyük az iskolát . . .” Gázsó Ferencsel beszélget Baló György. In: Mozgó Világ 1987/12. 10., 14. o.)

Az iskolai hitoktatásra beírt gyermekek száma az iskolába beírt tanulólétszám százalékában a következő: 1979-ben 4,49%, 1986-ban már csak 3,21%. (Ez a százalékarány nem tartalmazza a templomi, nem iskolai katekézisre járók adatait. — Tájékoztató a Magyarországon működő egyházakról és felekezeteikről. Bp. 1987. 95. o.) A legalacsonyabb Szabolcs-Szatmár megyében (0,01%), a legmagasabb Nógrád megyében (13,83%). Budapesten 0,04%. *Kérdés: ennek a semmiképpen sem magas számú fiatalnak hol biztosít később egyházi közösségünk életteret, ahol már nem mint oktatót vagy kioktatott lehet jelen, hanem az élet dolgainak alakításában, intézésében résztvevőként van ott? Vagy: milyen formában tapasztalja meg ez a valóban nem nagy létszámú fiatalok, hogy életalakításában, önállóvá váló életében konkrét támogatást nyújt számára az a közösség, amelynek képviselőjeként az életet szolgáló, tevékeny szeretetről tanítás kapott? (A lehetséges konkrét közösségi segítség sokféle formáihoz a gyakorló lelképásztörök tudnak bizonyára sok elképzelést, megvalósítható ötletet adni.)*

Egy másik tájékoztató adat. Az országban a kb. 550 érettségiző középiskola közül 8 katolikus, 1 református. Az ország középiskoláinak tehát mindössze 1,63%-ában mondható mértékadóan a kereszténység értékrendje. Miért is érdemes ezt kiemelni? Nagy Attila közzétett a Kultúra és Közösség c. folyóirat 1986/5. számában egy tanulmányt, címe: A 15—18 éves fiatalok motivációs bázisáról. Kutatásának központi kérdését így fogalmazza meg: melyek ma azok az értékek, célok, amelyeket az új nemzedék — igaz, az előzőek vállain állva — magáénak ismer el? A reprezentatív mintában szerepeltek a következő csoportok: gimnazisták, szakközépiskolások, szakmunkástanulók, szakmunkások, segéd- és betanított munkások, pannonhalmi gimnazisták és debreceni református gimnazisták. A feladat cél- és eszközértékek rangsorolása volt (célértékek: béke, szabadság, a haza biztonsága, családi biztonság, igazi barátság, boldogság, egyenlőség, igazi szerelem, belső harmónia, emberi önérték, társadalmi megbecsülés, a munka öröme, változatos élet, bölcsesség, kellemes élet, a szépség világa, anyagi jólét, üdvözülés. Eszköz-értékek: intelligens, értelmes, becsületes, felelősségteljes, bátor, fegyelmezett, tiszta-ápoltság, önálló-erős egyéniség, racionális, ésszerű, segítőkész, előítéletlétől mentes, gyöngéd, szeretetteljes, udvarias-jólnevelt, alkotó szellemű, jó kedélyű, törekvő, engedelmes, megbocsátó, hatékony). A közlő számadatok helyett hadd idézzem inkább a tanulmány általánosabb érvényű megállapításait: „Radikális eltéréseket kizárólag a katolikus és a református gimnáziumokba járók értékrendje mutat . . . A vallásos csoport az üdvözülés mellett a megbocsátást, a szeretetet, a barátságot, a szerelmet, a belső harmóniát, a bölcsességet és az előítélet-mentességet tartja sokkal fontosabbnak, mint az

országos minta bármely csoportja, ahol viszont a társadalmi megbecsülés, az anyagi jólét, a kellemes élet, a haza biztonsága, a tisztaság-ápoltság és a szorgalom volt sokkalta magasabbra sorolva, mint a felekezeti iskolába járóknál.” (l. m. 90. o.)

Vajon csupán öncélú dolog, egyházi „magánügy” volna, ha az egyház nem veszítené el az ifjúságot? Pontosabban: ha a magyar egyház(ak) és a magyar fiatalság kapcsolata intenzívebb, mélyebb lenne? A kérdésre Nagy Attila imént idézett tanulmányának befejező szakasza adja meg a választ: „Lehet-e megfelelő rangja, tekintélye az értékes szépirodalmi művek (s egyúttal önmagunk) olvasásának, a meditációnak, az önreflexiónak, s egyáltalán a gondolkodásnak, ahol a bölcsesség, a belső harmónia, a szerelem, a barátság, a megbocsátás, a szeretet csak alárendelt, megtúrt szerepet játszhat a mindennapi bajok, konfliktusok, tennivalók elrendezésében? Mint láthatjuk, bizonyos kisebbségi csoportok egyelőre még őrzik az olvasás (és sok más egyéb) szempontjából oly fontos, úgynevezett posztmaterialis értékek sorát. De vajon mi lesz a többséggel?” (l. m. 94. o.)

Az egyház számára világosan körvonalazódik a *feladat*. Keressük-e a *módozatokat*, hogy erre az össztársadalmi kihívásra felkészülten, megfelelő, hatékony választ adhassunk?

Irodalom: Bleistein, Roman: Die jungen Christen und die alte Kirche. Herder, 1975. — Bauer, Dolores (szerk.): Die Zeichen der Zeit erkennen. Herder, 1983. — Biedenkopf, Kurt: Die neue Sicht der Dinge. Piper, 1985. — Dinger, Wolfgang-Volk, Rudolf: Heimatlos in der Kirche? Kösel, 1980. — Friedberger, Walter: Kirche lebt mit der Jugend. Don Bosco Vlg. 1985. — Fromm, Erich: Haben oder Sein. DTV 1984.¹⁴ — Hemmerle, Klaus: Orden und Jugend im Lebensraum der Kirche. Ordenskorrespondenz, 1980/1. — Kraus, Wolfgang: Nihilismus heute. Zsolnay, Wien-Hamburg, 1983. — Lohfink, Gerhard: Wie hat Jesus Gemeinde gewollt? Herder, 1984. — Rahner, Karl: Mein Problem. K. R. antwortet jungen Menschen. Herder, 1982. — Ringel, Erwin-Kirchmayr, Alfred: Religionsverlust durch religiöse Erziehung. Herder, 1985. — Szentmártoni Mihály: A fiatalok világa. Róma, 1985. — Zulehner, Paul M. Das Gottesgerücht. Patmos. 1987. — Zukunft der Schöpfung — Zukunft der Menschheit. Die Deutschen Bischöfe. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. 1980.

TI FIATALOK, ti vagytok az ifjúság: a népek és társadalmak ifjúsága, a család és az egész emberiség ifjúsága. De ti vagytok az egyház ifjúsága is.

Mi, valamennyien reátok tekintünk, mert bizonyos értelemben általatok megint fiatalok leszünk. Ezért a ti fiatalságotok nemcsak a tiétek, nem személyes tulajdonotok, nem egy generáció tulajdona.

Az ifjúkor az életútnak az a szakasza, melyen mindenki áthalad és így mindenkinek értéke. Az egész emberiség kincse.

Bennetek van a remény, mert tiétek a jövő, ahogyan ti a jövőé vagytok. Hiszen a remény mindig a jövőre vonatkozik, az „eljövendő javak várása”. — Mint keresztény erény: az örök javak várása, melyeket Isten Krisztusban ígért az embernek. Ugyanakkor a remény emberi erény: azoknak a javaknak a várása, melyeket az ember tud létrehozni a Gondviseléstől kapott tehetségével.

II. János Pál pápa a világ ifjúságához.

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

DR. SEREGÉLY ISTVÁN EGRI ÉRSEKSEL A KERESZTÉNY FELNŐTTKÉPZÉSRŐL

Érsek Úr! Ön a keresztény felnőttképzéssel foglalkozó munkának püspökkari felelőse. Kérjük, hogy megbízatásával kapcsolatban adjon felvilágosítást a TEOLÓGIA olvasóinak. — Tapasztalataink szerint világszerte nélkülözhetetlenné vált a felnőtt keresztények folyamatos továbbképzése. Ugy tűnik, hogy a gyermekkorból serdülővé, majd felnőtté váló keresztény életviteléhez nem elég a megszerzett hit- és erkölcsstani ismeret és életrealitás. — Miben látja ennek okát és a vele kapcsolatos feladatokat?

— Mindig is szükség volt a felnőtt keresztények gondozására és továbbképzésére. Európában, így nálunk is, évszázadokon át maga a többé-kevésbé keresztény társadalom automatikusan biztosította ezt. A társadalom — ismert okok folytán — megváltozott. Ma pluralista társadalomban élünk. Ez a társadalom, hatásai révén, inkább hozza magával a keresztény létezés és életforma gyengítését, mint védelmét, illetve előbbrevitelét. — Ezt a hatást kell ellensúlyozni a felnőttek továbbképzésének.

Indoklásul hivatkozom a mindnyájunk által ismert szentírási igazságra: „a hit hallásból ered . . .” — Bővebben Szent Pál Rómaiaknak írt levelében olvassuk: „Mindaz, aki segítségül hívja az Úr nevét, üdvözülni fog. De hogyan is hívhatják segítségül azt, akiben nem hisznek? Hogyan higgyenek abban, akiről nem hallottak? Hogyan halljanak hírnök nélkül? (Róm 10, 14)

Ez a sorrendiség az egyház történetének küszöbén magától értetődő volt. — Az első, akitől hallottak, akinek és akiben hittek: Jézus Krisztus volt. S ezek felnőttek voltak. — Az Úr Jézus emberekre bízta küldetését folytatását. A küldöttek, az apostolok kapták a megbízatást: „Elmenvén az egész világra, hirdessétek az evangéliumot . . .” (Mk 16, 15). Ők élő emberi szóval felnőttekhez szóltak. A gyerekek a családban lettek keresztények, legalább is a család közreműködésével. A népvándorás idején, az új világ felfedezése után ismét felnőtteknek szólt az evangélium. A missziókban általában ma is így van. — Ha néhány emberöltő után, a tartózkodási helyüket alig változtató emberek közössége megtartó keresztény erővé lett, a felnőtt közösség egyértelmű keresztény életfelfogást és erkölcsi sürgetést sugárzott a közösség minden tagja felé. Irányításához nem volt másra szükség, mint az egyházi év vasárnapi szentmiséire, igehirdetésére, bűnbánati fegyelmére. Más hatás nem érvényesült nemzedékek során át.

A középkori keresztény Európa egysége a történelemből ismert társadalmi, gazdasági, újabb technikai átalakulás folytán fokozatosan felbomlott. Létrejött a pluralista világ. Ebben jelen van a keresztény hit és élet, de számos eltérő, sőt ellentétes világnézet és életvitel is. A keresztény életet pozitív tevékenységgel védeni, tökéletesíteni, korszerűsíteni kell. — Amikor nyilvánvaló a jóléti társadalom sok veszélye, a szekularizáció kísértése, egyszerűen a bűn polgárjogosultsága —, a keresztények felfogásának és életformájának megőrzésére az evangelizáció új formájára van szükség. Ezt nevezük keresztény felnőttképzésnek.

Szükségességét a II. Vatikáni zsinat megfogalmazta. Röviddel a zsinat után külön püspöki szinódus foglalkozott vele, majd VI. Pál pápa kiadta „Evangelii nuntiandi” kezdetű apostoli buzdítását.

A keresztény felnőttképzés feladatai újak. Azt hiszem, az egész világon kísérlet-számba mennek. — Tartalmát tekintve három szintet lehet megkülönböztetni. — A felnőttképzés a hite szerint életre törekvő, nagyobb létszámú közösségek felnőttképzése. Akik ennél többre vállalkoznak, teológiai kurzusokat, rendszeres lelkipályteremtőket keresnek. Egyre több világi szeretne egyetemi szinten is hitének ismeretére eljutni. — Ezért formailag is változatos a lehetőség. Előadások sorozata, csoportmunka,

irodalmi tevékenység áll a keresztény felnőttképzés szolgálatában. — Ma nincs még senki, aki érdemben rangsorolni tudná a megannyi próbálkozást. Mi, Magyarországon ugyanezekkel próbálkozunk.

A felnőttképzés része tehát a felnőttkatekézis. Ezzel kapcsolatban az „Evangélii nuntiandi” megállapítása jut eszünkbe, amely szerint „a katekézis igazi célja nem egyszerűen a tudás közvetítése, hanem a keresztény életre rávezetés.” Hogyan látja Érsek Úr e feladat megvalósításának útját?

— Maga a tény vitathatatlan. Amikor az Úr Jézus azt mondta: „Nem mindaz, aki mondja nekem: Uram, Uram! jut be a mennyek országába. Csak, aki mennyei Atyám akaratát teljesíti” (Mt 6,21), igazolta azt az állítást, hogy a kereszténység nem ideológia, hanem életforma. Hitetlen ember is elsajátíthatja egyetemi szinten a kereszténység ismeretét, de ez még nem teszi hívővé, Krisztus követőjévé. Ez nem cáfolja meg az állítást, hogy a hit hallásból ered, csak többet kíván.

Ezért a katekézis nemcsak az értelemhez szól, hanem az egész emberhez, aki hangolható a hitre, akinek az akaratát motíválni kell. — Gyermeknél ez az életre való felkészítés egyéb feladatai közé tartozik. A szülő, a tanító, a katekéta tekintélyéből is fakad. — Felnőtt embernél a katekézis együttműködést tételez fel a katekéta és a katekizist elfogadó felnőtt ember között. A gyermekkatekézis nevelés a hívő életre, a felnőttkatekézis önnevelés a felkínált eszközök igénybevételével.

A kérdéssel kapcsolatban eszembe jut a Mérleg 1987/4. számában közölt ismertetés. Ervin Ringel és Alfred Kirchmayr könyvükben megvádolják az egyházat, hogy a katekézissel neurotizáló hatást fejt ki híveire. — Albert Biesinger és Günter Virt műve fejezetről fejezetre válaszol a vádakra, de aki az ismertetést elolvassa, elgondolkozik azon. Tulajdonképpen miben áll az egyház kateketikai feladata. — Nos, biztos, hogy az evangélium örömhír Isten végtelen emberszeretetéről. De a válasz, az áteredő bűn terhét hordozó ember és a világ bűnétől fertőzött környezet miatt, racionális erőfeszítést kíván meg minden kereszténytől. Ennek a racionális erőfeszítésnek eszközei hozzá tartoznak a katekézishez. — Ez az erőfeszítés normális embernél nem járhat neurotizáló hatással. Az egész emberi élet erőfeszítéssel jár.

Az akaratnevelés és a kegyelemeszközök igénybevétele egyaránt része a gyerek- és felnőttkatekézisnek. Az utóbbiban az eszköz igénybevétele elsősorban a felnőtt szabad elhatározásától függ. — Kívülről senkire sem kényszeríthető rá sem az ima, sem az aszkézis. A felnőtt katekézis a katekéta és a felnőtt keresztény közös munkája. Az irányító a katekéta, aki inkább tapasztalt keresztény, mint elméleti teológus.

Amit a katekétákról mondott Érsek Úr, úgy értendők, mint amit VI. Pál pápa a következőképpen fogalmazott meg: — „A mai embert inkább érdeklik a tanúk, mint a tanítók. Ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyben tanúk is.” Milyen vonatkozásban érvényesül ez a fontos megállapítás a keresztény felnőttnevelésben?

— Maga Jézus Krisztus is tanító és tanú volt földi életében. — Az evangéliumok nem életrajzok és teológiai írások, hanem tanúságtételek Jézus Krisztusról. Szent Pál írja: „Legyetek követőim, mint én Krisztus követője vagyok” (IKor 11,1). Ez a katekéta hivatása is. — Általános elvként lehet idézni Tertullianus megállapítását: „Vér tanúk vére a keresztények magvetése.”

Az egyháztörténelem igazolja, hogy ez mindig így volt. A római birodalmat leigázó barbárok aligha vették volna át a leigázott birodalom kereszténységét, ha hiteles tanító-tanúk kívánatos és vonzó jó hírként nem tárták volna eléjük. Szülők keresztény nevelése is akkor mond csődöt, ha maguk nem élnek hiteles keresztény életet.

Szükségesnek látszik azonban a kérdéssel kapcsolatban egy valószínű ellenvetésre is válaszolni. — Ha csak hiteles tanú lehet eredményes katekéta, a magunkfajta, sokszor hűtlen ember ne is próbálkozzék kateketikai hivatással. — Igaz lenne ez az ellenvetés, ha a keresztény élet hibátlan Krisztus-követés lenne. De az egész

kinyilatkoztatás meggyőző arról, hogy bűnbánatunk is része Krisztust követő életünknek. A gyerek- és felnőttkatekéziszben egyaránt akkor hirdetjük hitelesen Jézus Krisztus evangéliumát, ha bűnbánó életet hirdetünk. Akkor vagyunk hiteles tanúk, ha magunk is bűnbánó életet élünk.

A pszichológusok és szociológusok állítják —, ahogy ezt az „Evangelii nuntiandi” is hangoztatja (42) —, hogy a modern ember számára a szó már hatástalan, a mai ember egyre inkább képekben gondolkodik. Az evangélium közvetítésében tehát — gyermekeknél és felnőtteknél egyaránt — használni kell a modern technikai eszközöket.” — Kétségtelen, hogy a beszéd változatlanul időszerű marad. Milyen lehetőségek állnak mégis itt a keresztény felnőttképzés rendelkezésére?

— Jézus Krisztus élő szóra adott megbízatást. Az élő szó sohasem fog hiányozni az egyház küldetésének betöltéséből. — Tény azonban, hogy már az apostolok leírták igehirdetésüket, és a Timóteushoz írt második levélben azt olvassuk, hogy „minden Istentől sugalmazott írás hasznos . . . az igaz életre való nevelésre, hogy Isten embere tökéletes és minden jó cselekedetre kész legyen” (2Tim 3,16—17). — Már az első keresztény korszakban megjelent a képes ábrázolás, a középkor művészete; képekkel, szobrokkal, üvegfestményekkel és gazdag szimbolikával hirdette és tartotta ébren a krisztusi életeszmenyt. — Külön indoklást nem igényel, hogy az újkor és a legújabb idők tájékoztató, ismeretközlő eszközei is részt vehetnek az evangelizációban, gyerek- és felnőttkatekéziszben.

A mai idők gazdag, evangéliumi szellemtől áthatott irodalmi alkotásai, drámák, filmek és tv-játékok nemcsak a keresztény terminológiát nem engedik elfelejteni, de szemléletet és információt is közölnek. A nyomtatás révén mindenkire eljuttatható keresztény illusztrációk, — például: képes bibliák —, a szemléltető eszközök szerves részei a katekézisnek. — A diaképek nagyon jó összefoglalást adhatnak egy-egy kateketikai foglalkozásnak.

A sokféle lehetőség felsorolása után az összegezést az „Evangelii nuntiandi” szavai adhatják meg: „Az egyház mulasztással vétkeznék az Úr előtt, ha nem használná fel e hatalmas segítséget, amelyet az emberi értelem napról napra tökéletesít” (45).

Nem találtam azonban eddig olyan hasznos útbaigazítást, mely konkrét, eredményes módszerét adná katekéziszben a technika nyújtotta eszközök eredményes és hatékony felhasználásának. Ezért minden katekéta, aki a felnőttképzés úttörője, inkább csak kísérletezik a technikai eszközök alkalmazásával, anélkül, hogy már megtalálta volna a mindenki által járható lehetőséget, módszert, gyakorlatot, amellyel az egyház — élve az „Evangelii nuntiandi” szavaival: „hátetokról hirdetheti az evangéliumot.” — Nálunk is sok lelkes próbálkozás van. Az idő fogja eldönteni, mi bizonyul maradandónak, és lesz általános érvényű megoldás.

A keresztények hite és hitből fakadó élete manapság világszerte és hazánkban is szembesül az evilágisággal, a konzum gondolkodással. Ez veszélyezteti a hitet. Hogyan, milyen utakon és módszerrel végezhető a felnőtt hitet tápláló és erősítő munka?

— A kérdés nem elég konkrét. Egyrészt már fentebb szó volt arról, hogy kialakult és bevált módszerek és utak még nincsenek. Három, eredménnyel kecsegtető tényező azonban már mutatkozik. Amikor az evilágiság és szemlélete már érezte a hitet veszélyeztető hatását, XXIII. János pápa, a II. Vatikáni zsinat szinte első intézkedéseként bevezette a nemzeti nyelvű, és a résztvevőket tevékeny bekapcsolódásra készítő liturgiát. Bár kezdetben mindenhol akadtak, akik sajnálták a megszokott szakrális nyelvű istentiszteletek megszüntetését, rövid időn belül az egész világon szíves fogadtatásban részesült. — A megújult, nemzeti nyelvű, változatos liturgia az első, hatékony eszköz lett a keresztény felnőttek hitének táplálására és erősítésére.

Biztos, hogy az idők jele, azt is mondhatom, az egyházban ma is munkálkodó Szentlélek tevékenységének megnyilvánulása, az egyház új közösségteremtő ereje.

— A különböző korú, műveltségű emberek bázisközösségeknek nevezett csoportjai, ha megmaradnak az egyház Krisztus akarta irányítása alatt, erőforrást, védelmet és gyarapodást nyújtanak a hitnek és hívő életnek.

Semmit sem változtat a bázisközösségek értékén, hogy tévedés forrásai is lehetnek, amennyiben elszakadnak az egyház Krisztus adta szervezetétől, tanító hivatalától. Emberi törekvés, próbálkozás sohasem volt tévedés, eltévelyedés nélkül. Bízhatok benne, hogy a gyerekbetegségek múltával, a bázisközösségek maradandó értékei hatékony eszközök lesznek a szekularizált világban élő ember hitének megőrzésében és fejlesztésében.

Harmadik eredménnyel kecsegtető tényező: a pápák utazásai. Akár lelkes fogadtatással, akár kontesztálással állnak szemben, az evangéliumra, a hit forrását és fenntartóját jelentő egyházra irányítják nemcsak az ottlévők figyelmét, de a tömegtájékoztatás révén interkontinentális hatást is fejtenek ki. — VI. Pál pápa 1965-ben az ENSZ-ben mondta: „Mi kétezer éve egy üzenetet képviselünk a világban.” Ez az üzenet a jóakarató és Isten kegyelméből élő ember számára a hit forrása ma is, a világ minden táján.

Biztos vagyok benne, hogy a világ ezerarcú életszemléletet hirdető és képviselő kavalkádjában a pápa mindenhol egy és ugyanazon igazságot és életutat hirdető megnyilatkozásai nem engedik elaltatni lelkiismeretünket. Nem lehet azt mondani, hogy mindenki maga dönti el, miként formálja minden módon jónak vélt életét. A keresztények ugyanis merik mindenhol és mindenkinek ugyanazt az egyedüli jó evangéliumot hirdetni.

A világi hívek egyre pótolhatatlanabb szerepet kapnak az evangelizációs munkában. A zsinati megújulás óta hazánkban is egyre inkább látjuk ennek a szerepnek kibontakozását. Miként kapnak és kaphatnak részt a keresztény felnőttképzésben?

— Másképpen szól a megbízás a krisztusi evangelizációra a szolgálati papsághoz, mint a világiakhoz, de mindegyikükhöz szól. — A világiak evangelizáló szerepe két okból növekszik az egész világon. Egyik ok a szolgálati papság hivatását vállalók csekély száma. Másik a tömegek nagykorúsodása. Ez utóbbihoz tartozik, hogy kitágult az evangelizáció köre. Nemcsak a papok által eddig evangelizált szent helyek, de a világi keresztény élet — papok által el nem érhető — helyei is a hit gondozását szolgálhatják.

A világiak — olvassuk az „Evangélii nuntiandi” megállapítását —, „elsőrangú és közvetlen feladata nem az egyházi közösségek alapítása és vezetése, mivel ez sajátosan papi munka. Feladatuk viszont, hogy megragadjanak minden keresztény, evangéliumi lehetőséget, amire alkalmuk van a világban, de nélkülük nem valósulna meg” (70).

Ez az általános szerep. Miben mutatkozik meg szerepük a keresztény felnőttképzés terén? — Első a saját jártasság megszerzése, apostoli küldetésük eredményes teljesítésére. Ezért nyíltak meg világszerte, a hajdan csak papok által látogatott teológiai fakultások és főiskolák világiak számára. — Egyre több középfokúnak minősíthető tanfolyam, több éves kurzus is szerveződik püspöki karok, egyházmegyék megbízásából és tekintélyével a keresztény felnőttképzés munkatársainak kiképzésére. — Mindez magával hozza az igényeknek megfelelő szakirodalom megszületését is. Egyben a sok gondot, hogy a még nem járt úton a világiak feladatkörét időtállóan meghatározzák.

Még mindig az evangelizációban részt vállaló világiak felkészítéséhez tartozik a megfelelő lelkiiséget megalapozó és gondozó, rövidebb-hosszabb lelkigyakorlatok anyagának, módszerének kidolgozása —, a részvétel lehetővé tétele, és kötelező voltának sürgetése. — Nagyon fontosnak látszik, hogy a világiak, akik részt vesznek az evangelizációban, ne hivatalnokok, hanem hivatással bíró önkéntes, élő hitű keresztények legyenek.

A kisgyermek elemi oktatásához a keresztény szülő is rendelkezik kellő tájékozott-

sággal. Felnőtt keresztények továbbképzése viszont kellően felkészült vezetőt vár. Ha nincs elég pap, az egyházmegyek megbízásából világiak állhatnak a felnőttkatekézis élére. Ugyanazokat az elméleti és gyakorlati eszközöket felkínálva, amelyeket az Úr Jézus adott apostolainak, végezhetik munkájukat. — Eredmény és keresztény előrehaladás csak az egyház egészéhez való állhatatos ragaszkodás révén érhető el.

Magyarországon is elvégezheti világi hívó — nem hívó is —, a teológiát. Van levelező tagozat a Pázmány Péter Hittudományi Akadémián. Vannak egyházmegyei illetékességű tanfolyamok, immár országosan egységes tananyaggal és vizsgakötelezettséggel. — Rendelkezésre áll a Szent Gellért Lelkigyakorlatos Ház. Nyáron országosan szervezett lelkigyakorlatok és évközi lelkinapok nyújtanak az elkötelezett keresztények számára lehetőséget, hogy majd bekapcsolódhassanak — a lelkipásztori munka keretén belül — a keresztény felnőttoktatásba. Nem hiszem, hogy ezt a megkezdett folyamatot fel lehetne gyorsítani anélkül, hogy megszaporitánánk a tévedések gyakoriságát és súlyosságát.

A keresztény hitet felnőtt korban nem lehet, vagy legalább is igen nehéz megélni a keresztény közösség támogató ereje nélkül. Hogyan erősíthető ez a közösségi tudat?

— A saját keresztény életem alakulása során ébredtem rá a gyermekkorom keresztény nevelésének egyik, azóta hibásnak ismert vonására. — Úgy tűnt nekem, hogy szerencsés vagyok, mert kereszténynek születtem. Ezért hálásnak kell lennem Isten iránt. Azon kell lennem, hogy ezt a kincset megőrizzem. Hogy mások mit csinálnak, teljesen független az én üdvösségem ügyétől.

Nyilván az egész világon tapasztalható átalakulás mutatta meg később, hogy ezen a világon, ahol az emberi élet létrejött, fenntartása, boldogulása emberi jóakarató együttműködéstől függ, üdvösségünket is együtt munkáljuk. — Azóta ez a meggyőződés minden lelkipásztori munkában egyre hatékonyabban szerepet kap. Tehát vitathatatlan, hogy a keresztény felnőttképzés is közösségi feladat.

Ezek után, a fenti kérdésre válaszolva, a következőket mondhatom. Legyenek bár nagyon eredményes egyéni próbálkozások, melyek egy-egy rátermett vezető képére és hasonlatosságára formálódnak, össze kell fogni valamennyit. El kell fogadtatni minden, saját elképzelését jónak tartó munkatárssal, hogy a többi is ugyanezért a célért fáradozik és nekünk egy egész egyházmegye vagy az egész ország javára, az alkalmazkodás terhért vállalva egységes programot, munkatervet és gyakorlatot kell megvalósítanunk.

A vezető irányítása alatt álló közösségben pedig állandóan hirdetni kell, hogy mi az egész egyház része vagyunk, az egy test tagjai. Az egyházban nincs alapja az elittudatnak. Isten ugyanis kinek-kinek lehetőségeihez mérten szabja meg az ingyen adott üdvösséghez az elégséges tennivalót, és vár eredményt. — A talentumokról szóló példabeszéd biztosan meggyőz minden embert, aki Krisztus szavához igazítja életét.

Harmadik tennivaló a közösség szükséges és helyes értékelése, igénybevétele terén, a türelem. Kierőszakolni a közösségi igényt egy kisebbségben lévő csoport mellett, biztosan eredménytelen. Senki sem tudja megmondani, mennyi idő kell egy vonzó, jó csoportnak ahhoz, hogy kellő közismertté válás után, kívülállók lelkében felébredjen a vágy a hozzátartozás iránt. Ha jó a csoport közösségi szelleme és munkája, ki kell tartani a helyes úton, és ki kell várni, amíg a jónak híre megy, és vonzóvá válik. — Azt hiszem, ez napjaink egyik keresztény szociológiai jelensége. Volt már rá tapasztalatom, hogy éveken át egy-két résztvevővel folytatott katekézis, néhány év múlva máról holnapra magától értetődően nagy létszámú közösséggé nőtte ki magát.

Van egy természetes közösség, ahol egymás mellett élő nemzedékek nagyon hatékonyan tudják érezni és javukra, mindenki javára fordítani a közösség fenntartó erejét. Ez a keresztény család. A család egyébként minden emberi érték közösségi forrása. Ez maga igazolja, hogy közösség nélkül nincs jó élet.

Végül miben tudná összefoglalni, Érsék Úr, az elmúlt rövid félévben szerzett tapasztalatait?

— Amit elmondtam, ezekre a tapasztalatokra épül. Összegezve annyit tudok mondani, hogy hangsúlyozom az eredményeket, és megemlítem az akadályokat. Eredmény az általános igény, mely mindenhol megmutatkozik, ahol elkezdődik a keresztény felnőttképzés. Vannak jelentkezők a teológiai tanfolyamokra, és nem csökken a részvétel a helyenként már évek óta megkezdett és folytatott felnőttkatekézisen. Sőt, egyre több helyen keresik a megvalósítás új lehetőségét. — Másik tapasztalati tény, hogy a különböző feladatokra való alkalmasság szerint szelektálódik a lelkipásztorkodó papság és világi munkatársaik sora. Tények igazolják, hogy jól bevált előadó- és vezető-munkaközösségek állnak össze. Ki tudja még megmondani, hogy a módszerekben mutatkozó sokféleségből mi lesz általános érvényű és időtálló?

Akadály a papság létszáma, a múlt sok nehézsége nyomán rögzült félelem és a lelkesedéshiány. Igen sok helyen nincsenek meg a feltételek a felnőttkatekézis elkezdéséhez. Nincs terem, megfelelő fűtés, alkalmas berendezés. Diaszpórában vagy távoli lakótelepekről nehéz a távolság leküzdése. Még nagyon érezhető sok papban az új iránti idegenkedés, nem érzik szükségét a világiak közreműködésének. Nincs hatékony központi irányítás.

Nyilvánvaló, hogy ezek az akadályok nem leküzdhetetlenek. Szeretném, ha egy idő múlva — rajtam kívül — sokan gazdagabb információt tudnának már adni a keresztény felnőttképzés alakulásáról a magyar egyházban.

Érsék Úr, köszönjük a beszélgetést.

K Ö R K É P

Tomka Ferenc

A KATOLIKUS FELNŐTTKÉPZÉS MAGYARORSZÁGON

A II. Vatikáni zsinat óta sokat hallunk arról, hogy hitünk megismerése a világiaknak (a felnőtteknek) joga és kötelessége. — Ismerjük az egyház szavát, amely szerint „a felnőttek katekézise a katekézis legfőbb formája” (DCG 20), amely szerint a papok és főpapok egyik legfontosabb feladata a felnőttek keresztény képzése (vö. Püspökök 14; Ker. nevelés 9-10; DCG 15.¹ — Ismételen hallunk arról, hogy a világegyházban — és sajátosan a harmadik világ országaiban — mekkora súlyt fektetnek a világiak, a felnőttek vallási képzésére, s ennek többek között egyik mérhető gyümölcse, hogy a világegyház átlagában egy lelkipásztorkodó papra 3 főhivatású világi lelkipásztori munkatárs jut (sőt, Afrikában pl. 8). Nem utolsó szempont (amelyre világszerte ismételen hivatkoznak), hogy maga Jézus is elsősorban felnőttekhez szólt.

Annál égetőbb tehát a kérdés: Egyáltalán mit lehet mondani a katolikus felnőttképzés magyarországi helyzetéről? Ez volna dolgozatunk témája. Először szeretnék szólni a hazai katolikus felnőttképzés helyzetéről, majd a felnőttképzés sürgető szükségességéről.

I. A FELNŐTTKÉPZÉS HELYZETE MAGYARORSZÁGON

A mai helyzetet meghatározza, hogy a katolikus felnőttképzés az 1949—50-es évek vallási-politikai viszonyai következtében az ország legnagyobb részén lényegileg megsemmisült. Ami tovább élt (az is szinte kizárólag nagyobb városokban, különösen Budapesten), az elsősorban — az egy időszakban még legálisnak sem tartott —

csoportmunka volt. Az utóbbi 15—20 évben viszont a csoportmunka és a felnőttképzés egyaránt új lendületet kapott.²

1987-ben a *Püspöki Kar létrehozott egy munkacsoportot* a katolikus felnőttképzés szolgálatára. Ez a munkacsoport megkísérelte áttekinteni a hazai katolikus felnőttképzés helyzetét. Kiderült, hogy a témát érintő számos fontos kérdésről a legtöbb egyházmegyei hatóságnak sincsenek adatai. De még így is a vártnál több kezdeményezésről kaptunk beszámolót. Úgy tűnik, hogy különösen az utolsó években, a legtöbb egyházmegyében nagy előrelépések történtek e téren. S bár e kezdeményezések még általában csak egyedi példák, mégis utat mutatnak a jövő felé. — Mindenek előtt megkísérlem a munkacsoportban elhangzottak alapján vázolni a katolikus felnőttképzés terén a pozitív kezdeményezéseket.

1. Pozitív kezdeményezések

A plébániai felnőttképzés. Ennek legelterjedtebb formái a *bibliórák* és a különböző *előadás-sorozatok*, valamint a *csoportfoglalkozások*. A beszámolók szerint az országban mintegy 250 helyen foglalkoznak különböző formákban a katolikus felnőttek képzésével. (E szám azonban nagyon aránytalanul oszlik el: kb. 70 helyen van felnőttképzés az esztergomi egyházmegye, 50 a pécsi, 40 a csanádi, 30—40 a váci egyházmegye területén.) Vannak viszont egyházmegyék, ahol alig néhány helyen ismerős a felnőttekkel való foglalkozás.

Vannak a plébániai felnőttképzésnek *más változatai* is. Legismertebbek talán azok a *folyamatos szülői „értekezletek”*, amelyeken a szülők rendszeres vallási képzésben is részesülnek (kb. egy tucat ilyen kezdeményezésről tettek említést). Hasonlóan terjednek a szokásos szentségi beszélgetéseken túl a *katekumenátus szerű* alapos *szentségi felkészítések*: felnőttek keresztelese, elsődözása előtt, valamint az alapsabb, házasság előtti kurzusok (15—20 ilyen kezdeményezésről számoltak be).

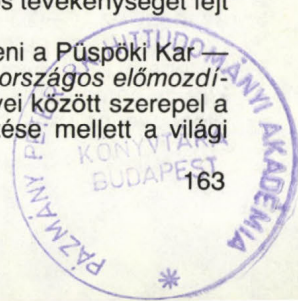
A plébániai felnőttképzéshez tartoznak a különböző *közösségi jellegű foglalkozások* is. (pl. az énekkar, a képviselő testület, a rózsafűzér-társulat stb. számára tartott rendszeres lelki-vallási továbbképzések, amelyet több helyen végeznek). Itt említhetjük meg az elsősorban városhelyen, de itt—ott községekben is működő ifjúsági, családi vagy felnőtt ún. „*kiscsoportokat*”, és a gyakran már plébániai szintet túllépő lelkigyakorlatokat, zárandoklatokat, ifjúsági találkozókat, amelyek sok esetben jelentős szerepet vállalnak a fiatal felnőttek emberi-keresztény alakításában.³

Az eddig említett példák egyéni kezdeményezésre jöttek létre. Új fordulatot jelentett a plébániai felnőttképzés terén, hogy az 1987 őszi püspökkari ülésen a *Püspöki Kar egyetértett* abban, hogy az *egyházmegyékben célul kell tűzni* a plébániai felnőttképzés elterjesztését; s megegyeztek bizonyos közös tematikában is. Néhány egyházmegye — pl. Eger, Szeged, Csanád — több plébániáján, valamint egyes egyházmegyék egy-egy plébániáján máris elkezdték megvalósítani ezt a döntést.

Az egyházmegyei vagy országos szintű felnőttképzés. Az országos vagy egyházmegyei szintű intézmények közt első helyen a Hittudományi Akadémia levelező tagozatát kell említenünk. Mellette ma már a legtöbb egyházmegyében létrejöttek (összesen 10 helyen) *teológiai levelező tagozatok és hitoktatóképzők*. Ezenkívül Budapesten működik két, kizárólag hitoktatóképzéssel foglalkozó tanfolyam.

A felnőttképzés szervei közt említhetjük a *kántorképzőket* is, amelyek többnyire alapvető hitbeli képzést is igyekeznek adni. (A budapesti kántorképzőn kívül még 12 működik országszerte.) — Országos szinten közismerten jelentős tevékenységet fejt ki még a Lelkigyakorlatos Ház Leányfalun.

S végül az országos szintű munkával kapcsolatban kell említeni a Püspöki Kar — már említett — nemrég megalakult *bizottságát*, a *felnőttképzés országos előmozdítása céljából* (Seregély érsek úr vezetése alatt). E bizottság tervei között szerepel a lelkipásztorokó papság figyelmének felkeltése és továbbképzése, mellett a világi

lelkipásztori munkatársak képzésének koordinálása, s az ő esetleges továbbképzésük, valamint a kapcsolatfelvétel a FEECA-val (Fédération Européenne pour l'Éducation Catholique des Adultes), a katolikus felnőttképzés európai szervével.

A világi lelkipásztori munkatársak. A felnőttképzés témához csatlakozva — mint annak egyik mutatójáról, gyümölcseről — szólnunk kell a világi lelkipásztori munkatársakról is. A számok, amelyekről beszélhetünk, a világegyház arányaihoz mérten kicsinyek. De ha arra gondolunk, hogy néhány évvel ezelőtt még ekkora számok is tökéletesen elérhetetlennek tündek, akkor mégiscsak a *remény és a jövő jelei*.

Az egyházmegyei beszámolók minden vonatkozásban csak nagyon hozzávetőleges adatokat tudtak nyújtani. Ezek szerint mintegy 40 főállású és 400 körüli egyéb beosztású világi hitoktató működik már az országban (ennek több mint egyharmada az esztergomi egyházmegyében). Kb. 300-ra tehető az egyházmegyei hatóságok által kiadott áldoztatási engedéllyel rendelkezők száma is, de több egyházmegyében a főpásztor meghatalmazta a plébánosokat, hogy külön engedély nélkül készítsék fel és állítsák munkába az áldoztatókat, betegellátókat, így ezek számát nem ismerjük. Néhány tucat egyéb lelkipásztori kisegítő dolgozik különböző lelkipásztori munkakörökben (ha a kántorok, sekrestyések hagyományos munkakörét most nem számoljuk), és mintegy 12 világi vezet plébániát vagy filiát kijelölt plébános irányítása mellett.

A hitoktató és világi lelkipásztorok továbbképzésével — a leányfalusi Lelkigyakorlatos Házsal is karöltve — több egyházmegye és a Hitoktatói Bizottság Konzultációs Irodája is törődik. Egyes egyházmegyékben azonban nem történt semmiféle ilyen irányú lépés.

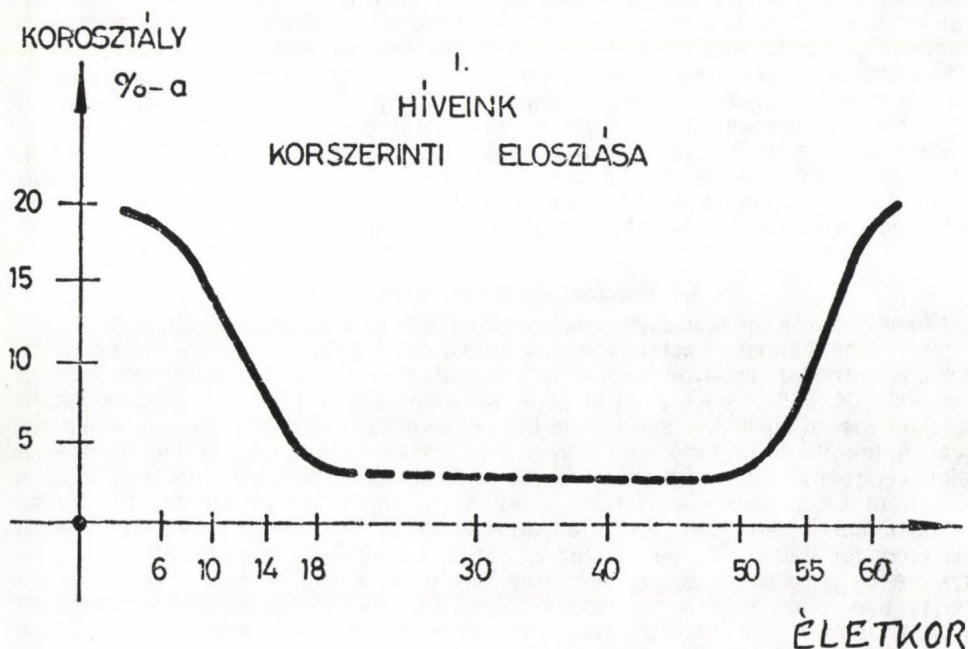
Ennyit tehát távirati stílusban a felnőttképzés terén megtalálható pozitív kezdeményezésekről. — Ezek után arról kell szólnunk, hogy a magyar lelkipásztorkodás egésze még nem vett tudomást a lelkipásztorkodásnak e központi feladatáról.

2. Problémák, hiányosságok

A felnőttképzés magyarországi helyzetének, illetve feladatainak pontos felmérése, elemzése összetett kutatást igényelne. De a rendelkezésünkre álló megfigyelések és adatok is rávilágítanak a probléma lényegére. Az alábbiakban egy megfigyelést és néhány alapvető adatot idézünk, amelyek valamelyest megvilágítják a hiányosságokat. A megfigyelés lelkipásztori munkánk időbeosztására, illetve a kizárólagos gyermekkatekézis hatáskörére vonatkozik. A probléma megvilágítására tegyünk fel bevezetőül egy költői kérdést: Vajon hányas osztályzatot adnánk „nevelésből” annak a szülőnek, aki látszólag nagyon jól elnevelgeti gyermekeit az óvodás-, sőt még alsós iskolás korban is, de a kora serdülő gyermekkel már alig tud szót érteni, a fiatal- és felnőttkorba jutás idején pedig végleg párbeszédképtelenné válik, megszakad kapcsolata a gyermekeivel? S hányast adnánk neki, ha nemcsak egy gyermekével járna így, hanem, mondjuk 8—10-zel egymás után, s ráadásul egyáltalán nem figyelne fel arra, hogy itt valami nincs rendjén?

Az embernek néha az az érzése, hogy a magyar lelkipásztorkodásban sok helyen valami ehhez hasonló történik: számos ún. virágzó plébániát ismerünk ugyanis, ahol vannak bőven gyermekek: elszállódók, ministránsok, bér málközők; — de fiatalok már alig, s az alkotó felnőttkorba lépők pedig szinte teljesen hiányoznak. S a legkülönösebb az, hogy ez 10—20—30 éve így megy, s a legritkábban halljuk feltenni a kérdést, hogy hova lettek azok a gyermekek, akiket 10—20—30 éve hitoktattak; és hogy vajon nem kellene-e több mindent máshogy végezni, ha évről évre (gyümölcseit tekintve) ily kicsiny hatásfokú a gyermekhitoktatás. — Sajnos — sokan teljességgel meg vannak elégedve, ha van hittanos, meg ministráns.

Néhányszor írtak már a hazai teológiai folyóiratokban is arról, hogy *lelkipásztorkodásunk időbeosztása, munkaráfordítása teljesen aránytalan, illetve, hogy aránytalan és egészségtelen híveink kor szerinti eloszlása*. Egy grafikonon ezt kb. így ábrázolhatnánk:

Az ábra tehát jelzi, hogy az alkotó felnőttkorban levőkkel nagyon kis százalékban van kapcsolatunk.

Ugyancsak a lelkipásztorkodás jelzett, súlyos aránytalanságára utalnak az adatok: a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1984-es lelkipásztori vizsgálata. Ennek eredményei szerint 1984-ben 100 katolikusnak keresztelt szülőktől született gyermekből 73-at kereszteltek meg, — 38 lett elsőáldozó, — 25 bérmálkozó. — Ez más összefüggésben azt jelenti, hogy 100 katolikusnak keresztelt gyermekből 43 lesz elsőáldozó, — 29 bérmálkozó, továbbá a felmérés szerint 100 katolikusnak keresztelt gyermekből kb. 15—18 jár rendszeresen alsós korában hittanra, — 9—12 jár rendszeresen felsős korában hittanra, — 1,3 jár ifjúsági hittanra.⁴ — Nem kétséges, hogy az alkotó felnőttkorúak katekézise vagy képzése még sokkal kisebb számot érint, mint az ifjúság arányát jelző 1,3%-ot.

Ezek a számok sok kérdést vetnek fel: például rákérdeznek szentségkiszolgáltató-saink, felkészítéseink, hitoktatásunk hatékonyságára; témánkkal kapcsolatban viszont azt is jelzik, hogy milyen kis helyet foglal el lelkipásztorkodásunkban a felnőttekkel való foglalkozás, illetve, hogy a *korosztály növekedésével szinte egyenes arányban távolodnak el a ránk bízottak a vallástól*.

Ez a visszaeső tendencia bizonyosan a legszorosabb kapcsolatban van (többek között) a felnőttképzés hiányával is. Hogy miért? — Először is azért, mert a gyermek az *idősebb korosztálytól vesz példát*. Ha látja, hogy a fiatalok, a felnőttek számára megszűnik a hittan, a vallásgyakorlás, akkor szükségképpen a gyermekek nagy része is követni fogja az idősebbek példáját. A megoldás tehát nem elsősorban a gyermekek alaposabb katekézise (ami ugyan mindig fontos), hanem a fiatalok és felnőttek képzése.

Feltűnő, hogy milyen pontosan fogalmazzák ezt meg az egyházi dokumentumok is: *A felnőttek katekézise* — mondja a Catechesi Tradendae — „*a legnemesebb hitoktatási forma . . .* A keresztény közösség képtelen a (gyermek) katekézis huzamos végzésére, ha nem veszi körül a felnőttek cselekvésének (példájának) kedvező környezete . . .” — „A katekézisnek tehát ahhoz, hogy hatékony lehessen, *huzamosnak* kell lennie. *Hiábavalóvá válnék*, ha a felnőttkor küszöbére érkező embert magára hagyná”, (C.Tr. 43. vö 24. 56—57. 67. DCG 35. 129.). — Azt kell mondanunk, hogy lelkipásztorkodásunk nem kis arányban még ezt a — pápai dokumentum szavaival — „hiábavalónak” nevezett katekézist végzi: az ifjúságot, felnőtteket magára hagyja, s így folyton újra elveszti a gyermekeket is, ha ifjává serdülnek.

Másodsor: a felnőttképzés hiánya annyiban is összefügg a hitoktatott gyermek folyamatos elvesztésével, mert a *szülők* vallási képzettség híján természetesen *nem fognak tudni válaszolni* növekvő gyermekük egyre szaporodó és bonyolultabb vallási kérdéseire, s ez is sietteti azok hittól való elszakadását.

3. A teológiai oktatás egyensúlyhiánya

A felnőttképzés „mostohagyermek” helyzetét tükrözi a teológiai oktatásban elfoglalt helye is. A hittudományi főiskolákon használt kateketikajegyzet idézi ugyan az egyházi dokumentumokat, amelyek szerint a felnőttek katekézise „a katekézis legfőbb formája” (DCG 20), de ezzel az idézettel szemben a teológusok két szemeszterben tanulnak pedagógiát, két szemeszterben kateketikát (nem beszélve a hitoktatási gyakorlatokról) — s ez idő alatt a gyermekek hitoktatására készítjük fel őket; — a felnőttképzésről ill. a felnőttkorúakkal való foglalkozásról viszont alig van szó, s külön tárgy nem is foglalkozik e kérdéssel. — Úgy tűnik, hogy a *fiatal papok*, és a különböző teológiai kurzusokon hasonló tananyagbeosztással végzett *világiak* egy jelentős részének tudatában ténylegesen az él, hogy a *lelkipásztorkodás legfőbb célja a gyermekek hitoktatása*. S így újratermelődik a félreértés. — Nyilvánvaló, hogy a helyzet ilyen alakulásának megvannak nálunk a *konkrét történelmi okai* (az utolsó 40 évben). De most — a püspökkari döntés után — „itt az alkalmas idő”, hogy szóljunk e témáról, illetve helyreigazítsuk a szemléleti tévedést.

II. A FELNŐTTKÉPZÉS SZÜKSÉGESSÉGE HAZÁNKBAN

Miután megkíséreltük vázolni a katolikus felnőttképzés helyzetét, ezzel kapcsolatban szükségesnek látszik megemlíteni néhány ténytet, amelyek sürgetően jelzik a felnőttképzés hazai *szükségességét*. Három szempontra szeretnénk utalni: 1. A felnőttek vallási képzetlenségére; 2. A növekvő vallási érdeklődésre; 3. A paphiányra, illetve ennek témánkba vágó következményeire. — Mindehhez csatlakozóan szólunk arról, hogy kik a felnőttképzés címzettjei.

1. A felnőttek vallási képzetlensége. Egy színtiszta katolikus község káplánja mondta el, hogy plébániáján még nagy létszámú hitoktatás folyik, de amikor a családról, házasságról beszélt a nagyobb gyerekeknek, s szeretett volna egy példás keresztény házaspárt meghívni, hogy ők szólaljanak meg a hittanon, az egész községben egyetlen ilyenét sem talált. S ez nem egyedülálló eset. De vajon nem *szükségszerű következménye ez a felnőttképzés hiányának?*

A felnőtteknek joguk és kötelességük ismerni hitüket. A lelkipásztorkodásnak pedig biztosítani kell a lehetőséget erre. Különösen aktuális ez a kérdés ma hazánkban, amikor egy *olyan generáció nőtt fel, amely* egyrészt igen *kicsiny arányban részesült vallási képzésben*, másrészt viszont *kötelezően marxista-ateista* oktatásban részesült óvodás kora óta, továbbá állandó ilyen irányú impulzusokat kap a tömegkommunikációs eszközökön keresztül. Hogyan várhatnánk, hogy az ún. nagykorú világi kereszténység felnőjön, hogy világi lelkipásztori hivatások, példaadó keresztény családok szülessenek, ha ennyi ellenkező ráhatás mellett nem képezzük a felnőtt világiakat, illetve az érdeklődőket?

2. A növekvő vallási érdeklődés. A felnőttképzés szükségességét napjainkban sajátosan aláhúzza a vallás iránti — fiatalok és felnőttek közt jelentkező — növekvő érdeklődés. A jelenség okait ugyan többféleképpen lehet magyarázni, de a tényt senki sem tagadja. — Nemcsak *katolikus sajtónk* tájékoztatott több alkalommal — egyrészt az egyházon belüli növekvő vallási elmélyülési igényről, másrészt a természetfölöttinek az egyházon kívül egyre szélesebb körben jelentkező kereséséről — hanem az *állami sajtó* is ismételten foglalkozik a témával.⁵ De még ennél is *többet mondanak* maguk a tények: például a városi és ifjúsági lelkipásztorok tanuskodása egy minden eddiginél nagyobb vallási érdeklődésről; vagy a levelező teológiák növekvő látogatottsága; vagy azoknak az egyházmegyéknek és plébániáknak — már említett — példája, amelyekben elkezdték a felnőttképzést. (Az egri egyházmegyében például a főpásztor 1987-ben egyik napról a másikra indította be a felnőttképző előadás-sorozatokat az egyházmegye jelentősebb városaiban, 16 plébánián. A hétről-hétre tartott — közös tematikát követő — előadásokat kezdettől nagy érdeklődés kísérte, s látogatottságuk nem csökkent, sőt sok helyen nőtt.)

3. A paphiány. Ami végül a felnőttképzés szükségességét illeti, itt csak említhetjük — amiről már annyi szó volt az utóbbi években —, hogy a magyarországi óriási arányú, s a következő években még erősen növekvő paphiány megoldása is csak a hitükben jól képzett felnőttektől, világi hívektől várható.⁶

A felnőttképzés címzettjei. A mondottak után — ha a felnőttképzés helyzetéről, szükségességéről szólnunk, — a kép teljessége kedvéért tisztáznunk kell, kik is felnőttképzésünk címzettjei. Mert, ha a katolikus felnőttképzésről beszélünk, általában katolikusokra, többnyire *gyakorló keresztényekre* gondolunk. Pedig az egyház jézusi küldetése alapján — s ezt az újabb egyházi dokumentumok ismételten hangsúlyozzák — minden emberhez küldetést nyert. Gyakorló hívőkhöz, vallásukat alig vagy nem gyakorlókhoz és az egyházon kívülállókhöz is (EN 52—57).

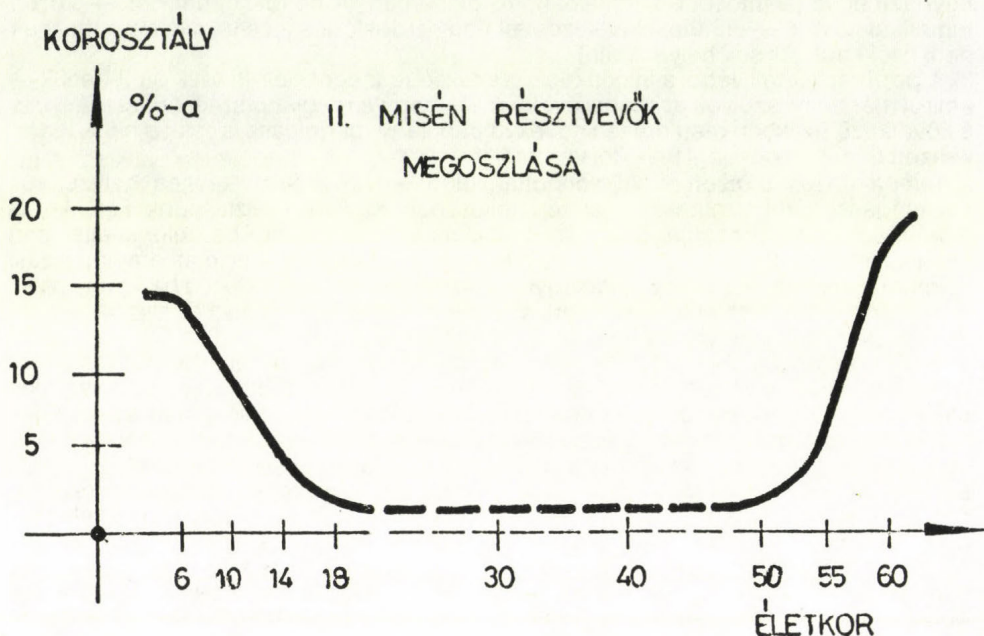
— *Ami az egyháztól távolállókra vonatkozik*, amint láttuk, minden jel arra mutat, hogy e típus tagjainak körében is nő az érdeklődés a vallás iránt. Egy kis részükkel hagyományos lelkipásztorkodás keretei közt is találkozunk, elsősorban szentségki-szolgáltatások, házasságkötések alkalmával, de újabban — elsősorban városi helyeken — számos egyéb alkalommal is. Találkozunk fiatalokkal és felnőttekkel, akik talán semmilyen vallási ismerettel nem rendelkeznek, esetleg megkeresztelve sincsenek, de szeretnének megismerkedni a kereszténységgel. A velük való kielégítő foglalkozás híján azonban úgy tűnik, hogy nagyon kevesen találnak haza az egyházba; viszont sokan csatlakoznak szektákhoz vagy más áramlatokhoz. (Ez konkrét tapasztalat napjainkban.) — Pedig egy római rendelkezés (az Ordo Initiationis Christianae Adulorum) már 1972-ben előírta, hogy a püspöki karok gondoskodjanak a felnőttképzés egy sajátos formájáról: minden nagyobb városban olyan előadás-sorozatok tartásáról, amelyekben részt vehetnek érdeklődő nem hívők, hittől távolállók, s amelyek által megismerkedhetnek a kereszténység alapvető kérdéseivel. Amint láttuk, néhány ilyen katekumenátus jellegű kezdeményezés van már országunkban, de egyelőre csak elenyésző számban.

— *Ami az ún. nem gyakorlókat* vagy peremkeresztényeket illeti, velük még van is elég sok kapcsolatunk, de mintha legtöbb helyen nem tennénk eleget azért, hogy visszavezessük őket a keresztény életbe. Ha a felnőttképzés helyzetét és feladatait látni akarjuk, fontos ismernünk a jelzett csoportok arányait.⁷

A nem hívők vagy inkább a kereszténységtől távolállók arányának egyik mutatója a keresztelések számának alakulása. Ez pedig 1950 óta jelentősen csökkent. Amennyiben 1950-ben 100%-nak vesszük a katolikusnak keresztelt szülőktől született gyermekek keresztelési arányát, 1984-ben (amint láttuk) ez az arány 73%-ra esett vissza. Ez azt jelenti, hogy ma ugyan még az össznépességnek csupán kb. 6%-a nincs megkeresztelve, s a fiatal felnőttek kb. 13—15%-a, de a ma születő gyermekeknek már kb. 30—33%-a. (U. a protestánsok közt minden jel szerint a keresztelések még nagyobb arányban csökkennek, mint a katolikusoknál.) Ez pedig azt jelenti, hogy ha e folyamat tovább tart, akkor néhány évtized múlva a fiatal felnőtt népesség kb. *egyharmada* nem lesz megkeresztelve.

Lelkipásztorilag (s a felnőttképzés, illetve a távolállók szempontjából) hasonló feladatot jelentenek azok, akik *meg vannak ugyan keresztelve vagy esetleg még elsődözők is voltak*, de a továbbiakban semmilyen *vallási képzést nem kaptak*. Arányukra utal, hogy a 100 katolikusnak keresztelt gyermekből csak 43 lesz elsődöző, és 9—12 jár rendszeresen felsős hittanra. Tehát a megkeresztelt gyermekek 90%-a *elmarad 14 éves koráig* a rendszeres vallásgyakorlattól, illetve a hittanról.

Az ún. „*nem gyakorlókról*” is sokat mondanak a számok. A különböző felmérések szerint az arra kötelezett katolikus népességnek kb. 9%-a jár rendszeresen vasárnap misére. De ennek a 9%-nak összetétele is olyan görbét ír le — ha ábrázoljuk — mint a lelkipásztori munkamegosztás. Vagyis a katolikus fiatal felnőtteknek, szülőknek kb. csupán 2—4%-a jár rendszeresen misére (rendszeres vallásgyakorló).

Ugyanakkor azonban *sokkal többen vannak*, akiknek van valamilyen kapcsolatuk az egyházzal. — Hiszen láttuk: 73% megkeresztelteti gyermekét, 38%-uk elsődözős-hoz, 25%-uk bérmálásához küldi. Továbbá (az 1984-es adat szerint) katolikus esküvőt kér a katolikusok kb. 41%-a (illetve az el nem váltak 58%-a).

Bármennyire formális is gyakran a szentségek kérése, nem lehet fel nem fedoznünk e számok mögött sok katolikus felnőtt *szomjúságát* a hit után. Hiszen bizonyos — s ezt minden lelkipásztori próbálkozás igazolja —, hogy a gyermekeit szentségekhez vagy hittanra küldő szülőknek legalábbis egy része *volna mélyebben megismerkedni* hitével, ha volna erre lehetősége. Néhány helyen — éppen ennek a típusnak elérése végett is — sikerült a hittanos szülők értekezletét rendszeres „szülők hittanjává” alakítani. Másutt a szentségeket maguk vagy gyermekeik számára kérőknek felajánlják a hit alaposabb megismerésének lehetőségét. De — sajnos — ez nem általános. Több olyan esetről is hallhatunk, amikor a gyermekek szülei maguk vetik fel, hogy ők is szeretnének rendszeresebben elbeszélgetni a hitről... S a hitoktató szomorúan ugyan, de természetesen válaszolja, hogy — sajnos — *nincs ideje* a felnőttekkel foglalkozni, mert idejét a gyermekekre kell szánnia. — S a végeredmény? Nemcsak a szülők, hanem rövidesen a gyermekek is elmaradnak.

A felnőttképzés a jelen magyar lelkipásztorkodás jelentős része számára újszerű feladatnak tűnik. Nyilvánvaló, hogy az egyház ilyen irányú útmutatása nem a gyermekkatekézis megszüntetését célozza, hanem a lelkipásztori munka arányosabb elosztását. (Ami a gyermekkatekézist illeti, gyakran épp a gyermekek által tudunk eljutni a felnőttekhez!) Az is nyilvánvaló, hogy nem minden plébánia, és nem minden lelkipásztor lesz képes egyik napról a másikra első helyre tenni a felnőttképzést. De bizonyos, hogy minden lelkipásztornak (papnak vagy világinak) el kell gondolkoznia a felnőttképzést sürgető szempontokon, s a lehetőségekhez és képességeihez mérten gyakorlattá kell váltania a témát érintő római irányelveket. A Catechesi Tradendae azt írja, hogy a katekézis megújítását szorgalmazó törekvéseknek végülis arra kell indítást adniok, hogy egyre jobban figyeljünk a Szentlélek szavára, aki egyedül képes megújítani az egyházat (vö. 72). A Szentlélekre figyelő lelkipásztorkodás bizonyosan érzékelti fogja korunk és a felnőttek szükségleteit, s meg fogja találni az Evangélium utáni igény helyes kielégítésének útját.

Jegyzetek. 1. A felnőttképzés témájával több zsinati nyilatkozat foglalkozik. De még jelentősebbek a témában a zsinatutáni dokumentumok. Így elsősorban a Directorium Catechisticum Generale (DCG) és a Catechesi Tradendae (C.Tr.). — Megjelentek a „Pápai megnyilatkozások” sorozatban „Korunk hitoktatása” címmel, Bp. 1980; valamint az Evangélii Nuntiandi (EN), megjelent „A II. Vatikáni zsinat tanítása” c. kötetben, Bp. 1973. — 2. Vö. Teológia 1987. 43—48. — 3. Vö. I.h. — 4. A Püspöki Kar idézett felmérésének feldolgozását, kiértékelését, lásd: *Tomka M.*: A magyar katolicizmus statisztikája és szociológiája c. írásában. (Kézirat. Megjelenés alatt a magyar Katolikus Almanach II. kötetében.) Adatainkat (melyeket már a Teológia 1988/1. számában is idéztünk) a jelzett tanulmányból merítettük. — 5. Vö. L. L.: Megújulási mozgalmak az egyházban, Vigilia 1987. 462—466; a Szolgálat c. folyóirat 71. száma a mai lelkiségi irányokról; *Cserháti J.*: A New-Age világmozgalom, Vigilia 1988. 2—8; a Magyar Rádió beszélgetése: Terjed-e a vallásosság a mai fiatalok körében, Vigilia 1987. 568—576; *Miklós I.*: Bővülő lehetőségek az együttműködésben, Magyar Hírlap 1984. I. 14.; *Kerékgyártó P. I.*: Katolicizmus, vallási kisközösség, politikai szocializáció . . . Bp. 1987. — 6. Vö. *Heller Gy.*: A magyar papság ma és holnap, Teológia 1985. 216—219.; *Tomka M.*: Számok és tézisek — a magyar papság szociológiájához, Teológia 1985. 211—215. — 7. Részletesebben vö. Teológia 1988/1. 57—59.

Az európai keresztény felnőttképzéssel foglalkozó szövetség (FEECA) időszakos tájékoztatójából ismertetünk két szemelvényt. Az egyik a Nagy-Britanniában, a másik a Jugoszláviában folyó munkáról ad rövid tájékoztatást.

Nagy-Britannia

A „Felnőttek Vallásnevelőinek Egyesülete

1985 szeptemberében a Felnőttek Vallásnevelő Egyesületének (Association of Adult Religious Educators) a megalapítása jelentős lépés volt a keresztény felnőttnevelés területén. Az egyesület a kölcsönös támogatásnak, a kommunikációnak, a rendelkezésre álló anyagi eszközök és az információk közös felhasználásának, valamint azon katolikusok továbbképzésének a szerve, akik Nagybritanniában a vallásos felnőttoktatás és -nevelés területén tevékenykednek, de ugyanakkor támogatja a felnőttoktatás egyéb egyházi és állami intézményeivel való kapcsolatokat is. Ezt a szolgálatot egy évente megrendezendő szeminárium, ugyancsak egy évente megrendezésre kerülő tanulmányi konferencia és egy rendszeresen megjelenő tájékoztatólap segítségével végzik. A tagokhoz eljuttatják a vallásos felnőttoktatás és keresztény felnőttképzés területén működők általános érdeklődésére számot tartó anyagokat.

Az egyesület létrejött az egyházmegyei igazgatók és más felnőttnevelők számára rendezett egész sor szeminárium eredménye, amelyeket 1982 óta évente rendeztek meg a birminghami Marydale Centre-ben. Ekkor állapították meg, hogy egyre növekvő mértékben van szükség a vallási felnőttoktatásban és -nevelésben tevékenykedőknek szervező munkájukban való támogatására. A szemináriumok lehetővé tették a felnőttképzésben közreműködőknek, akik a keresztyén közösségben különböző feltételek mellett dolgoznak, hogy törődjenek saját szervezeti támogatásukkal és célszerűbb képzésükkel. A szemináriumokon mindig különös súlyt helyeztek és helyeznek a gyakorlatra, s egész sor témát tárgyaltak meg, beleértve olyanokat is, mint „Szervező képességek a felnőttek vallásnevelésében” (1982), „A nevelők nevelése” (1983), „Saját eszközeink fejlesztése” (1984).

1985-ben a szemináriumot, amelynek témája „Korunk reményei és gondjai: a felnőttek vallásnevelésének tartalma és összefüggései” volt, John Battle vezette, a szegénység ellenes egyházi akció nemzeti koordinátora. Az egyes munkacsoportok aktuális kérdéseket állítottak a középpontba, mint pl. „Munkanélküliség és reménytelenség”, „Közösségi érzés”, „Saját fedél és szegénység”, „A politikai folyamat megújítása” és „A nők és bázisközösségek”. A csoportok esettanulmányokkal és olyan megfontolásokkal foglalkoztak, amilyenek az Evangéliumban ezekre a témákra vonatkozóan állanak, s így dolgozták ki saját anyagukat. Megvitatták, hogy miként tudják magukban fokozatosan tudatosítani azokat a kérdéseket, amelyek a különböző előképzettséggel rendelkező felnőttek közt felvetődnek. Ez a tapasztalat, ahogyan közös érdeklődésünkből kifolyólag együtt dolgoztunk ezeken az alapvető kérdéseken, megfelelő kontextust teremtett az egyesület hivatalos megalapításához. Ezen az eseményen tizennégy egyházmegye képviselőjében harminchat a felnőtt vallásoktatás és -nevelés területén működő személy vett részt, valamint Jahn Rawsthorne püspök, a püspöki kar Felnőtt Bizottságának (Adult Committee) az elnöke, P. Patrick Purnell S. J., a felnőttek vallásnevelésének nemzeti referense, P. William Byrne, a hitoktatási felügyelők s referensek nemzeti bizottságának (National Board of Religious Inspectors and Advisers) elnöke —, és más, számos szakértő.

Fennállásának első évében az egyesület

— közreműködött a felnőttek vallásneveléséről szóló nemzeti nyilatkozat megszövegezésében;

— a világiak zsinatának tanácskozására a következő nyilatkozatot tette közzé: „Az egyház életében látjuk a világiak növekvő és életfontosságú szerepét. Hogy ezt megvalósíthassuk, és a világiak nagy és különböző tehetségeinek a felhasználására ösztönözzünk, szükséges, hogy ennek megfelelően gondoskodjunk a felnőtt keresztyének vallási továbbképzéséről.

Különösen is szívesen látnánk a következőket:

1. Az infrastruktúra megteremtését a felnőttek folyamatos vallásneveléséhez és továbbképzéséhez.

2. Annak a megvizsgálását, hogy hogyan tudnák az egyházban meglévő jelenlegi oktatási anyagi eszközök ezeket a célokat támogatni.”

— szorosabb kapcsolatot teremtett Nagy-Britannia Katolikus Teológiai Egyesületével (Catholic Theological Association of Great Britain) egy, a jövőben megrendezendő közös konferencia tárgyában;

— segítette a Brit Egyházak Tanácsa (British Council of Churches) felnőttnevelési konferenciájának a tervezésében.

Az 1986-ban a birminghami Marydale Centre-ben tartott konferencia különleges eseménye volt az az este, amelyet más keresztyén felnőttképzőkkel töltek, akik ugyanebben a városban egy ökumenikus konferencián vettek részt. A közös vacsora után a két csoport munkacsoportokban találkozott a közérdekű témákról való eszme- és információcserére.

A következő évre elhatározta az egyesület, hogy irányvonalakat dolgoz ki az egyház által foglalkoztatott felnőttképzők szerződéseire, munkafeltételeire, biztosítására és nyugdíjára vonatkozóan. Mivel az egyesület a praktizálók szolgálatában áll, azért

beállítottsága pragmatikus s úgy reagál a követelményekre, ahogy azok jelentkeznek. Hogy lehetővé tegyék az ilyen irányú fejlődést, felépítése egyszerű és képlekeny: kommunikációra és együttműködésre irányul.

Jugoszlávia

Az újonnan alapított ljubljanoi Katolikus Felnőttképzési Ügyosztály

Dr. Alojzij Šuštar, Ljubljana érseke és Szlovénia metropolitája 1986 augusztusában megalapította a katolikus felnőttképzés érseki ügyosztályát, s dr. Rudi Konciliját nevezte ki annak vezetőjévé. Az irányító bizottságban öt személy vesz részt.

A katolikus felnőttoktatásnak Szlovéniában már eddig is a következő elemei alakultak ki:

1. A hároméves lelkipásztori-katekétikai kurzus
2. Az értelmiségieknek szóló teológiai központi kurzus
3. A házasságra előkészítő állandó kurzusok
4. Speciális lelkipásztori családtámogatás
5. Felnőtt-katekézis
6. Házaspárok csoportmunkája
7. Vallásos felnőtt-mozgalmak, mint a fokoláré, az újkatekumenátus, a pünkösdszolgálat, „Az út” mozgalom (az olasz *Communione e Liberazione* mintájára), „A barát” mozgalom a betegek, fogyatékosok és szegények támogatására
8. Bibliakörök
9. Vallási megújulások és lelkigyakorlatok a különböző rétegek számára.

Mindezt folyamatosan továbbfejlesztik. A katolikus felnőttképzés érseki ügyosztálya ezt a munkát ki fogja egészíteni a még hiányzó elemekkel, tevékenységüket szinkronba hozza, és megkísérli összekapcsolni őket a szabadság szellemében.

Az ügyosztály hat új síkon végzi munkáját: a plébániákon, az esperesi kerületek központjaiban, a nagyobb városokban, speciálisan Ljubljanában, a Stična kolostorban havonta megrendezett hétvégeken, valamint a meglévő katolikus sajtó útján. A sajtón keresztül végzett munka már megkezdődött, a plébániai előadások újszintén. 1986 novemberében kezdődnek a fentebb említett hétvégek a Stična kolostorban. 1986 decemberében vallásos-kulturális estéket terveznek Stičnában.

1986 októberében a főegyházmegyei lelkipásztori tanács és az esperesek tanácskozása keretében megbeszélések folytak a plébániákon, az esperesi kerületek központjaiban és a városokban a végzendő munka terveit illetően. Kértük az espereseket, hogy terveinket vitassák meg a kerületek papjaival: azok vagy fogadják el a konkrét formában előterjesztett témákat, vagy vessék el, és tegyenek egészen új javaslatokat.

A felnőttoktatókat a világiak és a papok közül válogatjuk ki és készítjük elő a munkára. Néhány világi teológus segítségével megpróbáljuk megszervezni az egyéves teológiai tanfolyamot a harmadik életszakaszban lévő emberek számára is.

(Forrás: FEECA—BULLETIN, 1988. 9.)

BOSCO SZENT JÁNOS, A HITOKTATÓ

Halálának centenáriumi évében Don Bosco nekünk is megismétli azt, amit életében mondott: „A gyermekek hitoktatása volt az én igazi örömöm”.

Katechetikai munkáját Don Bosco gyermekkorában kezdte el. Ehhez az a vallásos nevelés adott alapot, amelyet édesanyjától, Margit mamától kapott. Ügyes, eszes gyermek volt, aki el tudta szórakoztatni barátait, és a felnőtteket is. A legérdekesebb mutatóanyagok előtt azonban felszólította hallgatóit, hogy imádkozzanak vele együtt, vagy hallgassák meg a templomban hallott prédikációt vagy egy érdekes, épületes történetet, és csak azután folytatta szórakoztatásukat.

Gyermekkora tele volt nehézségekkel nemcsak mostohatestvére részéről, hanem családjának szegénysége miatt is. Az isteni Gondviselés szenvedések és áldozatok között vitte előre életét azért, hogy a későbbi megpróbáltatások előtt se torpanjon meg.

Világraszóló művének kezdete egy hittanóra volt, amelyet egy sekrestyében, egyetlenegy fiúnak tartott. Ennek a hittanórának történetét saját maga mondta el. — 1841. december 8-án, Szeplőtelen Fogantatás ünnepén, szentmiséhez készülődött a turini Asszisi Szent Ferenc templomban. A sekrestyés egy kamasz fiút pillantott meg, és felszólította, jöjjön ministrálni. A fiú szabadkozott. Bevallotta, hogy még sohasem ministrált. „Akkor hát mit tárod itt a szád?” Azzal megfordította a porolót, s nyelvél ütni kezdte a fiút. A fiú természetesen elfutott. Don Bosco azonban rászólt a sekrestyésre, és megparancsolta, hogy hívja vissza. A gyerek ellenkezett, de végül is visszatért. Don Bosco barátságosan fogadta. Meghívta szentmiséjére és utána egy kis beszélgetésre.

A beszélgetést olyan kérdésekkel kezdte, amelyeknek semmi közük sem volt a hitoktatáshoz, de annál több a személyes kapcsolat megteremtéséhez. Amikor a fiú már eléggé meggyőződhetett arról, hogy egy jóakaróval áll szemben, akkor tért át Don Bosco a vallásos témára: „Jársz-e hittanra?” „Nem merek.” „De miért?” „Fiatalabb pajtasaim tudják a katekizmust; én nagy vagyok, és semmit sem tudok. Ezért szégyellem magam.” „Hát ha valaki tanítana katekizmusra, eljárnál hozzá?” „Szívesen, csak ne gorombáskodjon a sekrestyés.” „Légy nyugodt, senki sem fog bántani. Te az én barátom vagy, és csakis velem lesz dolgod, mással senkivel. Mikor kezdjük a tanulást?” „Amikor Ön akarja.” „Most mindjárt?” „Nagyon szívesen.” — Don Bosco letérdelt, és elimádkozott egy Üdvözlégyet. Keresztvetéssel kezdte az oktatást. Mivel tanítványa nem követte példáját, azért hát ezen az első órán megtanította keresztet vetni, megismertette vele a teremtő Istent, és a célt, amiért minket teremtett. Az oktatás fél óra hosszat tartott. Akkor megígérte a fiúnak, hogy megtanítja ministrálni, és egy Mária-érmét ajándékozott neki. Majd megígértette vele, hogy a legközelebbi vasárnapon ismét eljön. Végül szeretettel elbúcsúzott tőle. — Ettől kezdve a hitoktatás lett Don Bosco fő munkatere. A következő vasárnap már 9 toprongyos fiú jelent meg. Pár hónap múlva számuk elérte a nyolcvanát, majd tavasszal a százat is meghaladta.

A hitoktató. Don Bosco szenttéavatásakor ezt állapította meg róla XI. Pius pápa: „... Jézus Krisztus megváltói művének bátor és hamisítatlan folytatója volt.” — Mindenek előtt hitoktatói öntudat élt benne. Az volt a meggyőződése, hogy amikor a katekizmust tanítja, akkor a leghasznosabb munkát végzi, tulajdonképpen Isten munkatársa, és ugyanakkor az emberek legnagyobb jötevője. Isten előtt azért értékes a munkája, mert közreműködik a lelkek üdvözítésében; az emberek előtt pedig azért, mert jó állampolgárokká, a család és a társadalom hasznos tagjaivá neveli a gyermekeket.

A katekizmus oktatását eleinte egyedül végezte. Később segítséget kért papoktól és világiaktól. Akadtak is erre vállalkozók. A nagyobbak hitoktatását azonban, ha ez lehetséges volt, mindig saját maga végezte vagy egy másik pappal végeztette. Saját növendékeiből is nevelt magának segítő társakat. Ők a kisebbeket patronálták és oktatták, miután bizonyoságot tettek ebbeni jártasságukról. Társulatokat alapított.

Iskolásoknak Szent Alajos társulatát, ipari növendékeknek Szent József társulatát, ministránsok részére Oltáriszentség társulatát, Szeplőtelen Fogantatás társulatát a növendékek közötti apostolkodás és a papi hivatások ápolására. Mindig szeretettel fogadta a gyermekeket, és munkatársaitól is megkövetelte, hogy türelemmel, szeretettel bánjanak a növendékekkel. Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni egy gyermekkori élményét. — A kis Bosco János gyermekkorában szeretett volna közelebbi kapcsolatba kerülni a falu papjával. De annak túlzott komolysága inkább taszította mint vonzotta. Édesanyja előtt feltárta ez irányú gondolatait, aki ezt válaszolta:

— Azok az emberek tele vannak tudománnyal, a fejük tele van komoly gondolatokkal; nem értenek ahhoz, hogy hogyan kell bánni olyan fiatalokkal, mint te vagy.

— De hát mibe kerülne nekik, ha néhány pillanatra megállnánk, és egy-egy nyájas szót váltanának velem?

— És ugyan mit beszélnének veled?

— Akármit, amit a lelkem üdvössége megkíván.

— Hát nem látod be, milyen tömérdék dolguk van a gyóntatószékben, szószéken és a lelkek gondozása körül?

— És mi, fiatalok nem tartozunk a juhaik közé?

— Dehogynem. Csak hogy nincs elvesztegetni való idejük!

— Úgy? Jézus tehát az idejét vesztegette, amikor a gyermekekkel foglalkozott? Sőt, éppen ellenkezőleg, megdorgálta apostolait, amiért ezek távol akarták tartani tőle a gyermekeket, és azt mondta, hogy engedjék őket hozzá, mert övék a mennyország.

— Nem vitatom el, hogy igazad van; de hát mit akarsz csinálni?

— Én? Ó, majd meglátod! Ha egyszer pap leszek, egész életemet a fiúknak szentelem; nem vágok köztük szigorú arcot, én fogom őket megszólítani, s megindítom a beszélgetést velük.

Sikerének titkát ebben kell látnunk: Istenért és a lelkekért dolgozott. Minden reggel Istennek ajánlotta napi munkáját, nevezetesen: a gyóntatást, a katekizmus oktatását és szentbeszédeit. Jelmondata az volt: „Lelkeket adj nekem Uram, a többit vedd el!” — Vidámság sugárzott arcáról, valahányszor a gyermekek között tartózkodott. Dicsérte azt, aki megérdemelte, de késedelmes volt a feddésben. A hibák javításánál mindig bátorító szavakat használt. „Hogy jó és eredményes legyen a hitoktatás, olyan komolysággal és összeszedettséggel kell azt végezni, ahogyan az imádságot tanítjuk.” Magyarzatainál a gyengébb tehetségűeket tartotta szem előtt. Nem esett azoknak a hitoktatóknak hibájába, akik azonnal tovább mennek, mielőtt a jobb tehetségűek megértették magyarázatukat. Az a helyzet ti. ebben az esetben, hogy a gyengébb képességűek mindig lemaradnak, és kedvüket veszítik. Segítőtársainak is hangsúlyozta, hogy a gyengébb tehetségűekre figyeljenek. A lényegtelen részeket tőlük ne követeljék, a lényegeset is egyszerűsítsék le.

Személyes kapcsolatot teremtett minden növendékével. Négy kategóriába sorolta őket: jó természetű, általános, nehéz és rossz jelleműek. Szorgalmasan tanulmányozta azokat az eszközöket, amelyekkel össze tudta hozni ezeket a különböző jellemeket, hogy mindenkivel jól tegyen, és egyik se árthasson a másiknak. — Igyekezett megnyerni a gyermekszíveket. Barátainak, testvéreinek tekintette őket. Bánásmódja szeretetre méltó volt, együtt érzett velük. Ezért jelentett örömet mindig a megjelenése. „Úgy bánjatok a fiúkkal — figyelmeztette rendtársait —, mint ahogy Jézussal bánjátok, ha itt lenne növendék ebben a kollégiumban!”

A gyermekek között és a gyermekekkel élt. Felügyeletét azonban úgy gyakorolta, hogy azt észre sem vették. Csak akkor figyelmeztetett, ha biztos volt a mulasztás vagy hiba elkövetésében. Minden egyes esetben nyugodtan kivizsgálta a történeteket. Könnyen és gyorsan megbocsátott a vétkesnek, ha az a bánat jelét mutatta. Egyformán bánt mindenkivel. A kivételezést nagyon kerülte. Ezért aztán mindegyik növendéke azt gondolta, Don Bosco őt szereti a legjobban. Szem előtt tartotta Szent Jeromos mondását: „Vagy senkit se vagy egyformán szeress mindenkit.”

Oktatási módszere. Nagyon jól felkészült a magyarázatokra. Nem ejtett ki olyan szót, amely nem vágott pontosan mondanivalójához. Segítő társainak is nagyon ajánlotta, hogy ha valamit nem értenek, ne szégyelljenek tanácsot kérni másoktól, és elsősorban maguk legyenek tisztában az igazságok és parancsok mértével, ésszerűségével. A hosszú magyarázatokat nem szerette. A rövid és világos fejtegetéseket kedvelte.

Oktatás közben kérdezgetni szokta a gyermekeket. „Az a véleményem — mondotta —, hogy sokszor kell kérdezni.” Ha lehet, ne múltjék el egy alkalom sem, hogy mindenkitől valamit ne kérdeztünk volna. Ebből igen sok előny származik. Minél többet beszélgetjük a gyermekeket, annál eredményesebb lesz az oktatás. A nagyobbaktól nem szósznerinti választ kért, hanem értelem szerinti feleletet. Annak is híve volt, hogy a gyermekek egymást kérdezzék abból az anyagból, amit már átvettek. Így nemcsak a feleletet jegyezték meg maguknak, hanem a kérdéseket is, és beszélgetni tudtak az egyes témákról.

Csoportok. A hitoktatást csoportokban végezte. Érdekes a csoportok elosztása. — Az első csoportba azok tartoztak, akik elmúltak 15 évesek, és (az akkori szokások szerint) egyszer s mindenkorra engedélyt kaptak arra, hogy szentáldozáshoz járulhassanak. — A második csoportba azok tartoztak, akik 15 évnél fiatalabbak voltak, de már ők is egyszer s mindenkorra engedélyt kaptak arra, hogy szentáldozáshoz járulhassanak. — A többieket felkészültség és kor szerint csoportosította. Különös figyelmet fordított azokra, akik még nem járultak a szentáldozáshoz. Sohasem tette egy csoportba a nagyobbakat a kisebbekkel. Külön kezelte a 14 évnél idősebbeket, külön-külön csoportot szervezett a 12-től 14 évesekig, és a 10 évesektől a 12 évesekig. Ezt azért tette, hogy könnyebb legyen a fegyelmezés, és hogy a nagyobbak ne szégyenkezzenek a kisebbek előtt.

Növendékei félkörbe ültette le. Ő maga középen helyezkedett el. Közéledésével senkit sem tüntetett ki. Nem hajolt oda például egyikhez sem, hogy kérdezzen valamit, vagy jobban hallja a feleletet. Magatartása fegyelmezett volt, és szemét gyakran hordozta körül a gyermekeken. Ő fogadta az érkező növendékeket, és ő volt, aki utolsónak hagyta el a termet, hogy ezzel megakadályozza a rendetlenséget. — Az oktatás ideje alatt sohasem hagyta magukra a fiatalokat. Ha valamire szüksége volt, mást küldött el a kívánt dologért.

Az oktatás a gyakorlatban így nézett ki abban az időben, amikor Don Boscónak voltak már segítőtársai: amikor a fiatalok gyülekezni kezdtek, az udvaron várta őket segítőtársaival együtt. Szeretettel fogadott minden érkezőt. Csakhamar játsszani kezdtek. Lárma, futkározás teremtett vidám hangulatot mindaddig, amíg az oktatás el nem kezdődött. Sípszóra vagy a csengő szavára elcsendesedtek, ki-ki a saját csoportjához ment, és bevonultak a terembe vagy a kápolnába. Itt először énekeltek vagy közösen imádkoztak, és meghallgatták Don Bosco szavait, amelyeket először mindnyájukhoz intézett. Rövid beszéd után az egyes csoportok elfoglalták a részükre kijelölt helyet: a nagyobbak a kápolnában maradtak, a többiek a sekrestyében, a kóruson vagy egy-egy oltár körül. Ekkor folyt a tulajdonképpeni katekizmus oktatás, ami fél óráig tartott. Ennek befejeztével ismét összejöttek, imádkoztak, énekeltek, esetleg rövid litániát tartottak. Még a kivonulás alatt is énekeltek a fegyelem fenntartása céljából. Kiérve az udvarra, újra felcsapott a lárma, a futkározás, és folytatódott a vidám játék, amíg csak haza nem mentek.

A hittankönyvek. Abban az időben a Katekizmust használták a hitoktatásban. Különböző számokkal jelölték az egyes csoportok anyagát. 1-gyel jelölték azt, ami mindenkinek szólt; 2-vel azokat, akik elsőáldozásra, bérnálásra készültek; 3-mal és 4-gyel azokat, akik egy egész évre kívánták megszerezni az engedélyt a szentáldozáshoz; 5-tel és 6-tal jelölt kérdéseket azoknak kellett tudniuk, akik véglegesen meg akarták szerezni a szentáldozáshoz való engedélyt. Más könyveket is használtak mint pl. az üdvösség történetét, az egyháztörténelmet. (Üdvösségtörténetet és Egyháztörténetet maga Don Bosco is írt és adott ki!)

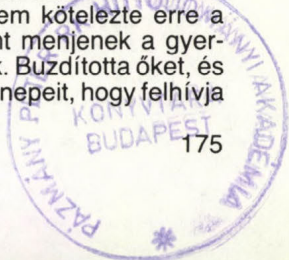
Don Bosco nagy tiszteletben tartotta a Katekizmust. Azt követte az oktatásban. Nem bővítette, de nem is szűkítette az anyagát. Azt tartotta, a Katekizmus az a könyv a gyermekek számára mint a Szentírás vagy Szent Tamás a teológusok számára. Nem tartotta magát okosabbnak, tanultabbnak azoknál a püspököknél, hitoktatóknál, akik a Katekizmust megírták. — A gyermekek előtt sohasem bírálta a hittankönyveket. Az volt a véleménye, nagyon kevés kell ahhoz, hogy lejárassunk valamit. A lejárattott dolgoknak viszont nincs becsületük. Az is előfordult, hogy kiegészítette a hiányokat, de bírálni sohasem bírálta magát a könyvet.

Magyarázataiban nem csillogtatta teológiai tudományát. A szöveghez igazodott, és azt fejtette ki. Okoskodásokban és példákban sem merült el. Az volt a felfogása, hogy az üdvözülés tudományára kell megtanítani a gyermekeket. A hitoktatásra szánt idő rövideje miatt a szavakat, a fogalmakat magyarázta meg tökéletesen. A buzdítást, az érzelme felkeltését a szentbeszédekben eszközölte. — Nem hagyta magát attól a kis hiúságtól sem elragadtatni, hogy dicsérik, mert szépen és érdekesen adott elő. „Az Isten azt kéri számon tőlünk — mondotta —, tanítottuk-e a gyermekeket, és nem azt, hogy szórakoztattuk-e őket.” Mintha Szent Pál szavai csengnének vissza kijelentésében. Szent Pál ezt írja a korintusiaknak: „Krisztus nem keresztelni küldött, hanem azért, hogy hirdessem az evangéliumot, de nem bölcseledő beszéddel, nehogy Krisztus keresztje elveszítse erejét” (1Kor 1,17).

Utolérhető volt abban, hogy mennyire le tudott ereszkedni az egyes korosztályok értelmi szintjére. Ezt nagyon fontosnak tartotta. Vázlatokat, óraterveket készített és készíttetett azért is, hogy a hitoktató fel tudja azt mutatni, ha ellenőrzésre jöttek. Nem ment ui. simán a hitoktatás az akkori időkben. Hiszen ha valaki ismeri egy kicsit Don Bosco életét, biztosan emlékszik arra, mennyi kellemetlensége volt. — Többször tartottak nála házkutatást. A növendékeket kikérdezték, miről beszél nekik Don Bosco. Mit mond az alkotmányról, a hadseregről, Itáliáról. Még a Katekizmusba is belekötöttek, s a legfurcsább és leggonoszabb kérdéseket adták fel, hogy olyan következtetésekre vezessék rá a fiúkat, amilyenek soha eszük ágában sem voltak. Nem voltak tekintettel senkire és semmire. Elkoboztak egy csomó füzetet, és az ifjú Savio Domonkos életrajzából egy példányt. — Don Bosco állta a zaklatásokat, hogy életére törtek, és oktatás közben rálóttek. Egy házkutatás alkalmával a nyomozók kezébe nyomta a házi szabályokat, amely akkor még csak kéziratban volt meg, és azt mondta: „Ebből a szabályzatból megtudhatják, milyen erkölcsi elveken és szabályokon nyugszik az a nevelés, amelyben fiaimat részesítem, s könnyen meggyőződhetnek arról, hogy az intézet mekkora hasznot hajt a társadalomnak azáltal, hogy jó gyermekeket és okos polgárokat nevel.”

Buzdításainak gyakoribb témái. Amint láttuk, az oktatásban a katekizmus kérdései szerint haladt előre, szentbeszédeiben pedig buzdított, lelkesített. Melyek voltak azok a kérdések, amelyekről gyakrabban beszélt? Egymás iránti jóindulat (szeretet), engedelmesség, a munka szeretete, gyakori gyónás, áldozás; a tétlenség, a rossz társak kerülése, a rossz beszéd és annak következményei. — Sokszor beszélt a végső dolgokról, különösen a jóhalál-gyakorlatok (recollectio) alkalmával. Ilyenkor az volt a célja, hogy a gyermekek és munkatársai is úgy rendezzék maguk körül és lelkükben ügyeiket, mintha meg kellene halniuk. Nem az ijesztgetés és megfélemlítés volt a célja, hanem a készenléti gondolatát tartotta bennük ébren. Azt szokta mondani: „Azt hiszem, biztosítottnak lehet mondanunk annak az üdvösségét, aki mindig jól végzi a jóhalál gyakorlatot.” Ilyen alkalmakkor és nagyobb ünnepeken mindig biztosított egy vagy két rendkívüli gyóntatót.

Különleges imádságokkal nem terhelte növendékeit. Megelégedett a legszükségesebbekkel, de azokat — szépen elosztva — minden alkalommal elisméltette. — Nagy hive volt a gyakori gyónásnak és áldozásnak, de sohasem kötelezte erre a gyermekeket. Nem engedte meg még azt sem, hogy padonként menjenek a gyermekek áldozni. Teljes szabadságot biztosított ebben mindenkinek. Buzdította őket, és megragadott minden alkalmat, ünnepet, különösen Szűz Mária ünnepeit, hogy felhívja

erre a figyelmüket, azonkívül megadott minden kényelmet ahhoz, hogy a szentségekhez járuljanak, de kényszerrel sohasem alkalmazott.

Sokszor beszélt a vallás szépségéről, értékéről, szentségeiről és arról a segítségről, amelyet a jellem nevelésében ez nyújt. A jóban való kitartáshoz is ez az erőforrás. Hangsúlyozta, mennyire hasznos az egyénnek, hiszen a lélek békéjét és üdvösségét biztosítja. Lelkesítése nem volt eredménytelen, mert szentek nevelődtek a szentségek gyakori vételén — gondoljunk csak Savio Domonkosra.

Nagyon küzdött a káromkodás, a vasárnapok profanizálása, az erkölcstelenség, a lopás ellen. Őva intette őket attól, hogy kellő bánat, javulási szándék és őszinteség nélkül járuljanak a szentgyónáshoz. — Nagyon vigyázott kifejezéseire. Sohasem tréfálkozott a hittel, a vallással kapcsolatban. Olyasmi fölött sem élcelődött, ami a gyermekeknek kedves volt. Nem nyilatkozott elítélően a ruházatukról, külsejükről, esetleg egy rossz barátjukról. Nem tette nevetségessé a tehetségtelenekeket. Azt szokta mondani: „Ha meg akarjátok nyerni magatoknak a gyermekeket, szeressétek, amit ők kedvelnek, és akkor ők is megteszik szívesen, amit ti óhajtotok.”

Nem mondott beszédet, amiben ne lett volna példa. Ennek használatát követőinek is ajánlotta. „Ha azt akarod, hogy figyeljenek a gyermekek, és eredményes legyen a beszéded, használj példát, példabeszédet, hasonlatokat. Érdekesen, aprólékosan add elő, hogy kíváncsiakká tedd őket a végére.” — Nagyon híresek voltak Don Bosco álmai, amelyeket növendékeinek szokott elmondani. Hogy mennyi volt ebben a természetfölötti, arról már sokat vitatkoztak. Maga Don Bosco ennyit mondott róluk: „Hívjátok álmoknak vagy példabeszédeknek, vagy adjatok bármilyen más nevet ezeknek, ami nektek jobban tetszik, abban biztos vagyok, ha elmondjátok, nem marad el azok jó hatása.”

Versenyek. A gyermekek szeretnek versenyezni. Ezt a tulajdonságukat a hitoktatásban is felhasználta. Időközönként katekizmus versenyeket rendezett. Ünnepeyesebb alkalmakkor előkelőségeket is meghívott erre. Különböző díjakat tűzött ki, amit aztán valamelyik meghívott vendég adott át a nyerteseknek. Arra azonban mindig vigyázott, hogy valami kis ajándékot mindenki kapjon, aki a versenyen részt vett, hogy így méltányolja a készület erőfeszítéseit.

Mindenütt katekizált. Don Bosco a katekizmus tanításában nem kötötte magát egy elméleti módszerhez sem. Viszont nemcsak a hitoktatások alkalmával vagy szentbeszédeiben tanította a katekizmust, hanem megragadott minden alkalmat, hogy ésszerűséggel és szeretettel az örök igazságokra emlékeztessen mindenkit, aki csak útjába került. Ebben is hitoktatói öntudatát kell meglátnunk. „A pap mindenütt pap — szokta mondani —, és ilyennek kell megmutatkoznia minden szavában. Papnak lenni annyit jelent, mint állandóan az Isten érdekeit, vagyis a lelkek üdvösségét képviselni.” Bárki közelítette meg Don Boscot, mindenki hallott tőle arról, hogy mennyire óhajtja a lelke üdvösségét.

Szívleljük meg azokat a tanácsokat, amelyeket első hithirdetőinek adott 1875-ben: „Különös gondotok legyen a betegekre, a gyermekekre, az öregekre és a szegényekre. Így kiérdemlitek majd Isten áldását és az emberek jóindulatát.”

Hivatások. Don Bosco a hitoktatással kapcsolatban kötelességének tartotta azt is, hogy ápolja a papi hivatásokat. Hol érhetnének be a papi hivatások, ha nem a hittanórákon, a szentmiséken, a szertartásokon való bevonás által? — A hivatások ápolására a következőket ajánlotta: a tisztaság szeretetét, a gyakori áldozást, a bűn és a kevésbé jó magaviseletű társak kerülését. Ezenkívül minden munkatársának lelkére kötötte, hogy különös figyelmet, előzékenységet, szeretetet tanúsítsanak mindenki iránt, akiben a hivatás csíráját vélik felfedezni. Ezek az eszközök annyira beváltak, hogy az egyik vallásellenes turini lap karikatúrája Don Bosco házait egyenesen „pap-gyárnak” nevezte, hozzáfűzve, hogy Don Bosco „szeretettel és vallásossággal fogdossa a madarakat.”

1886-ban a Montpellieri-i szeminárium rektora azzal a kéréssel fordult Don Boscohoz, hogy írja meg nevelési módszerét. Bizalmasainak ekkor ezt mondta: „Azt óhajtják tőlem, hogy fejtsen ki nevelési módszeremet . . . De ha egyszer én magam sem ismerem azt! Tudományos nevelési módszerek nélkül dolgoztam. Azt tettem, amit az Isten sugallt, és a körülmények diktáltak.”

Don Bosconak adott isteni sugallatokból, példából és a lelkek iránti szeretetéből azonban annyi anyag áll rendelkezésünkre, hogy van mit tanulmányozni, van miből meríteni. — Ne feledjük, hogy Bosco Szent János nem pedagógus, hanem pap, méghozzá jó pap óhajtott lenni, és így lett a múlt század legnagyobb hitoktatójává.

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Goják János

JEGYESOKTATÁS NÉHÁNY SZEMPONTJA

Bevezetőben szeretném leszögezni, hogy a jegyesoktatás ill. a házasság sokrétű problémáit csupán szociológiai megközelítésben vizsgálom, azaz csupán társadalmi összefüggéseire kívánok rámutatni. Mindenekelőtt a magyar társadalomban is tapasztalható szekularizációs folyamatot vázolom, ebben is a tudati tényezőket kívánom röviden megvilágítani, azaz a korunkra jellemző evilági életérzést, elvilágiasodott közgondolkodást. Külön figyelmet szentelve a közgondolkodás azon elemeinek, melyek a házassággal és a családdal kapcsolatosak. Nyilvánvaló, hogy ezeket a tényezőket ismernünk kell, hiszen olyan kihívásokról van szó, melyekre megfelelő módon választ kell adni a lelkipásztornak, az egyháznak.

Nem szólok tehát a házasság egyéb dimenzióiról, a házasság és a családi élet kegyelmi tartalmáról, szentségi megalapozásáról. A jegyesoktatás módszertani kérdéseiről, felépítéséről, tartalmáról sem kívánok szólni. Szorosan ragaszkodom a szociológia metodikájához, és ennek segítségével olyan tényeket szeretnék vázolni, olyan társadalmi-tudati adottságokra rámutatni, melyeket figyelembe kell vennünk a mai igényeknek megfelelő, korszerű, és ugyanakkor az egyházi tanítást követő jegyesoktatás kialakításánál.

Minden jegyesoktatásnál felmerül a kérdés, hogy az oktatás, beszélgetések során közvetített keresztény életideált, a katolikus házasság- és családmodellt mennyire teszik magukévá az előttünk ülő jegyesek, és milyen mértékben tudnak azonosulni vele? Elfogadják-e vagy belső ellenkezéssel fogadják szavainkat?

Az oktatás sikere több tényezőtől múlik. 1. Először is múlik a *papon*, az oktatón, azon, hogy valójában milyen konkrét családmodellt, értékrendet kíván átadni, elmélyíteni. (N. b. netán saját, esetleg régen meghaladott nézeteit hozzákeveri az időtálló katolikus modellhez, és azt is az egyház felfogásaként adja elő? Ezt a veszélyt sem hallgatjuk el.) Azon is sok múlik, hogy milyen módszerrel igyekszik átadni a keresztény családmodellt. — Másrészt az eredményesség nagymértékben függ attól, hogy — 2. a *fiatalok* hogyan fogadják szavainkat, mekkora bennük a készség a keresztény életideál befogadására. Ez is összetett probléma. A fiatalok nyitottsága, készsége attól függ ugyanis, hogy milyen mértékben rendelkeznek vallási ismeretekkel, hogy mennyire mély a hitbeli meggyőződésük, keresztény elkötelezettségük? Milyen intenzitással élik meg hitüket? Hogyan integrálódnak az egyház közösségébe? Vagy

csak keresők, akiknek nem sok a fogalmuk a vallásról, vallásos neveltetésük meg egyáltalán nincs, de nyitottak, mert érdekli őket a téma, szeretnék komolyan megalapozni életüket. — És végül az oktatás eredményességét nagymértékben befolyásolja, hogy az a konkrét életkeret, *társadalmi közeg*, amelyben a jegyesek élnek, milyen módon és mértékben gátolja vagy segíti a keresztény életesemény és családmódel megvalósítását.

Ami társadalmunk etikai tudatát illeti, tudomásul kell vennünk, hogy a II. világháborút követően a magyar társadalom fokozatosan megszűnt „keresztény társadalom” lenni, amelyben a keresztény erkölcsi normák megtartását társadalmi elvárás is szentesítette, amelyben a keresztény életmodellől, házasságmodellől való eltérés többé-kevésbé társadalmi megbélyegzést vont maga után. Az ötvenes évek elején állami intézkedések szorították vissza a hitoktatást, és az egyház befolyását a közgondolkodásra minimálisra csökkentették. Erősen korlátozottakká váltak a hit, a keresztény erkölcsi értékek továbbadásának lehetőségei, mind a családban, mind a plébániákon. Ehhez járult a hatvanas évektől kezdve a szekularizációnak immár nem külső, adminisztratív eredetű, hanem a társadalmi-gazdasági élet alakulásából eredő hullám, a szekularizált világlátás, a világias életérzés, a fogyasztói mentalitás, a gyakorlati materializmus gyors térhódítása hazánkban. A technika rohamos fejlődése és társadalmunk nyitottabbá válása a nagyobb anyagi jólét lehetősége előtt szélesre tárta a kapukat. Erre a magyar közönség is a nyugati társadalmakhoz hasonló módon reagált. Szinte minden egyebet feledve belevetette magát az anyagiak hajszolásába, az anyagi előbbrejutás keresésébe. Márpedig az evilági gyarapodásnak ilyen mérvű igénylése szükségképpen önzővé teszi az embert, pontosabban az egyén érvényesítése, az egyén materiális, evilági vágyainak, kívánságainak teljesítése legfőbb céljá és normává válik. Eluralkodott a fogyasztói mentalitás, elutasítva azokat az erkölcsi értékeket, köztötségeket, melyek az önérvényesítési törekvéseket gátolják és közömbössé válva a lelki, transzcendentális szférával szemben, melyet a kereszténység képvisel. Szigorúan szólva: a mai ember ezzel a tárgyi létezők szintjére degradálta önmagát.

A szekularizált világlátás szükségképpen elutasítja a keresztény házasságesszményt is. Ennek gyökere — szerintem — a nemiség mai értelmezésében keresendő. A mai világlátás a szexualitást elsődlegesen gyönyörszerző funkciónak tekinti, az élet megélése, élvezése egyik formájának. A szexualitást önmagában tekinti „értéknek”, elszakítva gyermeknemző funkciójától és kiszakítva a valódi szerelem integrált egységéből. Közismert, hogy a tömegkommunikációs eszközök is széles körben a szexualitás megéléseinek ezt a módját propagálják. De elősegítette érvényesülését a különböző fogamzásgátló szerek — tabletták — gyors elterjedése is. Ezt a társadalmi irányzatot a „*Humanae vitae*” enciklika sem tudta lényegesen befolyásolni. Ezt számos felmérés igazolja. Az angol katolikus hetilap, a *Tablet* 1988. január 9-i számában megjelent tanulmány például arról számol be, hogy a felnőtt lakosság 88%-a használ valamilyen fogamzásgátlót, és — írja a lap — ebben nem jelentenek kivételt a katolikusok sem. Hasonló a helyzet Európa más országaiban is. És — noha ilyen jellegű felmérést hazánkban nem ismerek — semmi okunk sincs annak feltételezésére, hogy a magyarországi szekularizáció ettől jelentősen eltérő adatokat produkálna. Valami támpontunk van is. Pár évvel ezelőtt Budapesten felmérték a templomba járók számát, az egyik templomban korosztályokra is bontották az így nyert adatokat, és kiderült, hogy a középkorúak közül kevesebb nő jár templomba, mint férfi. E tény értelmezése valószínűvé teszi, hogy a nőt a fogamzásgátlás lelkiismereti terhe akadályozza a gyakoribb templomba járásban.

A nemiség új, szabados értelmezése teszi természetessé a mai ember szemében a házasság előtti nemi kapcsolatot a fiatalok körében. (Az említett angol felmérés 70—80%-ra teszi a házasság előtti nemi életet élő fiatalok számát.) Egyéb okok mellett a nemiség szabados értelmezése is nagymértékben oka annak, hogy igen nagy a válások száma. (A Szovjetunióban és az NDK-ban a házasságok 67%-a bomlik fel három éven belül. Magyarországon is hasonló az arány.) A szexuális gyönyörkere-

sés egoizmusa szinte lehetetlenné teszi az életre szóló kölcsönös odaadást, az igazi szerelmet. Ez az életérzés szinte eleve kizárja a keresztény házasságeszményt, az életre szóló, felbonthatatlan köteleket és hűséget.

Az evilági jólétet hajszoló ember a fogyasztói szemlélet megigézettje, a gyermekáldást a saját kényelme, anyagi jóléte akadályának tekinti. Noha nyilvánvaló, hogy a születések megcsappanása számos európai országban összefügg az európai kultúra és társadalom válságával, kétségtelen, hogy a szekularizált szemlélet áll a gyermek elutasítása vagy egy-két gyerek vállalása mögött. —

Híveink ebben a szekularizált világban élnek, rájuk is hat ez a szemlélet. Mi hát a teendő? Mit tegyen ebben a helyzetben a lelkipásztor annak érdekében, hogy a keresztény házasságeszményt beoltsa vagy megerősítse a jegyesek szívében?

— 1. Nagy bizonyossággal állítható, hogy az a jegyesoktatás, melynek tartalmi és formai elemei akkor alakultak ki a magyar lelkipásztorkodásban, amikor még többé-kevésbé egységes keresztény társadalom vett körül bennünket, — ma már alkalmatlan, aligha járhat eredménnyel. Az effajta jegyesoktatás nem veszi tekintetbe a megváltozott társadalmi környezetet, közfelfogást. Azt hiszem, hogy papságunk jelentős része, korábbi neveltetése következtében még ma is lényegében úgy próbálja előkészíteni a jegyeseket, ahogy elődeink tették ötven évvel ezelőtt. Ezért élnek meg nagyon sokan a házassági előkészítést úgy, mint például az elsőáldozási vagy bérnálási előkészítést. Vagyis: eleve számolnak azzal, hogy legtöbbjüket nem tudják megnyerni a keresztény életnek, a katolikus házasságeszménynek.

— 2. Milyen jegyesoktatás célravezető a mi körülményeink között? A jegyesoktatás alkalmával kettős feladat áll előttünk. Az egyik az, hogy — az esetek legnagyobb részében — a jegyesoktatás során kell a fiatalokat a keresztény életbe bevezetni, mert vagy nem tanultak soha hittant, nem voltak elsőáldozók sem, vagy — ha voltak is — olyan gyér ismeretekkel rendelkeznek és annyira idegen számukra a kereszténység, hogy csaknem az elején kell velük mindent kezdeni. Ez azt jelenti, hogy a jegyesoktatás során igen sokszor és egyre gyakrabban egy sűrített, tömény katekézist kell nyújtani. Technikailag, módszertanilag ez különbözöképpen oldható meg. Például városokban közös tanfolyamok rendezése. Több közeli falu egyházközsége is szervezhet ilyent. Ezekbe világi előadók is be kell vonni orvosi, lélektani és a házassági tapasztalatok előadására. A legfontosabb, hogy úgy adjuk át az alapvető tanítást, hogy közben számolunk a mai ember gondolkodásmódjával, és gyakorlati keresztény életre próbáljuk indítani a fiatalokat.

A másik feladat a keresztény házasságeszmény és családmodell megismertetése és elfogadtatása a jelentkező fiatal párral. Természetesen a gyakorlatban ez kapcsolódik a katekézishez, és annak részét képezi vagy képezheti. Az a véleményem, hogy az adott fogyasztói mentalitás, szekularizált életérzés közepette heroikus tettet kívánunk meg a fiataloktól akkor, amikor a keresztény házasságeszményt egyházunk követelményeként állítjuk eléjük. Azt kívánjuk ugyanis tőlük ezzel, hogy szálljanak szembe a közgondolkozással, utasítsák el a szexuális életre és a házasságra vonatkozó, társadalomban élő kategóriákat. Legyenek képesek kivonni magukat az evilági életérzés masszívan propagált befolyása alól. Felmerülhet a kérdés: mennyire vannak ennek reális esélyei pusztán szociológiai szempontból, az embert társadalmi beágyazódásában szemlélve. Sosem feledve természetesen a kegyelmi tényezőt, amely mozgósítja a lélek, a személyiség belső erőit, és kiformalja bennünk a krisztusi embert. A kérdés tehát ez: képes-e a fiatal pár a környezet hatása alól kivonni magát, illetve a probléma az: mit tegyen a pap annak érdekében, hogy ezt a szembefordulást elősegítse?

a) Reagálhat a pap erre a kihívásra úgy is, hogy kitér. „Elkeni” a keresztény eszményt, tudatosan vagy félig tudatosan maga is engedményt tesz a szekularizált szemléletnek. Alacsonyabba teszi a mércét. Nem tudom, hányan élnek ezzel a „lehetőséggel”. Gondolom, vannak ilyenek. Lelkiismeretükben talán arra hivatkoznak, hogy nem akarnak olyan terheket rakni híveink vállára, amit azok nem bírnak el. Ezt a „megoldást” — mint az közismert — az egyházi tanítóhivatal határozottan elutasítja.

b) A kihívásra tehát csak úgy lehet válaszolni, hogy a házasságra és családra vonatkozó egyházi tanítást kurtítás nélkül, a maga teljességében kell képviselnünk és továbbadnunk. Nem lehet szó semmiféle engedményről. Képviselnünk kell, hogy a nemi kapcsolat csakis egy életre szóló, felbonthatatlan házasságban erkölcsös, és csak akkor, ha minden aktus nyitott marad az élet továbbadására, hogy a hűség életreszóló, a házasság sírig tartó.

c) Valamiféle „engedményről” — ha szabad itt ezt a kifejezést használnom — mégiscsak szó lehet. A „Familiaris consortio” 34. pontja ebben az összefüggésben használja a „fokozatosság törvénye” kifejezést, ami természetesen — ahogy a szöveg mondja — nem azonos a törvény fokozatosságával. A pápa tudomásul veszi, hogy híveink többnyire nem képesek máról holnapra, egyetlen aktussal hátat fordítani a közfelfogásnak és a keresztény családeszményt a maga egészében követni, hanem folyamatosan, belső erőfeszítések, belső küzdelmek árán jutnak el az egyház követelményeinek maradéktalan teljesítéséhez. Az ember ugyanis — „napról napra szabad választásaival építi önmagát, és adott fejlettségi fokán megismeri, szereti és megvalósítja az erkölcsi törvényeket.”

A lelkipásztornak egy sajátos pedagógiát kell tehát alkalmaznia, amely átfogja az egész házaseletet. Milyen feladatot ró mindez a jegyesoktatóra? Azt gondolom, hogy a lelkipásztornak egyrészt be kell mutatnia hitelesen a keresztény házasságmodellt, másrészt nyíltan és világosan rá kell mutatnia azokra nehézségekre, amelyek ennek a magasztos eszménynek teljesítését akadályozzák mind a társadalmi tudat összefüggésében, a külső negatív hatásokban, mind pedig a gyakorló emberi természet vonalán. Világosan meg kell fogalmazni azt is, hogy a keresztény házasszeretet megélése mekkora önfegyelmet, odaadást és áldozatot jelent, és — ami fontosabb — a jegyesek adott lelki, erkölcsi szintjének figyelembevételével, a jegyesekkel dialogizálva, fel kell tárnia azt az utat, amelyen az adott jegyespár eljuthat a keresztény elvek és eszmék megvalósítására. Arra is időt kell találnia a lelkipásztornak, hogy a katolikus eszmény értelmes és helyes voltát feltárja a fiatalok előtt, hogy szívük mélyén is helyeselni tudják azt, még akkor is, ha azok teljes megélésére egyelőre képtelenek.

A „Familiaris consortio” arról is beszél, hogy meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek a törvény megvalósításához szükségesek. A felszólítás nyilván különböző tennivalókra gondol. Gondolhat például az akarat erősítésére, az önfegyelem képességének kiművelésére, a keresztény házasságeszmény interiorizálására, gondolhat a krisztusi kapcsolat, a kegyelmi élet elmélyítésére, és gondolhat arra is, hogy a jegyesek, ill. ifjú házások közvetlen környezetükben teremtsenek olyan környezeti légkört, mikrotársadalmat, amely erősíti őket a keresztény értékek megtartásában. Ez azt jelenti, hogy építsenek ki kapcsolatot a velük azonos világszemléletet vallókkal. Azt gondolom — éppen szociológiai szemléletéből következően —, hogy az adott magyar társadalmi közegben a keresztény házasságmodell megvalósítását a *fiatal házások élő közössége* segíti elő a leghatásosabban. Városi plébániákon sokfelé megkezdtek az ilyen csoportok kialakítását, sőt helyenként maguk a fiatal házások szorgalmazzák azt. De szükség lenne erre vidéken is. A jegyesoktatás során kezdeményezni kell a lelkipásztornak a fiatal házások találkozóját, több-kevesebb rendszerességgel. Ezek a találkozók alkalmat nyújthatnak arra, hogy egymást kölcsönösen megerősítsék keresztény vállalkásukban és számtalan kudarc ellenére bátorítást kapnak a további küzdelemre. — A környezet, a közgondolkodás káros hatását akkor tudjuk ellensúlyozni, ha összefogunk, ha új környezetet, mikroklimát teremtünk. Így lehet szó arról, hogy kovászként, lépésről-lépésre egyre szélesebb körben hatunk, és elősegítjük egy új közgondolkodás kialakulását.

GONDOLATOK AZ IFJÚSÁGI PASZTORÁCIÓRÓL ÉS AZ IFJÚSÁGI ZARÁNDOKLATOKRÓL

1. Az ifjúsági pasztoráció és ifjúsági találkozók, zárandoklatok kibontakozása és egymásra épülése az utóbbi negyven évben.

a) Ifjúsági csoportosulások. A katolikus egyesületeket és szervezeteket 1946-ban betiltották. A szerzetesházakat 1950-ben megszüntették hazánkban. A legális katolikus közösségek szinte minden lehetősége megszűnt. A legtöbb helyen maradt valami amorf, megszeppent tömeg, monológ prédikációk szószékek magasából, sokszor adminisztratív eszközökkel akadályozott hitoktatás, a koncepciós perek nyomán maradt félelem. A felszín sok évig mozdulatlan volt, de valami a mélyben nem szűnt meg, az imádság és a remény, valamint a nagyvárosok útkeresése, egy új egyháztudat formálása, a ma alapjainak lerakása, modelljeinek kikísérletezése, amely időszakot Kamarás István így summázza: „Már az ötvenes évek végén is működött jó néhány kisközösség, így ma már több tucatnyi: negyedszázados vagy hosszabb történettel rendelkező is akad.” (Bensőséges bázisok. Ifjúsági szemle 1987/6.)

A falusi ifjúság jelentős része a sztereotip gyermekhittanok után elhagyta vallását, a városi fiataloknál a 60-as évek végétől tovább erősödött az igény a közösség és a vallás iránt. Az 1976-os esztendő fordulatot jelentett a magyarországi kisközösségek életében. Egyrészt ekkorra már lényegesnek minősíthető változások történtek az állam és az egyház viszonyában, amelynek gyümölcse az esztergomi érseki szék betöltése volt, másrészt ekkor iktatták törvénybe a Helsinkii Egyezmény aláírásával vállalt kötelességeket. Egy 1976-os jogszabály (1976. év 8. sz. tvr. III. rész 18. cikk. 1. p.) engedélyezi, hogy magánszemélyek vallásuk gyakorlására magánlakáson is találkozhatnak. A MKPK még ez év decemberében buzdítóan szól a kisközösségekről.

A közösségi mozgalom bontakozását segítette VI. Pál pápa 1975-ben megjelent Evangélii Nuntiandi kezdetű enciklikája, sokat idézett sorával: A kritériumoknak megfelelő kisközösségek „az egyház reménységei”. 1980 húsvétján II. János Pál az Evangélii Nuntiandi szellemében levelet intézett a magyar egyházhoz, s ettől kezdődően egyre gyakrabban olvashattunk cikkeket, tanulmányokat a katolikus és világi sajtóban egyaránt.

b) Ifjúsági találkozók és zárandoklatok. A kisközösségek létrejöttével, sokasodásával együtt természetesen kialakult az egymással való találkozás vágya. Amíg a kisközösségek létjogosultsága kérdéses volt, addig a nagyobb tömegben való összejövetel alig volt lehetséges.

A mai formátumú ifjúsági találkozók elsője Kismaroson került megrendezésre 1971-ben, ahol a helyi ifjúság lelkipraktára eljöttek a környék fiataljai is. Évről évre mind többen érkeztek, úgy, hogy a helyi templom hamarosan kicsinek bizonyult, ezért 1976 óta a találkozók színhelye Nagymaros. — E példán felbuzdulva, és az alakuló egyházpolitikai helyzetet érzékelve egyre több helyen születnek hasonló kezdeményezések. 1980 óta szinte minden egyházmegyében vannak ifjúsági találkozók, legtöbb helyen a főpásztor vagy képviselőjének részvételével. — Ezen találkozók mellett az évek folyamán, spontánul egy-egy lelkipásztor vagy lelkipásztori csoport szervezésére egyre több egyházmegyei vagy körzeti találkozó született meg. Indítást adott erre II. János Pál pápa felhívása a világ püspökeihez, hogy minden év virágvasárnapján rendezzenek találkozókat a fiatalok számára. Az ilyen jellegű ifjúsági találkozók száma napról napra szaporodik. — Az eddig említetteken túl szólni kell a márianosztrai zárandoklatról, amelynek keretében, május elején, évről évre több száz fiatal indul Márianosztrára. Ezen kívül a 70-es évektől kezdve sok fiatal zárandokol együtt a lengyel fiatalokkal, 10 napon át Varsóból Czeszochowába. Sokan indulnak el a világ

nagy lelkeségi központjaiba, például Taizé, vagy a taizéi közösség által szervezett más ifjúsági találkozókra, s legutóbb 1987. december 31-én Rómába.

2. Az ifjúsági találkozók, búcsúk néhány megközelítése.

a) Kik látogatják ifjúsági búcsúinkat? Ha valaki kívülről, felületesen szemléli a jelenlévőket, úgy tűnhet, hogy viszonylag homogén tömeggel állunk szemben. A valóság azonban más. Az ifjúsági találkozók résztvevőinek többsége kisközösségi tag, vagy valami hasonló formátumú csoportosulásból érkezik. Ők azok, akik szinte „bele vannak betonozva az egyházba”. Megvan náluk a jó szülői háttér, katechetikai csoportba tartoznak, ugyanakkor kisközösségi tagok, Levelező Teológián tanulnak, énekkarban énekelnek. — A másik meg most találkozik először az egyházzal, szájtátva csodálja társait, akik éppúgy kacagnak mint ő, vidámak, felszabadultak, mégis elmélyültek az imában; szabadabbak mint ő, mégis fegyelmezettek. Most lát először tömegesen imádkozó fiatalt, hall templomban hozzá közelálló muzsikát. A homogénnek látszó tömegben ott van a 10%-nyi éppen hívó, az 5%-nyi kereső mellett az ugyancsak 5%-nyi más felekezethez tartozó is. Az éppen leérettségizett vagy még le sem érettségizett mellett az „egyházba betonozottak” közé is lehet sorolni azokat, akik hosszú évek óta tudatosan vesznek részt egy—egy ifjúsági találkozón, most már gyermekeikkel együtt jönnek. Ők is 5—10% lehetnek Nagymaroson, vidéken kevesebben vannak; vagy az ifjúsági zárandoklatok között ingázók táborát.

Az ifjúsági találkozók programját olvasva úgy tűnik, nem veszünk mindenütt tudomást ezekről az 5—10%-os rétegeződésekről. A fakultatív programok közé nem iktatunk be nekik szólót. Ott szoronganak a kiscsoportok beszélgetéseiben, a körbeszélgetés sokszor rutinos emberei között, félve, mikor kell megszólalniuk, s töredelmesen bevallaniuk, hogy nekik még nincs kiscsoportjuk, ők még elemi szinten sem ismerik a kereszténységet, vagy éppen más felekezethez tartoznak.

b) Honnan jönnek? Nagymaroson egy felmérés alkalmával kiderült, hogy a résztvevők az ország 80 városából érkeznek (összesen, ha jól tudom, 120 városunk van) és kb. ugyanennyi faluból. Nagy átlaga értelmiségi, de találni közöttük 10%-nyi munkásfiatalt is. Tehát a falu, a falvak számához viszonyítva, gyengén képviselt.

c) Miért jönnek? Motiváció szempontjából is az előbb vázolthoz hasonló a helyzet. Van egy réteg, akinek életéhez már menetrendszerűen hozzá tartozik nyaranként egy vagy több ifjúsági búcsú. Amint karácsony, húsvét, pünkösd éve ritmusát adja, ugyanúgy éli meg az ifjúsági búcsúk évenként visszatérő alkalmait is, valóságos ünnepként, ahol az ott egybegyűlt közösségben Krisztussal találkozik, — a másik meg úgy éli meg ugyanezt a meghívást, mint egy személyesen neki szólót, ami iránt nem lehet közömbös: „Ez a mi eseményünk, ott kell lennem!” Valahol a „mi eseményünk”-tudat mélyén valóságos egyháztudat húzódik meg, és erősödik tovább.

Az ifjúsági találkozókra a fiatalok úgy érzik, őket képviselik, az ő problémáikat fogalmazzák meg, nekik szól a válasz, nekik megfelelő formában. Megint ott van mögötte az élmény: „ez az egyház a miénk!” Megszűnik az egyház iránti esetleges ambivalens érzés. — A tudatosabb réteg, az egyik megkérdezett fiatal így mondta: meggy „demonstrálni”, nem valaki ellen, hanem meggy önmagáért, keresztény társáért, hogy megjelenítse az egyházat, meggy kereső testvéréért, hogy elérhetővé tegye számára is az egyházat, Krisztust. Jó neki átélni: sokan vagyunk, nem vagyok egyedül, s erősödik identitástudata. — Meggy a transzcendencia közösségi megélésére. Az ősi búcsújárások motívuma is hasonló volt, kimozdult otthona szűk, megszokott világából, s ezzel kimozdult kisszerű vallásosságából is. Ment megtapasztalni a mennyet, amelyet olyan közel érzett magához zárandoklásának célpontjában, a sokak imádságától megszentelt kegyhelyen. A transzcendencia közelségét különösen is megéli a fiatal a találkozó liturgikus és paraliturgikus alkalmain, társai összeszedett imádságán, Lélektől indított megnyilatkozásain keresztül.

Megy, mert tudja, hogy az ifjúsági zárándoklatok a tanúságtétel helyei. Ő maga is szívesen hallgatja meg a másik tanúságtételét, s közben hite, élete konfrontálódik mások hitével, életével. Viszonyítási pontokat kap mind a maga, mind közössége megítéléséhez. — Ugyancsak az egyik fiatal fogalmazta meg így, hogy „jön a zárándoklat napjai alatt megélni a hegyre épült várost” a nyolc boldogság szellemében. S közben megtapasztalja, hogy a kereszténység megélhető, a krisztusi tanítás szép, örömet adó.

Egyáltalán nem jelentős számban, de vannak felszínesebb motívumok is: megragadták az ifjúsági találkozók énekei, szeretne újakat tanulni; de ott vannak a tömegben — különösen a több napos rendezvényeknél — azok a tizenévesek is, akik nem annyira a találkozó kedvéért jönnek. Számukra a találkozó inkább csak ürügy, hogy — vallásos szülők esetében — viszonylagos könnyedséggel kimozdulhassanak otthonról. — Tény, hogy a megjelentek önként indultak el, mert valakit keresnek vagy, mert valakit megtaláltak, és most újból szeretnének találkozni vele.

d) Mit nyújtanak az ifjúsági találkozók? Valaki így fogalmazta: „Az ifjúsági találkozók segítettek a keresztények önézretreformján, aminek következtében a keresztény fiatalok már nem oldalazva járnak az utcán. A kisközösségeknek háttérrel adott, s lassan kialakult a magyar ifjúsági pasztoráció közös formai nyelve.” De részletezzük tovább, mit nyújtanak számunkra az ifjúsági találkozók?

— *Tanítást.* Az ifjúsági találkozókról nem hiányoznak az értékes előadások, melyek nemcsak az ott lévő pár száz vagy pár ezer emberhez jutnak el, kisközösségek sokasága hallgatja meg, újra meg újra kazettáról, s teszik életprogramjukká hétről hétre az ott hallottakat, megbeszelve egymással a felmerült kérdéseket. Az előadások legtöbbször nem kioktató jellegűek, hanem tanúságtévő erejűek, élményszerűek. Az országos találkozók eddigi témái a keresztény élet alapvető kérdéseit ölelték fel: az élet értelme, az ima, ki nekem Jézus Krisztus?, a hét szentség, a nyolc boldogság, egyház, papság, szeretetesség, házasság.

— *Információt.* Egy-egy kisközösség állandó veszélye a beszűkülés, a rálátás-nélküliség, a hamis elittudat, a fantázia nélküli unalom. Az ifjúsági találkozók lát, hall és kénytelen ítéletet alkotni a fiatal. Információk zuhognak rá az előadásokból, az igehirdetésekből, a kiscsoportos foglalkozásokból, az egyéni beszélgetésekből. Hite hittel, aktivitása aktivitással szembesül. Értesüléseket szerez arról, mi minden történik az ország különböző pontjain, a keresztény ifjúsági csoportokban. Tudatosan vagy tudat alatt konvergenciák fogalmazódnak meg benne, viszi a fiatalokhoz, akik otthon maradtak, az új információkat. Frissíti az otthoni közösség életét. Visszahatnak a lelkipásztorra, az információáradatból az éppen most érettségizett megtudja, hogy a számára még ismeretlen egyetemi városban hol talál neki megfelelő ifjúsági csoportot, s már vannak is ismerősei.

— *Modelleket.* Ifjúsági találkozóink, — különösen a több napos együttlétek — sok-sok modellt sorakoztatnak fel a jelenlevők előtt. Modellt kapnak legtöbb ifjúsági találkozó — a liturgikus előírások keretét megőrizve — a szentmise úgy ünnepelni, hogy a résztvevők megsejtsenek valamit az Eucharisztia titkából, a szentmise által megvalósult testvéri egységből. — Modellt kapnak szerencsés esetben, — amennyiben az ifjúsági találkozók vezetői megfelelő csoportvezetőkről tudnak gondoskodni — a csoportmunkához, a csoportvezetés módszeréhez, a Szentírás közösségi olvasásához vagy egy téma közösségi kibontásához. Az imamódok is a mai fiatal megszólító formában jelennek meg. A zsolozsma, a rózsafűzér, a szabadimádság, az ott kapott élményeken keresztül az övé lesz. Otthon is tudja gyakorolni, egyénileg és közösségi-
leg egyaránt.

— *Sugárzó embereket.* Az ifjúsági találkozók nagyobbreszt nem üresfejű és -lelkű, ólálkodó kíváncsiskodóból állnak, hanem van közöttük szép számmal elkötelezett, sugárzó ember, mind az előadók, mind a résztvevők között, akik nemcsak beszélnek Krisztusról, hanem átragyog rajtuk Krisztus, akikből nem csak eufórikus lelkesedés, hanem hitből fakadó erő, szeretet és remény sugárzik, akik idegenként is testvérként

lépnek feléjük. Az egyik lelkiíró mondja: „A természetes jószág csodálatot vált ki, természetfeletti hitet ébreszt.”

— *Őszinte megtérést vagy meghívást a hitre.* A bűnbánati liturgia, a gyónás és a lelkibeszelgetések jelentős helyet foglalnak el az ifjúsági találkozón. Egyre többen teszik le a bűnbocsánat szentségében, életgyónásszerű keretben az elmúlt év vagy hosszú évek terheit, s aki még nem gyónhat és nem áldozhat, abban megszületik az elhatározás, hogy otthon előkészül az első szentgyónásra, szentáldozásra.

— *Egységet.* Legtöbb ifjúsági találkozó csúcsa a megyésfőpásztor vagy megbízottja által celebrált szentmise, amelyen a fiatal különösen is érzi, hogy a főpásztor érte jött oda, az övé, s épül az egység, az egyház egysége. Amikor a fiatalok a hierarchia képviselőjével egységben mutatják be a legszentebb áldozatot, igazán, valóságosan egyé válnak vele és az egész egyházzal. Milyen jó lenne, ha a megyésfőpásztorok vagy megbízottjaik nemcsak a szentmise egy órájára tudnának együtt lenni a fiatalokkal, hanem más programokon is részt véve, a fiatalok emberközélelől találkozhathatnak püspökükkel.

A különböző egyházmegyék más-más szemináriumában tanuló kispapjai is ott vannak ezeken a találkozókön, korábban inkognitóban, mintha ott sem lennének, még egymásról sem nagyon tudták, hogy kispapok. Most már — legalábbis Máriagyűdön, de más találkozókön is — a liturgikus aktusokon reverendában, karingben, illetve habitusban jelennek meg. Napközben többször összejönnek, a napi zsolozsma esedékes részeit közösen végzik, felajánlva azt a találkozó kegyelmi gyümölcszeiért. Legtöbben már a katonaságtól ismerik egymást. Jó nekik összetalálkozni, építeni az annyira hiányzó kispapegységet. — De épül az egységközösség és közösség, falu és város között is. Nemegyszer címet cserélnek a fiatalok, felkeresik egymást személyesen vagy közösségileg a találkozók után.

Sok mindent lehetne és kellene még mondani ebben a témakörben, mit ad az ifjúsági találkozó fiataljainknak, de a legfontosabbat úgysem tudjuk megfogalmazni: a transzcendens történést, ami a lelkek mélyén megy végbe, hogy hogyan épül egy-egy ifjúsági találkozókön keresztül az egyház a szívekben. Nem tudunk szólni arról az egységről sem, amely az ifjúsági búcsúk csendes szobáiban, spontán alakuló, sokszor egész éjszakát átvirrasztó imaközösségeiben jön létre Isten és ember, ember és ember között. Annyi biztos, hogy aki nyitott emberként vesz részt egy ilyen ifjúsági találkozókön, a végén személyes üzenetként hallja meg: „Vidd tovább Krisztust!”

e) Milyen lehetőségek rejlenek ifjúsági búcsúinkban? Akár kívülállókát, akár hívőket kérdezőnk meg egy-egy ifjúsági találkozó kapcsán, — az eufóriától az objektív kritikáig —, a legkülönbözőbb véleményekkel találkozunk. Van, aki megtapasztalja Isten békéjét, a közösségben megjelenő Krisztust. A másik meg az éppen megtért ember megilletődésével szól. Tény az, hogy a kívülállók sem szólnak ellenséges, elmarasztaló hangon találkozásainkról. Amikor mások valami hiányérzetről tesznek említést, ez a találkozóknak abból a jellegéből adódik, hogy kialakult alkalmaink egyelőre még sok minden feladatot vállalnak komplex módon. Szükség volna kifejezett imatalálkozókra, keresztény kulturális fesztiválra, egy-egy témát alaposan körüljáró teológiai napokra, ökumenikus jellegű ifjúsági napokra, falu-város találkozóira. Igény van a szó szoros értelemben vett zárandoklatokra, ahol a fárasztó gyaloglás szembesít önmagammal, az egyúton levés, az egy cél felé haladás, amely szükségűszerűen kínálja az egymásra figyelés lehetőségét, nem enged passzív befogadónak lenni, egyháztudatot formál, az engesztelés lelkületét hozza létre. Az évről évre május elején induló márianosztrai zárandoklat kiváló alkalmait átélni: Mit jelent zárandokolni?

Az országos jellegű találkozók mellett egyre többször hallani regionális találkozókról, amikor egy-egy esperesi kerület vagy környék ifjúsága találkozik össze. Nagyon kellene gyarapítani az ilyen találkozók számát. Legyenek profilírozott találkozók, de maradjunk meg az országos jellegű, komplex igényekre figyelő alkalmainknál is. Az ifjúsági munkának ez a része olyan mértékben kell, hogy bontakozzék, ahogy az igény ébred a lelkekben.

A fiatalok kritikai megjegyzései között olyanok szerepelnek, amelyek legtöbbje — kis odafigyeléssel — megvalósíthatók: ifjúsági találkozóink sokszor személytelenek; nagy bátorság kell ahhoz, hogy egy idegenhez odamenjek. Sokkal odafigyelőbbnek kellene lennünk a kezdők, a problémákkal küszködők iránt. Nekik nincs fórumuk. Néha úgy tűnik, a passzív egyháztudatnak kedveznek a találkozók, a résztvevők nincsenek megdolgoztatva karizmájuk szerint. — Nagyon fontos, hogy az ifjúsági találkozókra a fiatalok felkészülten menjenek, ismerjék annak tematikáját, hittan csoportokban beszéljenek arról, imádkozzanak a találkozóért, hiszen természetfölötti eredményt várunk, az pedig nem jön létre emberi ügyeskedésből, csak Istentől. Még mindig nem megfelelő ifjúsági alkalmaink meghirdetése. Sokan csak véletlenül szereznek ezekről tudomást. Ugyanakkor jobban oda kellene figyelnünk egy-egy találkozó kicsengésére, utóéletére a kisközösségekben, katechetikai csoportokban.

Ifjúsági búcsúinkra, de a felnőtt zárandoklatokra méginkább vonatkozik, hogy ezek és ezek fordulnak meg búcsújáró helyeinken. Ha megfelelően választanánk meg a témát központilag, összehangolva, — az egész ország keresztyén tudatát lehetne formálni. Természetesen ehhez az is hozzá tartozik, hogy gondosan összegyűjtsük azok nevét, akik alkalmasak az országos tematikát meghirdetni. Ők esetleg Leányfalun vagy más helyen közös lelkigyakorlaton elmélkednék át a meghirdető evangéliumot. Búcsújáró helyeink még mindig a parlagon heverő lehetőségeink közé tartoznak.

Mivel ezeket az ifjúsági találkozókat, zárandoklatokat nem emberi ügyeskedés és erőlködés hozta létre, hanem a krisztusi ember Lélektől indított vágya, reméljük, hogy ezek a találkozások tovább fognak bontakozni, erősödni.

3. Az ifjúsági zárandoklatok előkészítői a katechetikai csoportok és kisközösségek.

Ifjúsági zárandoklataink nemcsak a közvetlen rendezők kezében nyugosznak, hanem egy-egy találkozó arculatát formálják mindazok, akik rendszeresen foglalkoznak az ifjúsággal, hiszen a találkozók milyenségét — kegyelmi tényezőn túl — a résztvevők milyensége is meghatározza. Ezért a befejező címszó alatt — a papestvérek és a fiatalok vélekedését is kikérve — álljon itt néhány apró megjegyzés ifjúsági munkánkkal kapcsolatosan.

A) Amit a fiatalok ifjúsági alkalmainktól várnak. Egy fiatal vallomása: „Azt várom, hogy megtapasztalhassam az ideális közösséget, melynek összetartó ereje a hit. A közösségen keresztül érezhessem Isten szeretetét, vagyis az embereknek egymást elfogadó és adni tudó privilégiumát. Egyfajta vonzást várok, hogy vonzzon engem abban az értelemben is, hogy tudást, ismeretet adjon, hogy segítsen értenem a Bibliát.”

A fenti és hasonló igényeket nem elégíthetik ki a pusztán intellektushoz szóló teológiai, filozófiai eszme-futtatások, a pietisztikus jámborság antiintellektualista csoportosulásai, a pusztán ifjúsági klubok hangulatát idéző lezserkedő, közvetlenkedő együttlétek, valamiféle szórakoztató pasztoráció. Amit a fiatalok várnak, az nem más, mint maga az evangelizáció. Célja nem egyszerűen a tudás közvetítése, hanem rávezetés a keresztyén életre. A fiatalok egy olyan atmoszféra megteremtését várják tőlünk, ahol megtapasztalhatják Isten közelségét, erejét, szeretetét.

A katechetikai csoport, kisközösség nem tudja felvállalni a szisztematikus teológiai oktatást, de meg tudja sejtetni a teológia mélységét, szépségét. Az ilyen jellegű csoportosulások célja, hogy a közös ima, a tanítás, az informálás, a karitászszolgálatra való meghívás által a fiatal fölismerhesse a maga karizmáját, és a felismert karizma birtokában tovább irányítsuk egy teológiai kurzusra, imaközösségbe, egy karitatív munkacsoportba vagy megjelöljük számukra a misszió egy konkrét területét, ami lehet esetleg a papi és szerzetesi hivatás is. Ez a léggör minden csoportban másként és másként valósul meg. Ennél a folyamathoz nem lehet türelmetlenkedni, ezt a

folyamatot nem lehet sürgetni, erőszakolni, hisz Isten szabadsága találkozik itt az ember szabadságával.

B) Kateketikai csoport „vagy” kisközösség helyett kateketikai csoport „és” kisközösség. A keresztny ifjúság összefogására két alapvető mód kezd kikristályosodni: az egyik 6—10 fős csoportokba gyűjti a fiatalokat, az összejöveleteket legtöbbször lakásokon tartják. A másik: az eddig szokásos módon különböző rétegeknek (gimnazisták, ipari tanulók, egyetemisták, felnőtt ifjúság stb.) hirdet katekézist. Ezzel a kateketikai csoporttal ismét két dolgot tehetek: a) Hagyományos hittancsoportként kezellem őket, ahol nagyszerű oktató-nevelő munkát végzek. — b) Amit a kateketikai csoporttal kezdhetek, hogy arra alkalmas csoportvezetők kiválasztásával és meghívásával, az anonim nagycsoportból az arra hivatást érzőkből kiscsoportokat képezek, amelynek tagjai a rendszeres templomi katekézisen túl hetente egymással is találkoznak.

A fentiek kiértékelése:

a) A kateketikai csoport nélküli, csak házaknál összetalálkozó kisközösségek. (Valamikor az egyedül járható utak közé tartozott, mégis jó néhány szempontot érdemes megfontolni.) Nagyon nagy a gettósodás, a beszűkülés veszélye, egy egyháztudat nélküli, egyházon kívüli, sokszor egyházzal szembenálló gondolkodás kialakulása.

— A jó szándékú érdeklődő, akiben még semmiféle elkötelezettségi szándék sem érelődött meg, nyitott kateketikai csoport nélkül nem tud hova menni.

— A lelkipásztornak a katekézis mindenki számára elérhető lehetőségeit kell megteremtenie, nem lehet pusztán egy-két elitcsoport papja. Az ilyen csoportok kapcsán feladatunk: rendszeres találkozók segítségével beleépíteni őket az egyház-községbe.

b) A csak kateketikai csoport.

Féltő, hogy aki a nagy létszám miatt csak passzív befogadó, nem tud az egyházért felelősséget vállalni, hitéről szóban és tettben tanúságot tevő, aktív keresztny alakulni. Megmarad individuális keresztnynek, egyházi szolgáltatások hűséges fogyasztójának. — Feladat: legalább az órákon bontsam a társaságot időnként kisközösségekre, hogy tanuljanak meg beszélgetni hitükről, problémájukról.

c) Együttes tartozás kisközösséghez és kateketikai csoporthoz.

Értéke: az objektív és szubjektív, az intézményes és egyéni, a személytelen és személyes egyház harmóniája, aktivitás és passzivitás. — Fontos feladat a csoportvezetőkkel való rendszeres, személyes és együttes találkozás, tapasztalatcsere, valamint a kiscsoportok időnkénti találkozása.

C) Ifjúsági alkalmaink csakis sajátos értékeik felragyogtatásával őrizhetik meg vonzerejüket.

Zulehner, a neves pasztorálteológus az egyház hivatásáról szólva Zakariás 8,23-t idézi: „Ezt mondja a Seregek Ura: azokban a napokban tízen is megragadnak a mindenféle nyelvű népek közül egy judeait ruhájánál fogva és ezt mondják: Hadd tartsunk veled, mert hallottuk, hogy veletek van az Isten!” — és felteszi a kérdést: „Nem úgy van-e, hogy az utóbbi években egyre kevesebben ragadnak meg minket, a ruhánknál fogva, és egyre kevesebben mondják: Veletek akarunk menni?” Miért? S válasza: „Az egyház életét látva, sokakat kétség gyötör: ‚Közöttünk van-e az Úr vagy sem?’ (Kiv 17,7). Nem olyan képet mutat-e az egyház, mintha Isten nem volna velünk? Nem terjedt-e el sok tekintetben egyfajta egyházi ‚ateizmus’? Úgy érzem, hogy ezeket a vitára indító, de lelkiismeretet is felrázó kérdéseket újra meg újra föl kell tennie az ifjúsági lelkipásztornak. Néhány évvel ezelőtt nagy öröm volt számunkra — és önelégültségre adott okot —, ha egynéhány fiatal összejött körülöttünk és jól érezte magát velünk. Nem is figyeltünk nagyon arra, hogy együttléteink táplálója nem annyira az általunk meghirdetett Krisztus, hanem a társadalom ‚közösségvákuuma’. Ma már a

társadalom is szorgalmazza a közösségek alakulását. Ha keresztény csoportosulásaink megállnak a jó hangulatú klubok, partik szintjén, egy még mindig meglévő társadalmi hiány pótlásánál, akkor csak közösségesdi, egy játék lesz csupán, amely hamarosan zátonyra fog futni. Nem arról van szó, hogy nekünk valakivel versenyezni kell, hanem szüntelenül arra kell figyelnünk, hogy Jézus miért is alapította az egyházat? Azért, hogy Ő közöttünk maradhasson, hogy Ő megjelenülhessen általa. Ha közösségeink a foglalkozásokon és a két foglalkozás közötti időben az egymásért lét, a „proexistentia” által, ami Jézus személyének lényege, nem jelenítik meg Jézust, az Ő békéjét és szabadságát; ha közösségeinkben elmagányosodott emberek maradnak, ha majd egyszer a társadalom — valóságosan vagy látszólagosan — betölti az emberek közösség utáni vágyát, azok nem fogják keresni közösségeinket; ellenkező esetben viszont megvalósulhat rajtuk Zakariás fentebb idézett jövendölése.

E) Nyitottnak lenni különböző lelkiségi irányzatok felé. Századunkat elárasztották a különböző lelkiségi irányzatok. Sokan idegenkednek ezektől, mert úgy érzik, katechetikai csoportjaikban nem valósíthatják meg. Sokan azért idegenkednek, mert sokszor a lelkiségek torz, fanatikus megvalósulásaival volt alkalmuk találkozni. Ezeket a lelkiségi, megújulási mozgalmakat a Szentlélek hozta létre, s tavaly ugyanezen a fórumon² remek előadás mutatta be, hogy mennyire egy irányba konvergálnak. Schürmann szerint: „A jövő egyháza a különböző karizmák ozmózisa lesz.” Ha megengedjük a lelkiségek megjelenését, s ha a lelkiségek szerényen, minden hamis öntudat nélkül az egység munkálói maradnak, hazánk egyházában is sokkal inkább megvalósulhat a karizmák ozmózisa, a valódi pluralista egyház.

F) Az ifjúsági lelkipásztorkodás „lehetőség és értékforrás”; Krisztus-küldetésünkől fakadó kötelességeink. Néhány hónapja egyetemistákat kérdeztem meg: mit mondanátok olyan papoknak, akik szeretnének a fiatalok felé lépni. Befejezésül az ő vallomásaikból idézek: — „Az a pap, aki nem akar pap maradni, elveszti hitelét, vonzerejét a fiatalok felé. Aki átveszi a világ vonzását (kiskert, fusizás, üzletelés, stb.) vagyis belesimul a világba, nem látszik, hogy az ár ellen akar úszni, annak nincs vonzereje! — „Ha felfedeztem valakiben valami értéket, megszeretem. Meg kell keresni a fiatalok értékeit, ha szeretni akarom őket, s ha szeretem, akkor már nem akarom elveszteni őket.”

Elhangzott a Budapesti Teológiai Tanulmányi Napokon

Tarjányi Zoltán

A BARÁTSÁG A HIT DIMENZIÓJÁBAN

Szent Ágoston, saját fiatalságára visszatekintve, meleg szavakkal emlékezik meg egyik nagy élményéről: „Abban az időben, midőn zsenge tanításomba kezdtem szülővárosomban, közös tanulmányaink során, szerezttem egy szíves-lelkes, drága jó barátot. Velem egyidős volt és együtt virágzott ifjúságunk tavasza” (Vallomások IV. 7.). Nem sokkal ezután barátját elragadja a halál. Ágoston lelkileg összeomlik, majd — mivel városában minden az elhunytira emlékezteti — elutazik Thagastéból Karthágóba. Itt gyorsan belegyökereszik egy baráti körbe, melynek tagjaival együtt beszélget, olvas, évdök velük. S néhány oldallal az említett gyász lesújtó élményének taglalása után, már ezt olvashatjuk tőle: „Ha az egymást szeretők szívéből ilyen és más hasonló jelek sarjadoznak a szájon, a nyelven, a szemén és az ezernyi kedves mozdulaton át, akkor a lelkek taplószikrákon izzanak össze és a sok-sok lélekből egyetlen születik” (uo. IV. 8.).

Ágoston beszámolója pontosan tükrözi a *barátság élményvilágát* és annak gazdagságát. Az emberi személy alapvető tulajdonságáról van szó, arról, hogy közölni akarja magát, ki akar lépni önmagából. A kapcsolatteremtésre irányultság kitárulkozásban mutatkozik meg, s a szeretet légkörében való kölcsönös önközlés hozza létre az együvé tartozást. Ez megvalósulhat a szerelemben ill. a házasságban, mely a legszorosabb életegységet teremt meg. S ez megvalósulhat sokak segítségadatában, mely a baráti kört alakítja ki. E két megvalósulás közé helyezhető az ún. személyi barátság formája, mely mindig csak egynéhány embert érint. Ez utóbbi lélektanilag az elfogadottság élményét adja: a másik befogad engem a szívébe, mégpedig értékeimmel és gyarlóságaimmal együtt; úgy értékeli nagyra, hogy elfogad olyannak, milyen vagyok, s a kölcsönös dialógus kölcsönös felelősségvállalással párosul. Nemigen lehet szándékosan kijelölni a barát személyét és a baráti érzület létrejöttének idejét: a két személy kölcsönös ragaszkodásából kialakuló „mi-tudat” inkább az élet ritka ajándéka. Hosszú érzelmi és emberi érlelődés áll a háttérben, nem beszélve arról, mennyi lelemény és áldozat kell ahhoz, hogy a barátság kiállja az idő próbáját.

A barátság élmény- és problémavilágával a letisztult népi bölcsesség is gyakran foglalkozik. Mi csak néhány, valóban leleplező érvényű kijelentésre utalunk (v. ö. O. Nagy Gábor: Magyar szólások és közmondások, Budapest, Gondolat, 1985. 71-74. old.). „Barátot szerencse hoz, szükség próbál” — kifejezi azt, hogy ha valakinek jól megy a sora, sok barátja van, ám a nehéz helyzetekben mutatkozik meg az igazi belső ragaszkodás, a másik vállalása. „Madarat tolláról, embert barátjáról ismerni meg” — azt az általános emberi tapasztalatot fogalmazza meg, mely szerint az erkölcsi értékekhez való igazodás rendszerint mindkét felet jellemzi ill. nem jellemzi. „A barátság vagy egyenlőket vesz vagy egyenlőket tesz” — e bölcs kijelentés a baráti érzület bármilyen (életkor, társadalmi rang stb.) különbséget legyőző, szakadékokat feltöltő erejéről beszél.

Fontossága miatt sokan filozófiai igénnyel is szemügyre vették a barátságot, kezdve az ókori bölcselőkön. Arisztotelész két külön fejezetet szentel témánknak, miután alapelvét kijelenti: „Barátok nélkül senkinek sem lehet kedves az élete, mégha minden egyéb jóban része is van” (Nikomakhoszi Etika VIII. és IX.). Szerinte a barátság kiindulópontja a rokonszenv, melyet három dolog kelthet bennünk: 1. a hasznosság (erre az alapra általában az idősebbek közötti barátságok épülnek fel); 2. kellemesség (ezen érzület inkább a fiatalokat jellemzi, mert ők szinte mindig az érzelmek szerint élnek); 3. jóság. Az erre épülő barátságot nevezi erkölcsileg tökéletesnek, mert a másik kettő érzület értékeit megtisztítva magába szívja: az erkölcsi jóság által rokonszenvet érző emberek egymás számára hasznosak is, kellemesek is. Ez a fajta barátság a legstabilabb: mindaddig fennmarad, amíg a barátok erkölcsileg jók.

A barátság megvalósulása az arányosságon alapul — folytatja Arisztotelész —, azaz vagy az egyenlőségen vagy a fölényen: a szerető ragaszkodás a különbségeket is áthidalja azzal, hogy egymás javát kölcsönösen akarják. Ám a jóindulat még csak

„tétlen barátság”, mert nincs meg benne az érzelem fokozott ereje. Ha megvan, akkor a szeretet inkább szeretésre törekszik, semmint arra, hogy a szeretet tárgya legyen.

Az embertársaink iránti baráti kapcsolatok, valamint a barátságot meghatározó vonások az önmagukhoz való viszonyból erednek, vagyis a barátság tisztasága attól függ, mennyire vagyunk egyensúlyban önmagunkkal. Végső soron a barátság olyan erény, aminek a közösség a gyümölcse: leginkább az együttlétben fejeződik ki. Ennek során mindenki azt a ténykedést űzi, amit a legjobban szeret, például ivás, tornázás, vadászás, bölcsekedés. Ezért állítható, hogy az erkölcsileg fogyatékos emberek barátsága mindig rossz, az erkölcsileg szilárd emberek barátsága pedig mindig jó gyümölcsöket terem, mert mintegy lemintázzák munkban azt, amit egymásban kedvükre valónak látnak.

Hogy valaki értékes baráti kapcsolatot tudjon kialakítani és fenntartani, ahhoz érzelmileg és emberileg felnőtte kell válnia. Goethe is megjegyzi önéletrajzában, hogy fiatal korában éretlenül gondolkodott a baráti szeretetről, s mindenkit, akivel bizalmas beszélgetett, barátának hitt. „Voltaképp csak az történt, hogy a szenvedélyes ifjak egymással szemben kitarulkoztak, és kimutatták tehetséges, de pallérozatlan szellemüket. Az effajta, valóban bizalmas kapcsolatot szeretetnek, igaz barátságnak vélték; jómagam is éppúgy általtam magam ezzel mint a többiek, és ezt hosszú esztendőkről sokféleképpen megsínyletem” (Költészet és valóság, Budapest, Magyar Helikon, 1965. 644. old.). A barátság emberi megközelítésénél tehát az eddigi kulcsszavak mellé — rokonszenv, arányosság, közösség, erény — a személyi érettséget kell helyeznünk. Olyan barátokra van szükségünk, akik hozzásegítenek minket ahhoz, hogy jobbik önünkhöz ragaszkodjunk, azaz hogy mindig a nemes elvekhez szabjuk gondolkodásunkat és magatartásunkat.

A Szentírás teoretikus módon nem tárgyalja a barátság jelenségét, s filozófiai természetét sem mutatja be. Megelégszik azzal, hogy elemi emberi tapasztalatként beszéljen róla, s újraértelmezi a hit perspektívájában.

Az ószövetségi iratok beszámolnak legendásan nagy barátságokról, pl. Dávid és Jonatán egymás iránti ragaszkodásáról. Egy-egy mondat kettejük viszonyáról: „Jonatán lelkében fölébredt a vonzalom Dávid lelke iránt, s Jonatán úgy megszerette, mint saját magát” (Sám 18,1). Jonatán temetésekor pedig Dávid így fejezi ki fájalmát: „Barátságod több volt nekem az asszonyok szerelménél” (Sám 1,27). A bölcsességi könyvek barátságáról írt sorai azt igazolják, hogy az ószövetségi ember is bírt azokkal a tapasztalatokkal, amelyekkel az antropológiai megközelítésben foglalkoztunk. „A barát mindig szeretetről tesz tanúságot, de szorult helyzetben testvérnek bizonyul” (Péld 17,17). „Az új barát új bor, de úgy élvezed, ha régi” (Sir 9,10). A legmélyebb és legköltőibb megfogalmazásokat Sirák fia könyvében olvashatjuk: „A hűséges barát erős támaszod, vagyont talál, aki ilyen barátira szert tesz. A hű barátnak egyszerűen nincsen ára, nincsen, ami vele fölérne értékben. Mint az élet balzsama, olyan a jó barát; akik az Urat félik, találhatnak ilyet. Aki az Urat féli, abból jó barát lesz, mert amilyen ő maga, olyan a barátja is” (Sir 6,14—17).

A Biblia azonban reálisan szemléli a barátság problémakörét is: felfigyel a visszasságokra, hogy a gazdagnak mindig sok barátja van (Péld 14,20); a legnagyobb lelki fájdalomként kezeli azt, ha a barát cserbenhagyását megtapasztalja valaki (Jób 19,19); s felfigyeltet a bűn veszélyére is: alkalmasint gonosz tette csábíthat a bizalmasság (MTörv 13,7—9). Ezen illúziómentes látásmód kettős módon tekint a barátságra: részint állítja, hogy az emberi élet legnagyobb öröme innét forrászik; részint diagnosztizálja, hogy ez is törekeny, gyalósággal terhelt realitása az emberi életnek.

Mindemellett a Szentírás mehökkentő módon Isten közeledését is barátságnak nevezi, s ez a felülről jövő bensőséges viszonyra felhívás új látószögbe helyezi az ember horizontális kapcsolatait is. Isten barátságot köt Ábrahámmal (Iz 41,8), a prófétákkal (Ám 3,7), Mózesrel (ez különösen fontos mondat): „Az Úr szemtől szembe beszélt Mózesrel, ahogy az ember a barátjával beszél” (Kiv 33,11). Tehát a Biblia azt nyilatkoztatja ki, hogy Isten egyre inkább beleszövődik, végül pedig beletesteseül az emberiség történelmébe. (vö. Dictionnaire de la vie spirituelle, Paris, Cerf, 1983.

15—18. old.). Jézus Krisztusban Isten emberszeretete, filantrópiája nyilvánul meg (Tit 3,4). A *philein*, *philia* szavak a görögben baráti szeretetet jelölnek! A létbeli különbség áthágása ill. áthidalása két dolgot is jelöl: azt is, hogy mindig Isten kezdeményez (1Jn 4,10); de azt is, hogy a baráti szeretet egységesítő ereje minden emberi különbözőségtől függetlenül megvalósulhat Jézus Krisztusban. Hiszen megszűnnek, érvényüket veszítik a nemzeti, rang-, életkor- és nembeli korlátok.

Az újszövetségi iratokat szemügyre véve érdemes külön megvizsgálni Jézus szóhasználatát és magatartását a barátsággal kapcsolatban (vö. X. Léon-Dufour: *Biblikus Teológiai Szótár*, Róma, 1974. 113—115. art.). Egyik példabeszédében úgy mutatja be a mennyei Atyát, mint aki tolerálja az alkalmatlankodó barátot (Lk 11,5—8); hogy a szeretet legnagyobb foka, ha valaki életét adja barátaiért (Jn 15,13). Apostolait akkor illeti meg a barát elnevezéssel, amikor már teljesen megosztotta velük az Atya titkait (Jn 15,15). Am Jézusnak lélektani értelemben is volt néhány barátja: János, a szeretett tanítvány, aki mindvégig hűséges maradt hozzá, s a kereszten óráig bírta anyját, Máriát (Jn 13,23; 21,7.7.20). Gyengéden szerette Lázárt és testvéreit, Máriát és Mártát (Jn 11,3.5.11). Tehát két férfi és két nő: ők voltak négyen, akikkel Jézus, az Istenember emberileg is megélte a barátság élményvilágát. A Lélek kiárasztásával azonban személyválogatás nélkül mindenkivel kész az intim viszonyra; mennél jobban beengedjük a Szentlelket az „én” mélységeibe, annál inkább meg tudjuk valósítani Jézusban az ő követelményét, a mindenki iránti szeretetbarátságot.

A *teológiai reflexió* a barátságot természetesen az ember Istentől való létfüggésében vizsgálja: a Teremtő által létebe hívott — léttel megajándékozott — embert ezen személyi tapasztalat is megérlelheti a szeretetben, azaz hozzájárulhat a végső célhoz való eljutáshoz. Így a teológia a barátságot a szeretet fogalomkörén belül szemléli; a hagyományos terminológia szerint a barátság a szeretet egyik megvalósulási formája, „*amor benevolentiae*”, azaz két személy kölcsönös, jóakaró szeretete.

Szent Tamás jórészt átvette Arisztotelész barátságtanát. Szerinte is az erény szilárdítja meg a barátságot és teszi gyümölcsözővé: aki barátra akar szert tenni, annak erényirányítású életet kell folytatnia, s így a barátság „az erény következménye, több mint erény” lesz. A hangsúly a kölcsönös jóakaraton alapuló szeretetkapcsolaton van, ember és ember között, sőt Isten és ember között is: Aquinói a szeretetet is az embernek Isten felé irányuló bizonyos barátságaként mutatja be (*Summa Theologica* II. II. q23.a.1.5.). Ha pedig így áll a dolog, akkor a vertikális barátság igényes követelményrendszere állandó tökéletesedési programot ad a horizontális barátság-nak is. Csírájában tehát Szent Tamásnál is föllelhető a modern gondolat: az ókoriak barátságról szóló szép fejtegetései statikusan mutatták be ezt az emberi viszonyt, holott dinamikusan és állandóan fejlődő valóság, melyet a felek folytonosan újjáteremtenek, valami végső érték felé haladva. Állandó önátadást és elfogadást jelent, nyíltságra és bizalomra késztetést. Még inkább: elkötelezettséget és következetes önnevelést, melyben a felek elfogadják a megtorpanást is, a kapcsolat korlátait is, s folyton tisztogatják az önzéstől.

Bernard Häring, a *modern pszichológia és antropológia eredményeit* is beépítve a morálteológiába, a barátságot megingathatatlanul hűséges szeretetként értelmezi, mely a kölcsönös nagyraértékelésre és a belső egyenlőségre alapul. Ami természetes síkon a nemes szeretet megtapasztalásának egyik csúcsa, az a keresztény gondolkodásmódban *hitbéli feladat*ot is jelent: a Krisztushoz tartozók közötti igaz barátság mindegyik fél saját Istennel való barátságára alapozódik. Sőt, a személyes barátság az Istennel levő bensőséges viszonyt kell, hogy óvja és növelje. Ahol ez az alapelv hiányzik vagy hibás, ott a barátság helytelen kibontakozást vesz. A kereszténybarátság fogalomnak elengedhetetlen jegye, hogy nem exkluzív, hanem mindenki iránt egyre nyitottabbá válik, akinek szüksége van a szeretetre. Természet szerint csak a jegyesek és házások szeretete kizárólagos, minden más kapcsolatnak nyitottnak kell lennie a közösség többi tagja felé (v.o. Häring: *La loi du Christ*, Paris, Desclée, 1966. III. 43—45. old.).

A II. Vatikáni zsinat is természetesen ebben a hívő látószögben értékeli nagyra a barátságot és gyümölcsseit. *Az egyház minden tagjának* törekednie kell azon értékekre

— alázat, szelídség, okosság, bizalom, következetesség, — amelyek a baráti jellegű kapcsolatokat kialakítják, azaz megtermik a lelkek közösségét. Ezen értéktartományra irányultságnak testet kell öltenie a püspök és papjai közötti, a papok egymás közötti, a nevelők és növendékek közötti, a papok és hívek közötti, valamint a keresztények egymás közötti viszonyában. Sőt, a Zsinat azt hangsúlyozza, hogy a papoknak szorgalmazniuk kell a fiatalok, a házasok és a szülők „baráti közösségben egymásra találását”, hogy ők „így kölcsönösen segíthessék egymást abban, hogy többnyire nehéz életkörülményeik között is könnyebben és teljesebben élhessenek keresztény életet” (Presbyterorum Ordinis 6). Mindeme figyelmeztetés a Krisztussal baráti kapcsolatban levő apostolok komplex egyházszervezői munkájára, ill. az első keresztény közösségek baráti jellegű berendezkedésére utal.

Minçen emberi kapcsolat akkor torzul, ha túl nagy a közelség vagy túl nagy a távolság, a barátságot is e két tendencia mértelyezheti meg. Ha a kölcsönös respektus távolságtartása és az intimitás közelsége kiegyensúlyozódik a szeretetben, a jézusi szeretetben: akkor a barátság megvalósulhat férfi és nő között is, klerikus és — mindegy, milyen nemű — világi hívő között is, adott esetben más-más házsságban élők között is. Ha a személyek közössége valóban *Jézusban való közösség* — „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük” (Mt. 18,20) —, akkor az üdvösség felé haladás, a szeretetben érlelődés bontakozik ki. Viszont, ha a kapcsolat elcsúszik az érzelmi vagy a szexuális sík felé; akár, ha nem csúszik el, de gyanakvást ültet el másokban, akkor Szent Pál elvét (1Kor 8,13) kell alkalmazni: le kell mondani a szabadságról.

A teológus tehát a barátságot a természetfeletti szeretet realitásán belül szemléli. „Barát nélkül nem lehetsz érdemes ember, s ha Jézus nem lesz mindenkinél kedvesebb barátod, nagyon szomorú és elhagyatott leszel” — mondja Kempis Tamás (Krisztus követése II.8.1.b.). Ezzel a kijelentéssel lényegileg össze is foglalja gondolatmenetünket: a barátság a személyek önközlésén és közösségén alapul, ám ennek a lehetőségét az isteni személy önközlése, emberrel való közösségvágya teremtette meg. Így az emberek közötti baráti viszony normát és távlatot nyer: az önzéstől való megtisztítást, azaz a hiteles szeretetre törekvést — mint minden valóban emberi értéket — az örök célhoz jutás programjává emeli. „A barátság olyan, mint az emberi élet: nem más, mint Isten nagyszerű ajándéka, de olyan ajándék, amelynek állandóan tisztulnia és feláldozódnia kell, hogy a jövődő egzisztencia távlatában kinyíljon egy nagyobb és végső barátságra” (Dictionnaire . . . id. mű 24. old.). Más szavakkal úgy is mondhatnánk, hogy a keresztény barátság specifikuma a Jézus általi közösségtudat és közösségtapasztalat: *vállalni egymást az egy kenyér egy test közösségében*. Vállalni egymást az Eucharishtiában.

Szent Agoston barátságélményét idéztük gondolatsorunk elején. Az ő Istenről szóló elmélkedésével zárjuk mondandónkat: „Boldog, aki téged szeret, barátját benned és ellenségét miattad szereti. Csupán akkor nem veszíti el szereteteit az ember, ha az el nem veszíthetőben szereti valamennyit” (Vallomások IV. 9.).

FELKÉSZÍTÉS AZ APOSTOLI MUNKÁRA

Az igazán hatékony apostoli munka feltétlen a sokoldalú és alapos felkészítés. Csak az biztosítja a világi hívő folytonos előrehaladását a lelkeségben és a tudásban. Ez teszi lehetővé azt is, hogy mindig képes legyen hozzáigazítani tevékenységét a különféle dolgokhoz, személyekhez és feladatokhoz. Az apostoli kiképzés kötelező irányelveit a zsinat már más helyeken leszögezte és kifejtette.

Azon a felkészítésen kívül, amely minden keresztény számára közös, az apostolkodás nem kevés formája követel még külön is, egészen alapos kiképzést, a személyek és a körülmények különbözősége miatt.

A világiak az egyház küldetésében a maguk sajátos módján részesednek, ezért apostoli képzésük különleges színezetet kap a laikátusnak éppen világi és sajátos lelkeségi formájától.

Az apostoli felkészítés nem nélkülözhet bizonyos általános műveltséget, amely alkalmazkodik kinek-kinek tehetségéhez és életkörülményeihez. A világi hívőnek ugyanis jól kell ismernie a maga korát és be kell illeszkednie saját társadalmába és annak kultúrájába.

Főleg azonban meg kell tanulnia, hogy életét a hite által a teremtésnek és a megváltásnak isteni misztériumában élje, és az Isten népét éltető Szentlélek vezérelje. Az a Lélek, aki minden embert ösztönöz a jóra, arra, hogy szeresse Istent, az Atyát és őbenne a világot meg az embereket. Őt tekintsek minden termékeny apostolkodás alapjának és feltételének, hogy a világi hívő betöltse Krisztustól és az egyháztól kapott küldetését.

A lelkeségi nevelés mellett kívánatos az alapos elméleti oktatás is, nevezetesen a hittudományban, az erkölcsstanban és a bölcseletben az életkor a foglalkozás és a hajlam különbözősége szerint. De a legkevésbé sem szabad elhanyagolni az olyan fontos általános műveltséget, amelyhez járuljon megfelelő gyakorlati és szakmai képzettség.

A jó emberi kapcsolatok ápolása érdekében bontakozhassék ki a valódi emberi érdekeket, főként a testvéri együttélésnek, együttműködésnek és párbeszéd-folytatásnak a művészetét.

Az apostolképzés nem állhat csupán elméleti oktatásból: a világi hívő már a kezdetén fokozatosan és okosan tanulja meg, hogy mindig a hit világánál lásson, ítéljen és cselekedjék. Így másokkal együtt a gyakorlat által is kiképezve és tökéletesítve magát, álljon be az egyház tevékeny szolgálatába. — Ez a képzettség, amelyet szünet nélkül kell tökéletesíteni az emberi személy növekvő érettsége és az egyre szövevényesebbé váló problémák miatt, egyre elmélyültebb tudást és egyre jobban alkalmazkodó cselekvést kíván.

A kiképzés valamennyi követelményének kielégítésében szükséges mindenkor szem előtt tartani a személyiség egységét és épségét, hogy megmaradjon, sőt gyarapodjék annak összhangja és egyensúlya.

A világi hívő így teljesen és tevékenyen illeszkedik be a világ rendjébe, annak egész valóságába; a világi dolgok intézéséből eredményesen veszi ki részét és egyúttal az egyházat — melynek élő tagja és tanúja — jelenlévővé és hatékony erővé teszi a földi dolgok világában.

(Zsinati határozat a világi hívek apostolkodásáról, 28. 29. p.)

Számunk írói: Bíró László püspöki titkár, Pécs — Bolberitz Pál, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, Budapest — Edelényi István SDB Budapest — Gerics József professor, ELTE Bölcsészettudományi Kar, Budapest — Goják János, a Magyar Kurír főszerkesztője, Budapest — Gyulay Endre megyéspüspök, Szeged, — Kelemen Krizosztom († 1950) volt pannonhalmi főapát — Korzenszky Richárd OSB gimnáziumi igazgató, Pannonhalma — Seregély István érsek, Eger — Tarjányi Zoltán, a Rk. Központi Papnevelő Intézet prefektusa, Budapest — Tomka Ferenc, a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia magántanára, Eger —

INHALT

KRIZOSZTOM KELEMEN OSB, Erzabt von Pannonhalma († 1950): Ein feierliches Wort zur Verehrung des hl. Stephans
JÓZSEF GERICS: „Die beiden königlichen Apostel“ (Die Verbindungen Stephans des Heiligen und Heinrichs des Heiligen in der deutschen und ungarischen Tradition des 11—12. Jh.)

AUFSÄTZE

ANDRÁS SZENNAY: Erwachsenenbildung in der Dimension der Hoffnung
ENDRE GYULAY, Bischof von Csanád: Die Bedeutung und Aufgabe des christlichen Erwachsenenbildung
PÁL BOLBERITZ: Evangelisation im Erwachsenenalter
RICHÁRD KORZENSZKY: Verliert die Kirche die jungen Altersgruppen?

TEOLÓGIA-GESPRÄCH MIT DR. ISTVÁN SEREGÉLY, ERZBISCHOF VON EGER
Über die christliche Erwachsenenbildung

UMSCHAU

FERENC TOMKA: Die katholische Erwachsenenbildung in Ungarn
ISTVÁN EDELÉNYI: Johannes Bosco, der Katechet

TEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

JÁNOS GOJÁK: Einige Gesichtspunkte der Katechese vor der Ehe
LÁSZLÓ BÍRÓ: Von der Jugendseelsorge und den Jugendwallfahrten
ZOLTÁN TARJÁNYI: Die Freundschaft in der Dimension des Glaubens

SOMMAIRE

KRIZOSZTOM KELEMEN OSB, ancien archiabbé de Pannonhalma († 1950):
Hommage à la Sainte Dextre
Prof. JÓZSEF GERICS: „Les deux apôtres royaux” (Les relations entre Saint Etienne,
premier roi de Hongrie et Henri, le Saint, l'empereur d'Alle-
magne dans les traditions allemandes et hongroises des XIe
et XIIe siècles)

ETUDES

ANDRÁS SZENNAY: La formation des adultes dans la dimension de l'espérance
ENDRE GYULAY évêque diocésain de Csanád: L'importance et les tâches de la
formation chrétienne des adultes
PÁL BOLBERITZ: Evangélisation de l'âge adulte
RICHÁRD KORZENSZKY: L'Eglise perdrait-elle les jeunes générations?

ENTRETIEN AVEC MGR. ISTVÁN SEREGÉLY ARCHÉVÊQUE D'EGER

Sur la formation chrétienne des adultes

PERSPECTIVES

FERENC TOMKA: La formation catholique des adultes en Hongrie
ISTVÁN EDELÉNYI: Saint Jean Bosco, le catéchète

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

JÁNOS GOJÁK: Quelques points de vue pour la préparation des fiancés au mariage
IMRE BÍRÓ: Sur la pastorale et le pèlerinages des jeunes
ZOLTÁN TARJÁNYI: L'amitié dans la perspective de la foi

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat, megjelenik február, május, augusztus és november
közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség:
1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. II. em. 9. (a kéziratokat kizárólag ide kell küldeni),
kiadóhivatal: 1053 Budapest, Kossuth Lajos u. 1. I. em. 1. —
Felelős szerkesztő: dr. Szennay András. — Főmunkatárs: dr. Gál
Ferenc. — Felelős kiadó: Magyar Ferenc. — Egyházi jóváhagyással. — Előfizetési díj
1 évre 160 Ft. Egyes szám ára: 40 Ft. Előfizetés és egyházi terjesztés a kiadóhivatalban.
Utcai árusítás a Posta Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál. — Csekk számla
száma: 324—VII—1. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi
Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389).
Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű
más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.)
a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia előfizetés)
a feltüntetésével. — Terjeszti a Magyar Posta. — Minden jog fenntartva. —

Készült: 88 81323 Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Danóczy Balázs

Index szám
25 821

ISSN 0133—1779

HU—ISSN 0238—1400